

K 1761/3

004001288

COBISS ©

ДЕТСКАЯ КНИГА

Редактор: Ж. Вукадинович

Избранные сочинения

Серия I — Книга III

РУССКО-СЕРБСКОЕ ЗЕРКАЛО

Перевод

Ольги Никифоровой

Иллюстрации

Худ. Юрия Лобачева

1946

Издательство Сербского культурно-просветительного
общества »ПРОСВЈЕТА«, Загреб

Ж 1170/12 41769/3 ID 7269 7351

ДЈЕЧЈА КЊИГА

Уредник: Ж. Вукадиновић

ОДАБРАНА ЗБИРКА
КОЛО I — КЊИГА III

РУСКО-СРПСКО ОГЛЕДАЛО

Превела
ОЛГА НИКИФОРОВА

Илустрирао:
БОРЪЕ ЛОБАЧЕВ

1946

ИЗДАЊЕ СРПСКОГ КУЛТУРНО - ПРОСВЈЕТНОГ
ДРУШТВА »ПРОСВЈЕТА«, ЗАГРЕБ

Отец и сыновья

Отец приказал сыновьям жить в согласии; они не слушались. Вот он велел принести веник и говорит:

»Сломайте!«

Сколько они ни бились, не могли сломать. Тогда отец развязал веник и велел ломать по одному пруту.

Они легко переломали прутья по одиночке.

Отец и говорит:

»Так-то и вы: если в согласии жить будете, никто вас не одолеет; а если будете ссориться да все врозь, вас всякий легко погубит.«

(И русская и сербская народная сказка)

Волк и ягнёнок

Волк пил из ручья. Ягнёнок, не видя его, много ниже по ручью, пришёл тоже пить. Увидя его, волк стал на него кричать: »Пришёл сюда мутить мне воду, что-ж от тебя мне уж и воды свежей напиться нельзя?«

»Государь, вода течёт от тебя ко мне. Как же могу я её замутить?« ответил испуганно ягнёнок,

Отац и синови

Заповеди отац синовима да живе у слози; они га не послушаше. Нареди он тада да донесу сноп — и рече:

»Сломите!«

Ма колико да су се трудили, нису могли да сло-
ме. Одреши онда отац сноп и нареди им да ломе
прут по прут.

Они лако поломише пруже појединачно.

Рече тада отац:

»Ето, тако и ви: живите ли сложно, нико вас
неће савладати, а ако се будете свађали и свако на
своју страну почне да вуче, свако ће вас лако упро-
пастити.«

(И руска и српска народна прича).

Курјак и јагње

Курјак је пио на једном извору. Јагње, не ви-
дећи га, далеко ниже на поток дође да пије. Како га
вук спази, викне на њега: »Ту си ти дошло да ми
мутиш воду, да се од тебе не могу с миром ни би-
стре воде напрати, је ли?«

»Та вода, господару, од тебе к мени тече. Како
ћу ти је замутиш?« одговори уплашено јагње.

»Ну, ну! Узнаю тебя по голосу. Не ты ли это тот, что надо мной в это время в прошлом году издевался?«

»В прошлом году в это время? Помилуй! Тогда меня и на свете не было. Мать меня этой весной родила.«

Вижу, хитер ты и умён, и отвечать хорошо умеешь. Только напрасно, ничего тебе сегодня не поможет.«

Бросился на него и сожрал.

Досифей Обрадович

Ругала мать мальчишку ...

Ругала мать мальчишку, чтоб не ходил на реку купаться: »Ну, пострел, смотри, коли утонешь, и домой не ходи!«

Несла баба ведро воды ...

Несла баба ведро воды. Ведро было худо. Вода текла на землю. А баба была рада, что нести стало легче. Пришла, сняла ведро, а воды нету.

Волк съел овцу ...

Волк съел овцу. Мужики поймали волка и стали его бить. Волк сказал: »За то вы меня мучите, что я сер«. Мужики сказали: »Не за то, что ты сер, а за то, што ты овцу съел.«

»Ха, ха! По гласу те познајем. Ти ли си онај који си се мени лане у ово доба рутао?«

»Лане у ово доба? Помагај! Тада ме није ни било на свету. Мати ме је овога прољећа ојагњила.«

»Видим да си ти умно и паметно, и да умеш добро одговарати. Но залудо, све ти то данас преданом неће помоћи.«

Скочи на њега и прождере га.

Доситеј Обрадовић

Карала мајка малишана...

Карала мајка малишана, да не иде на реку да се купа: »Е, мангупе, пази, ако се удавиш, немој кући ни да дођеш!«

Носила сељанка ведро воде...

Носила сељанка ведро воде. Ведро је било пробушено. Вода је цурила на земљу. А сељанка се радовала што јој је лакше да носи. Стигла је, скинула ведро с обраице, а воде нема.

Поједе вук овцу...

Поједе вук овцу. Сељак ухвати вука и стаде да га бије. Вук рече: »Зато ме мучите што сам сив.« Сељаци рекоше: »Не зато што си сив, него зато што си овцу појео.«

Мужик везёт воз сена...

Мужик везёт воз сена, а другой идёт ему навстречу. «Здорово!» — «Здорово! А что везёшь?» — «Дрова». — «Какие дрова, ведь у тебя сено!» — «А коли видишь, что сено, так зачем и спрашиваешь!»

(Русские народные сказки)

Лисица и козёл

Бежала лисица, зазевалась на ворон — и попала в колодец. Воды в колодце было немного: утонуть нельзя, да и выскочить тоже. Сидит лисица, горюет. Идёт козёл, умная голова; идёт, бородицей трясёт, рожищами мотает; заглянул от нечего делать в колодец, увидал там лису и спрашивает: «Что ты там, лисанька поделываешь?» — «Отдыхаю, голубчик, — отвечает лиса; — там, наверху, жарко, так я сюда забралась. Уж как здесь прохладно и хорошо! Водицы холодненькой — сколько хочешь.» А козлу давно пить хочется. «Хороша ли вода-то?» спрашивает козёл. — «Отличная!» отвечает лиса: «чистая, холодная! Прыгай сюда, коли хочешь; здесь обоим нам места будет.» Прыгнул сдуру козёл, чуть лису не задавил, а она ему: «Ех, бородатый дурень! прыгнуть-то не умел-всю обрызгал.» Вскочила лиса козлу на спину, со спины на рога, да и вон из колодца. Чуть было не пропал козёл с голоду в колодце; насилу-то его отыскали и за рога вытащили.

(И русская и сербская народная сказка)

Тера сељак кола сена...

Тера сељак кола сена, а други му иде усусрет. «Здраво!» — «Здраво! Шта то тераш?» — «Дрва». — «Каква дрва, кад је то сено!» — «А кад видиш да је сено, зашто онда питаш!»

(Руске народне приче)

Лисица и јарац

Трчала је лисица, загледала се у вране — и упала у бунар. Воде у бунару није било много: ни да се удави, а нити да искочи. Седи лисица, жалости се. Иде јарац, паметна глава; иде, брадетином тресе, огромним роговима маше; завирио од дуга времена у бунар, угледао тамо лисицу, па је упитао: «А шта ти тамо, лијо, радиш?» — «Одмарам се, голубе,» — одговори лисица; — «тамо, горе, врућина је, те сам се овамо завукла. Али што је овде свеже и лепо! Водице хладне — до миле воље!» А јарац одавно беше жедан. «Је ли добра вода?» упита јарац. — «Одлична!» одговори лисица: «Чиста, па хладна! Скачи овамо, ако хоћеш; биће места за нас обоје.» Скочио јарац од велике памети, умало лисицу није пригњечио, а она њему: «Е, брадате будале! ни скочити не умеш — сву си ме испрскао.» Скочи лисица јарцу на леђа, са леђа на рогове и оданде — напоље из бунара. Замало не угину јарац од глади у бунару; једва га пронађоше и за рогове извукоше.

(И руска и српска народна прича)

Собака и кусок мяса

Дали собаке на барском дворе кусок мяса. Бежит она по доске через речку и видит себя в воде. Ей показалось что в речке другая собака в зубах мясо несёт, и стало ей завидно. Она бросилась за чужим мясом, а своё упустила. Смотрит — а в воде ни собаки, ни мяса.

Пришла собака домой голодная и вся мокрая.

(И русская и сербская народная сказка)

Зарытый клад

Жыл был человек, как говорит народное сказание, и когда он почувствовал что дни его сочтены, то позвал своих сыновей чтобы проститься с ними.

Когда сыновья пришли, он сказал им чтобы они о нём не горевали, потому что он оставляет им в наследство честное имя и зарытый в поле клад. Вскоре человек этот умер. Сыновья его как следует похоронили и поминули, взялись сразу же за заступы и мотыги и пошли в поле копать и искать зарытый клад о котором им перед смертью говорил отец.

Копали они копали и ничего не нашли. Тот горшок с червонцами, который они надеялись выкопать, по словам отца, так и не выкопали.

Перекопали на три-четыре лопаты в глубину всё поле; разбили и размельчили мотыгами каждый комочек, но золото всё-таки не нашли. И пошли они домой, злые и на себя и на отца.

Псето и комад меса

Дадоше псу у господском дворишту комад меса. Трчи он даском преко речице и угледа себе у води. Учини му се као да у речици неки други пас носи у зубима месо, те му позавиди. Скочи за туђим месом, а своје испусти. Кад тамо — а у води ни пса, ни меса.

Дође пас кући гладан и сав мокар.

(И руска и српска народна прича)

Закопано благо

Био неки човек, казује се у народној причи, па кад је осетио да му се ближи крај животу, позове своје синове да се опрости с њима.

Кад су му дошли синови, он стаде говорити да не жале за њим, јер им он даје поштено име, и велико благо закопано у њиви, које им оставља у наслеђе. Само ваља да запну па да нађу то закопано благо. Убрзо умре тај човек. Синови га лепо опремише и сахранише, па одмах узеше ашове и мотике и отидоше на њиву да копају и траже закопано благо, о коме им је говорио отац на самрти.

Копаше и копаше; копаше неколико дана, али не нађоше ћуп са дукатима, како су они очекивали према очеву казивању.

Изриљаше за три и четири ашова читаву њиву: растрошише и разбише мотикама и најмању грудвицу, али злата опет не нађоше. И они одоше кући. Љути и на оца и на себе саме.

Поле они как всегда засеяли. Но только посев был необыкновенный. Рос он буйно как никогда. А когда подоспела жатва, родила им нива в три раза больше чем всегда, а зерно продали всё за чистое золото, заплатили всё что кому должны были и купили в дом всё что им нужно было.

Теперь стало им ясно что отец говорил правду когда сказал что у них в поле зарыт клад. Только они его сразу не поняли. На ниве не были зарыты червонцы, а клад был в плодности земли, которую надо было хорошо перекопать чтобы могла она хорошо родить.

Братья потом всегда как следует обрабатывали свою землю и работа их всегда богато вознаграждалась, так что они и в самом деле нашли в земле зарытый клад.

Ж. О. Дачич

Пословицы

У кого жёлчь во рту, тому всё горько. Сытый голодного не разумеет. Вечер покажет каков был день. Муравей не велик, а горы копает. И месяц светел когда солнца нет. Старый друг лучше новых двух. Деньги счёт любят. Счастье — не лошадь: не везёт по прямой дорожке. Рыба ищет где глубже, а человек где лучше. Чтобы узнать человека, надобно с ним пуд соли съесть. Видит око далеко, а ум ещё дальше. По платью встречают, по уму провожают.

(Русский фольклор)

Њиву као и обично засејаше. Али је усев био необичан. Поче бујати и расти као никад дотле. И кад дође време жетви, они добише на тој њиви трипут више рода но што су га дотле имали, и за род узеше само суво злато, те лепо исплатише што су коме били дужни, и набавише све што им је било потребно за кућу.

Сад тек видеше да им је отац истину говорио, кад им је рекао да је у њиховој њиви закопано благо. Само га они у први мах нису разумели. У њиви нису били закопани дукати, него је благо било у плодности земље, коју је ваљало добро прекопати да би могла донети добар плод.

И после су увек разумно радили своју земљу, и рад им се увек богато исплаћивао, те су они уистину нашли у земљи закопано благо.

Ж. О. Дачић

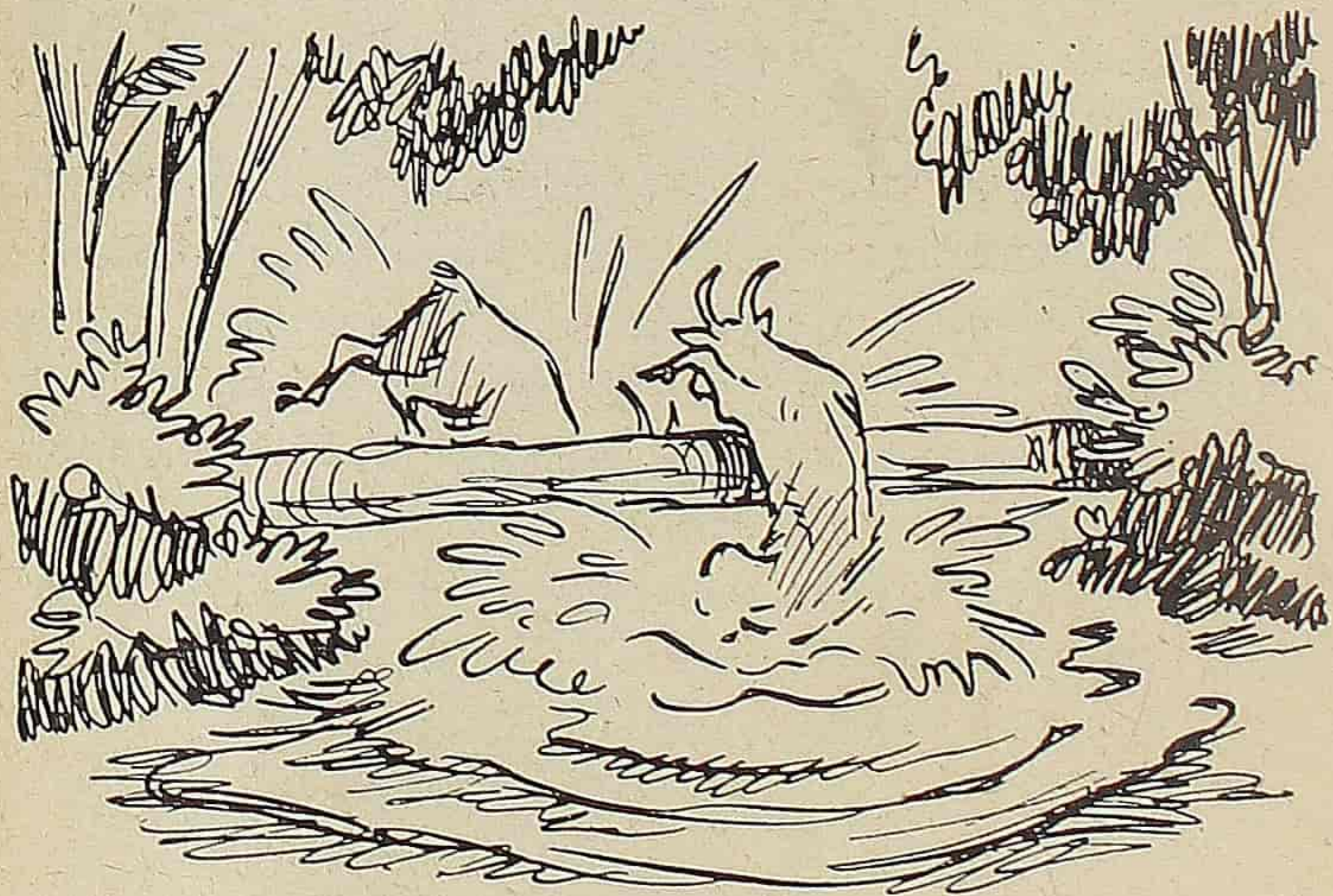
Пословица

Кома је жуч у устима, томе је све горко. Сит гладног не разуме. Вече ће показати какав је дан био. Мрав није велик, а планине копа. Светао је и месец кад сунца нема. Стари пријатељ бољи је од два нова. Пара рачун воли. Срећа није коњ: не вози равним путем. Риба тражи где је дубље, а човек где је боље. Да се човека упозна, треба појести с њим мерицу соли. Око далеко види, а разум још даље. Према руху дочекују, према памети испраћују.

(Руске народне умотворине)

Два козлика

Два козлика встретились на узком бревне. Это бревно было переброшено через ручей. Перейти по бревну в одно време обоим было невозможно. Одна-

ко ни тот ни другой не хотели уступить. Вот они оба пошли вперёд, столкнулись лбами, сцепились рогами и полетели прямо у воду.

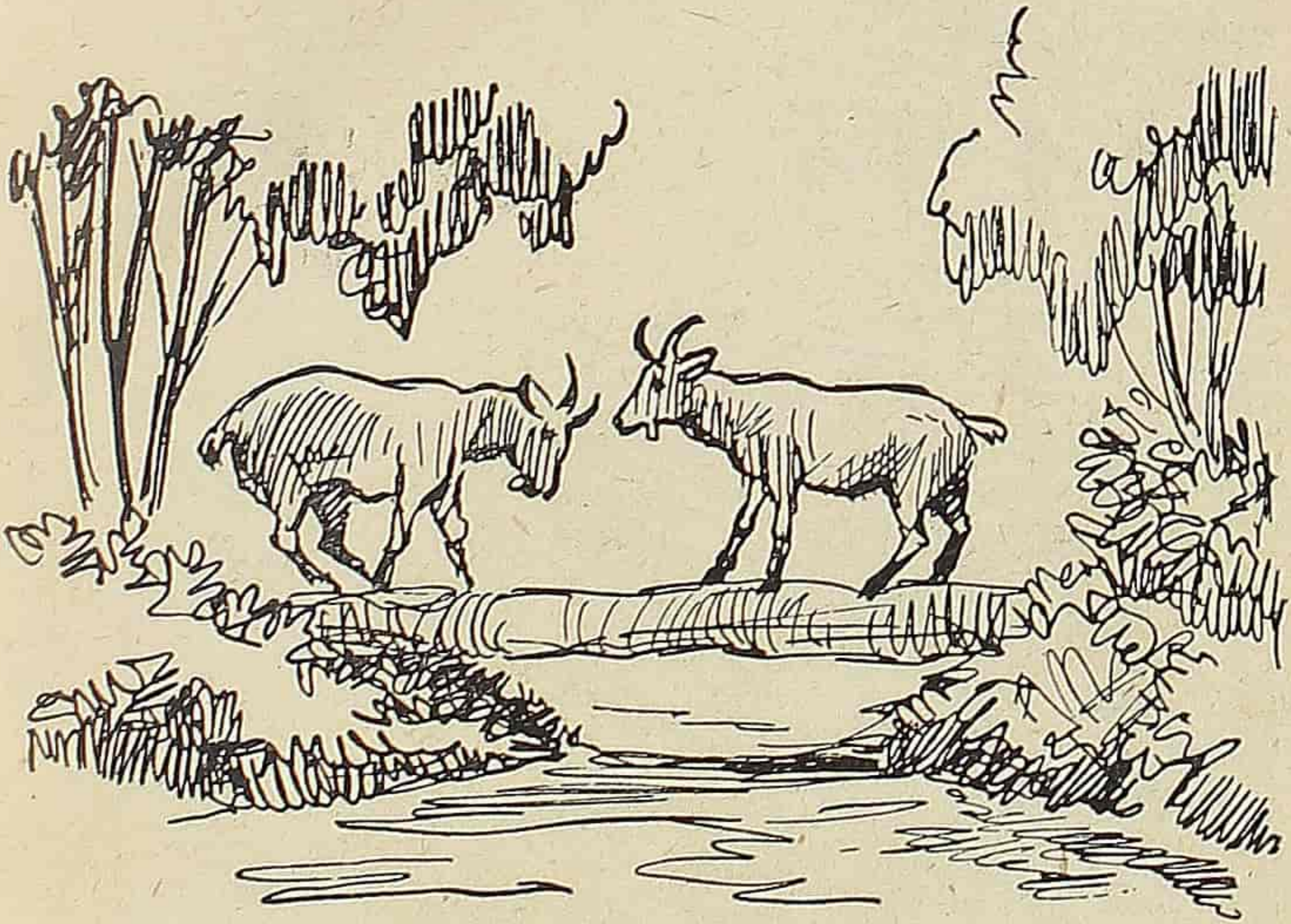
(И русская и сербская народная сказка)

Беда

Жил однажды человек и было у него два сына. Он часто ходил в лес за дровами и всегда брал с собой одного из сыновей. Но однажды сказал он сыновьям: »Идите-ка, ребята, сегодня в лес за дровами без меня. Что-то мне нездоровится. Останусь я дома, немножко отдохну.«

Два јарета

Сретоше се два јарета на узаном брвну. То брвно беше пребачено преко потока. Не могадоше оба да пређу преко брвна истовремено. Па ипак, ни је-

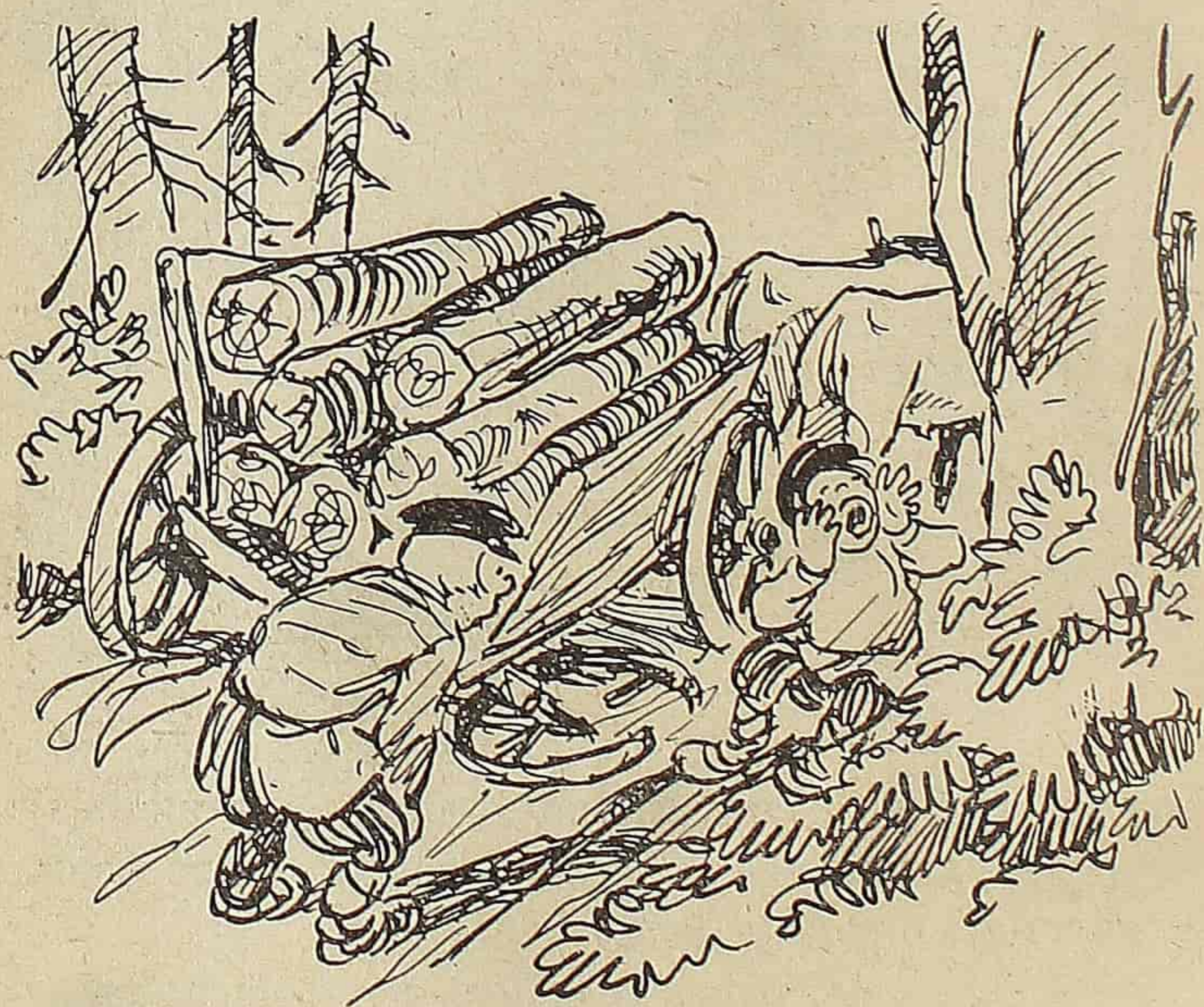
дан ни други не попушташе. И тако кренуше обоје напред, сударише се главама, закачише се роговима и полетоше право у воду.

(И руска и српска народна прича)

Невоља

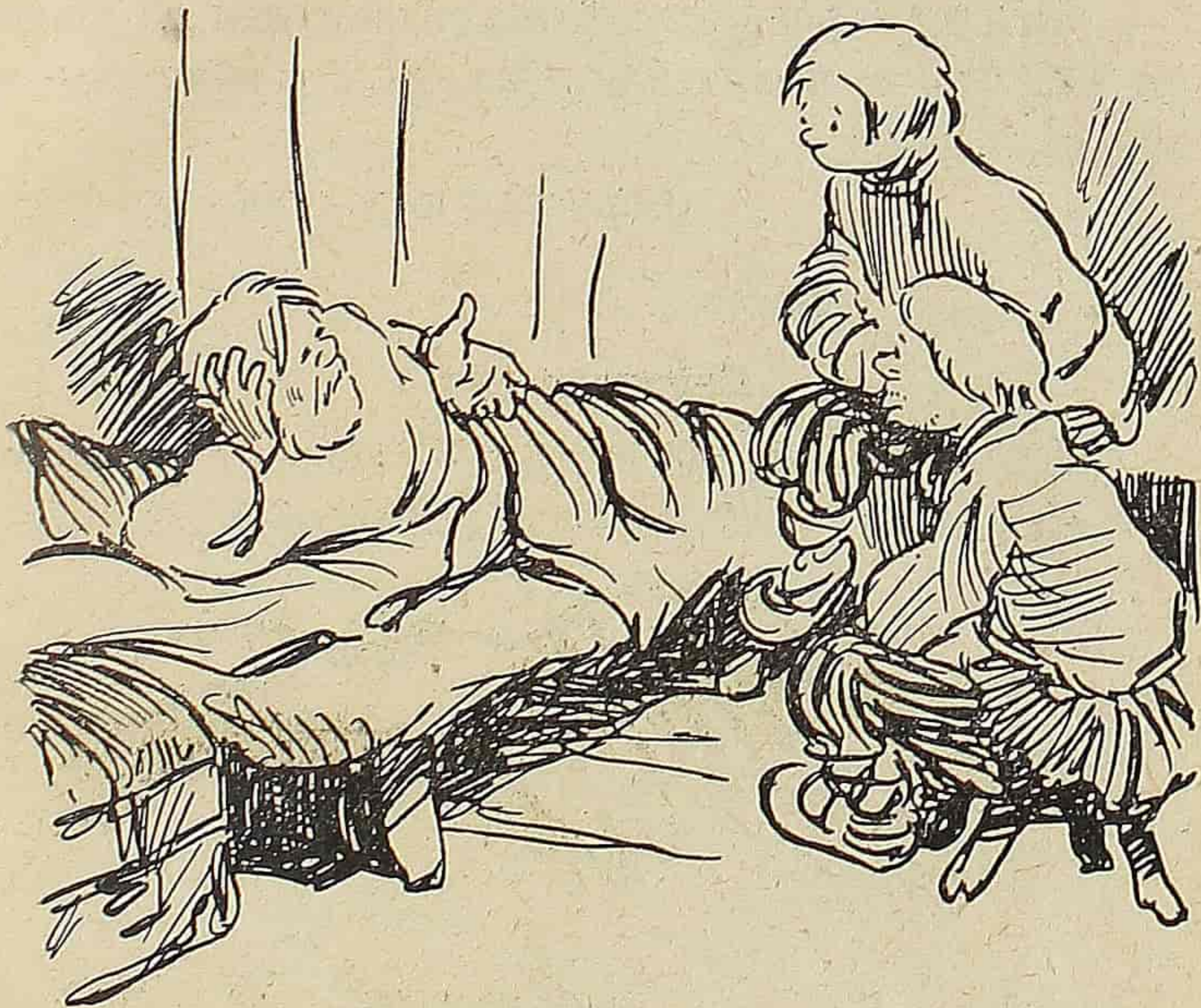
Био неки човек па имао два сина. Он је више пута ишао у шуму по дрва и свакад је са собом водио по једног сина. Но једног дана рече он синовима: »Децо, идите данас у планину по дрва без мене. Ја сам нешто слаб. Остаћу код куће да се мало одморим.«

»Хорошо, отец,« сказали дети, »только, что нам делать если телега сломается и мы не сможем её поправить? — »Не бойтесь,« сказал отец. »Во-первых, старайтесь не ломать телегу, а если и это случится, позовите Беду на помощь, она придёт и поправит телегу.«

Дети послушались отца. Запрягли волов и поехали весело в лес за дровами. Набрали полную преполную телегу. Когда поехали домой, на половине пути телега сломалась. Дети стали звать на помощь Беду, но она не пришла. »Что нам делать?« — сказал старший. »Беды всё нет и нет. Давай-ка мы сами поправлять, как сможем.« Сказано — сделано. Починили телегу и привезли дрова домой.

»Добро, оче,« рекоше деца, »али шта ћемо да радимо, ако нам се кола полеме, а ми не могнемо да их поправимо?« — »Лако је за то«, рече им отац. »Ви ћете пре свега пазити да се кола не полеме. А ако и то буде, зовите Невољу у помоћ, она ће доћи и оправити кола.«

Деца послушају оца. Упрегну волове у јарам па одоше весело у планину да дотерају дрва. Почеше купити дрва и брзо накупише пуна и препуна кола. Кад су пошли кући, а њима се на половини пута полеме кола. Деца стадоше викати Невољу да дође, али ње нема. »Шта да радимо?« рече старији. »Невоље нема те нема. Хајде ми сами да почнемо оправљати кола како умемо.« И што рекоше, то учи-

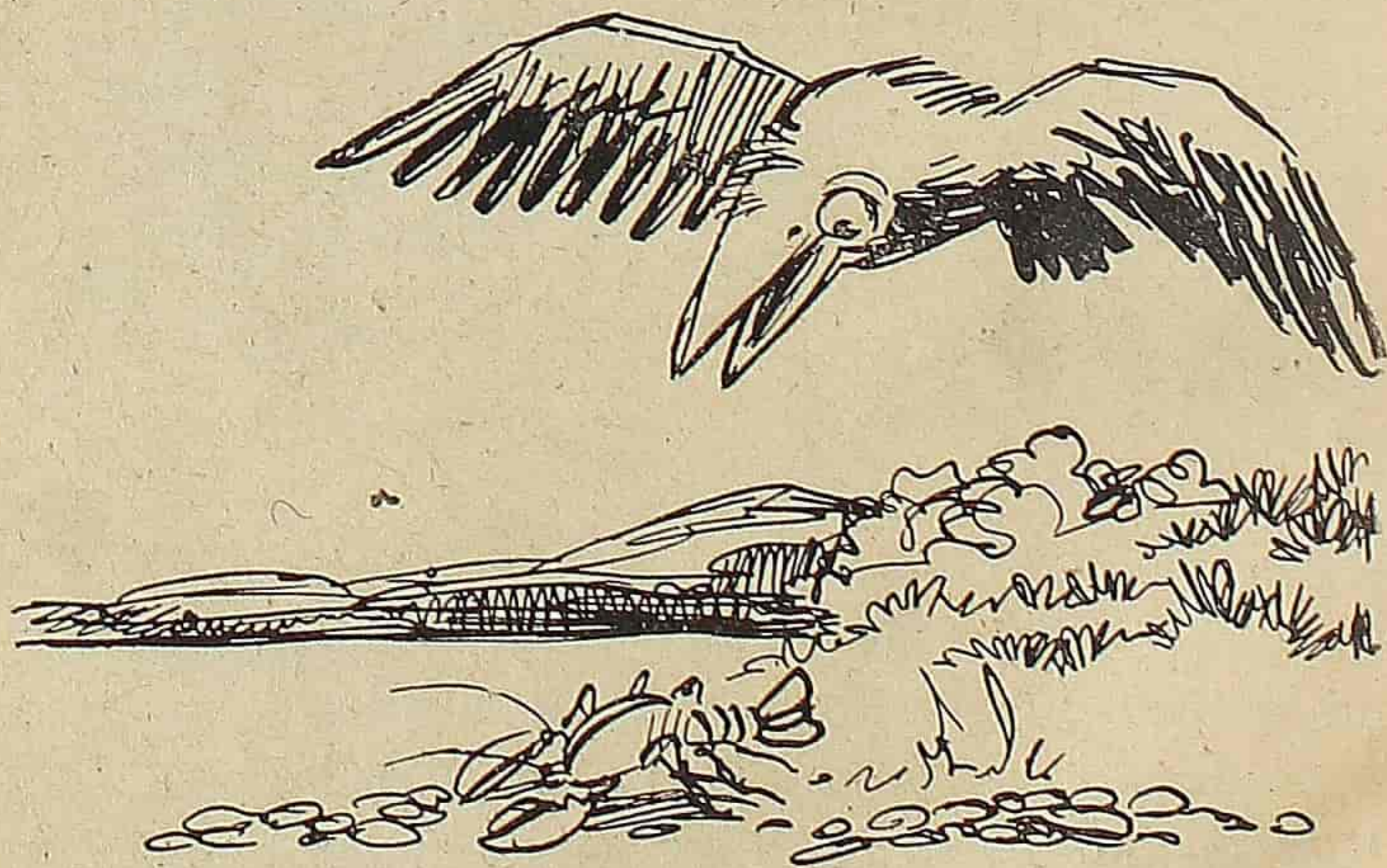
»Ну, ребята, как было в лесу?« спросил отец.
»Плохо, и не спрашивай. На самом тяжёлом месте сломалась телега. Изо всей силы кричали мы зовя проклятую Беду. Глотки у нас заболели от крика, а Беды всё нет да нет. Схватились мы тогда за топоры и сами починили телегу.«

»Это вы хорошо сделали,« сказал отец. »Только вы Беду-то не заметили. Она была с вами там и помогала вам.«

(Сербская народная сказка)

Ворона и рак

Летела ворона над озером; — смотрит — ползёт рак. Цап его, села на вербе и думает закусить. Ви-

дит рак что приходится пропадать, говорит: »Ай, ворона, ворона, знал я отца твоего и мать; что за славные были птицы!« — »Угу!« — говорит ворона,

нише. Поправили су лепо кола и дотерали кући дрва.

»Како прођосте, децо, у шуми?« запитао је отац.

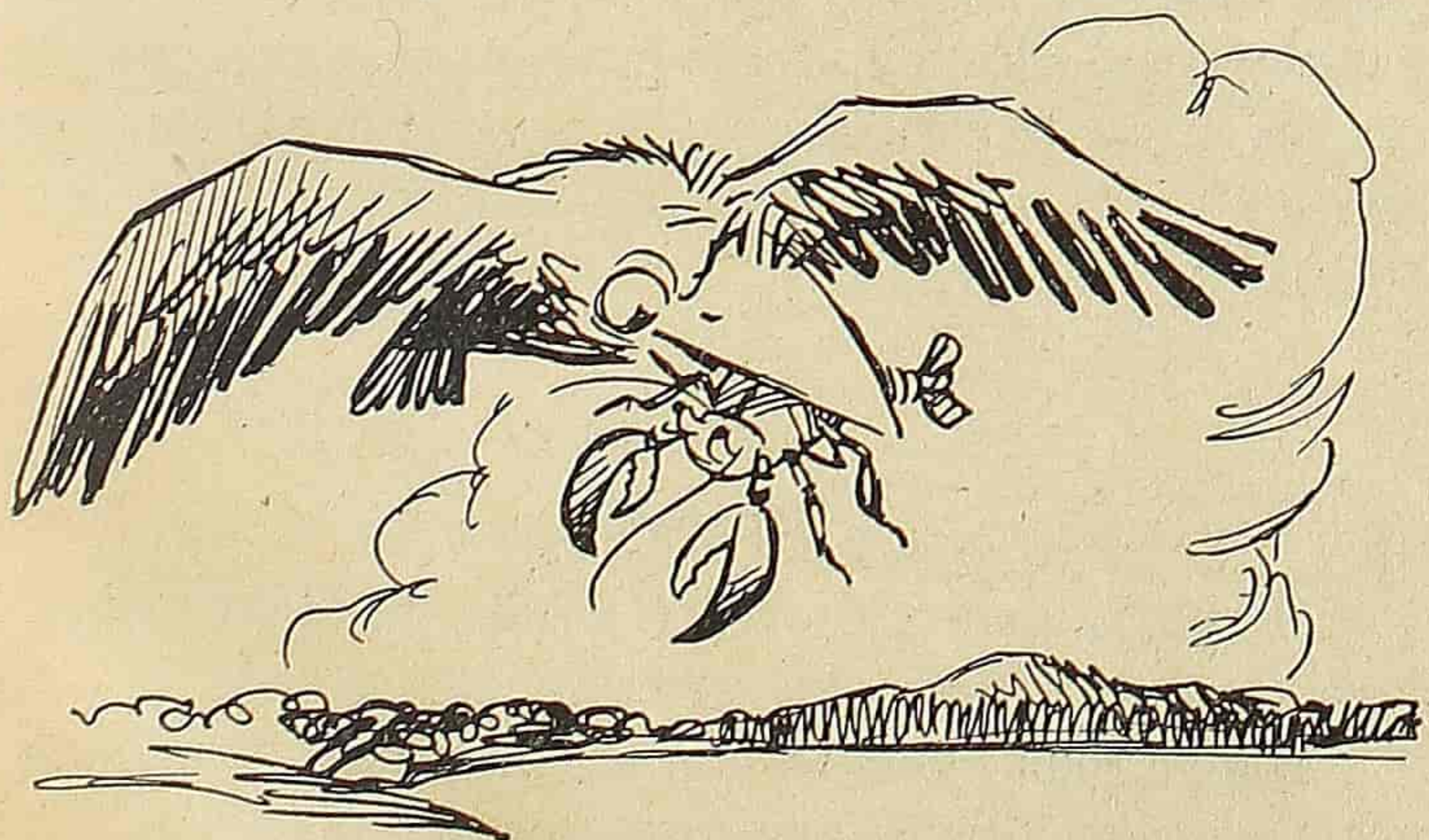
»Зло, оче, не питај. На најгорем месту поломи-
смо кола. Из свег грла викали смо проклету Невол-
љу да нам дође. Грла су нас заболела од викања, а
ње нема. Ми ти онда докопамо брадву и секиру па
лепо сами поправисмо кола.«

»Е, то сте добро учинили,« рече отац. »Ви Не-
вољу нисте видели. Она је била ту с вама и пома-
гала вам.«

(Српска народна прича)

Врана и рак

Летела врана над језером; види — пузи рак.
Зграби га, седе на врбу и науми да доручкује. Уви-

ди рак да му је дошао крај, те рече: »Еј, врано, врано, познавао сам ти оца и мајку; баш су добре птице били!« — »Угу!« — рече врана, не отварајући

не раскрывая рта. — »И сестёр и братьев твоих знал — отличные были птицы!« — »Угу!« — опять ворона. — »Да хоть хорошие были птицы, а всё же далеко до тебя« — »Ага!« — каркнула ворона во весь рот и уронила рака в воду.

(Русская народная сказка)

Загадки

Без рук, без ног, а на гору ползёт (ветер). — Один льёт, другой пьёт, третий растёт (дождь, земля, трава). Бык железный, а хвост льняной (игла с ниткой). В потёмках рождается, с огнём помирает (воск). Крыльями машет, а улететь не может (ветряная мельница). Полон хлевец белых овец (зубы). Махнула птица крылом, покрыла весь свет пером (ночь). Весной веселит, летом холодит, осенью питает, зимой согревает (дерево). Не пахарь, не столяр, не кузнец, не плотник, а первый в селе работник (лошадь).

(Русский фольклор)

Воробей

Я возвращался с охоты и шёл по аллее сада. Собака бежала впереди меня.

Вдруг она уменьшила свои шаги и начала красться, как бы зачуяв перед собою дичь.

Я глянул вдоль аллеи и увидел молодого воробья, с жёлтизной около клюва и пухом на голове. Он упал из гнезда (ветер сильно качал берёзы

уста. — »И сестре и браћу сам ти познавао — одличне беху птице!« — »Угу!« — опет ће врана. — »Ма да беху добре птице, али ни издалека као ти« — »Аха!« — гракну врана на сва уста и испусти рака у воду.

(Руска народна прича)

Загонетке

Ни руку, ни ногу нема, а уз брдо пузи (ветар). Један лије, други пије, трећи расте (киша, земља, трава). Бик гвоздени, а реп ланени (игла и конач). У мраку се рађа, с ватром умире (восак). Крилима маше, а одлетети не може (ветрењача). Пун обор белих оваца (зуби). Махнула птица крилом, цео свет једним пером покрила (ноћ). Упролеће весели, у лето хлади, ујесен храни, узиму греје (дрво). Није ни земљорадник, ни столар, ни ковач, ни дрводеља, а ипак први у селу радник (коњ).

Врабац

Враћао сам се кући из лова и ишао стазом парка. Пас је трчао преда мном.

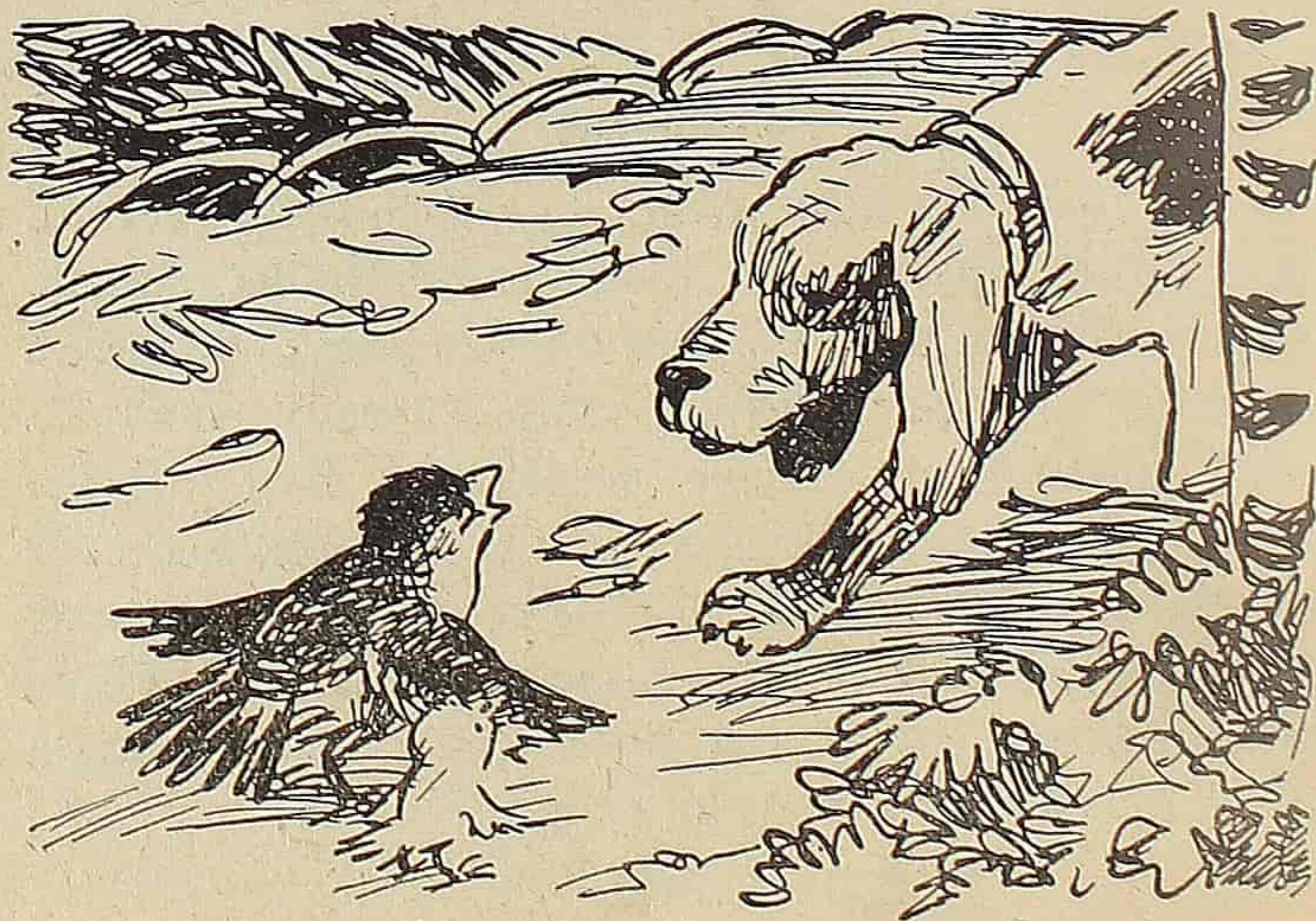
Наједном успорио је он своје кораке и почео да се прикрада, као да је нањушио дивљач.

Погледао сам стазом и приметио младог врапца, са још жутим кљуном и паперјем на глави. Он је испао из гнезда (ветар је јако њихао брезе дуж

аллеи) и сидел неподвижно, беспомощно растопыбив едва прораставшие крылышки.

Моя собака медленно приближалась к нему, как вдруг, сорвавшись с близкого дерева, старый чёрногрудый воробей камнем упал перед самой её мордой — и весь взъепошённый, искажённый, с отчаян-

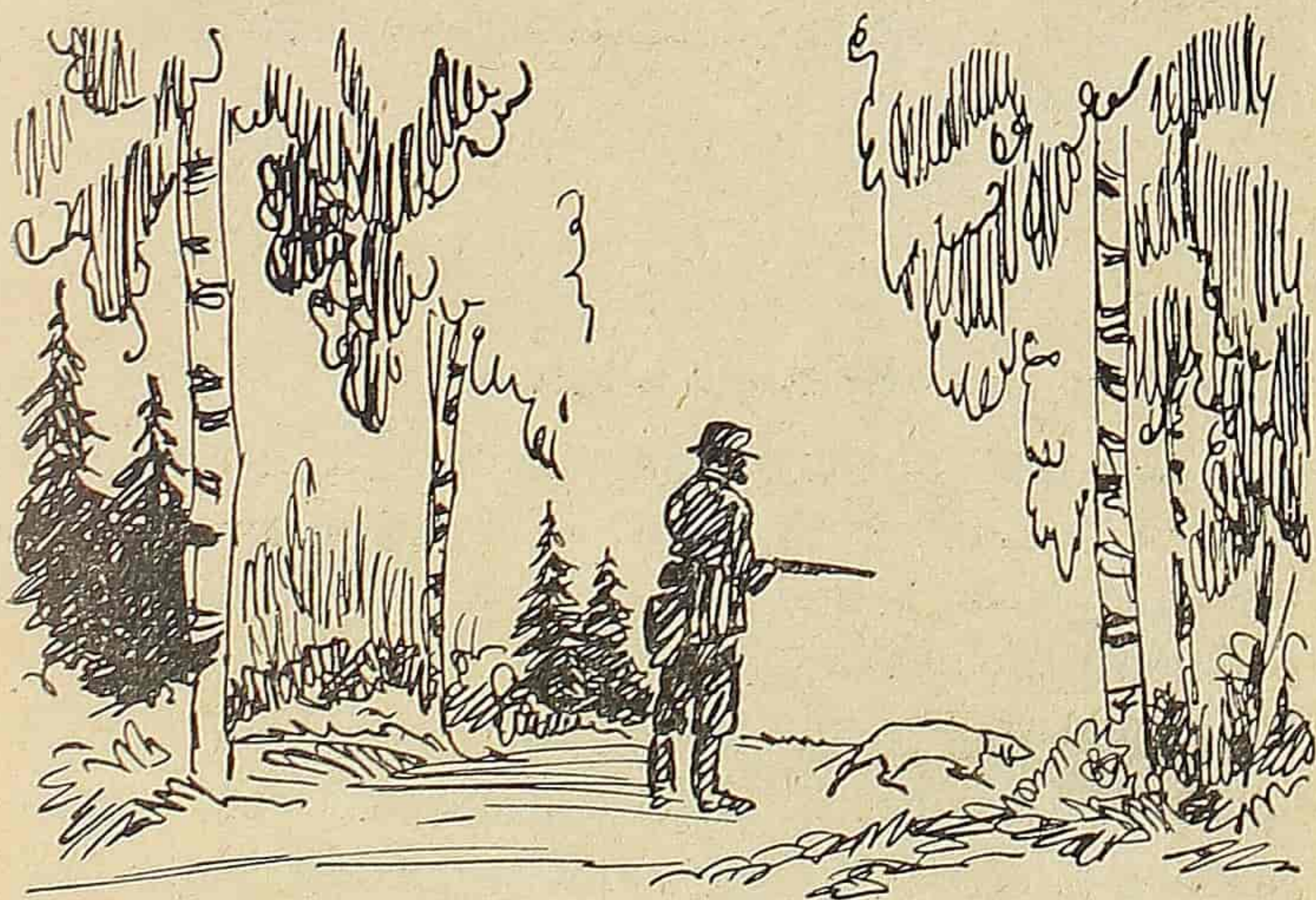
ным и жалким писком прыгнул раза два в направлении зубастой, раскрытой пасти.

Од кинулся спасать, он заслонил собою своё детище... но всё его маленькое тело трепетало от ужаса, голосок одичал и охрип, он замирал, он жертвовал собою.

Каким громадным чудовищем должна была ему казаться собака! И, всё-таки, он не мог усидеть на своей высокой, безопасной ветке... сила, сильнее его воли, сбросила его оттуда.

стазе) и седео непомично, раширивши беспомоћно крилца, што су тек почела да расту.

Мој му се пас лагано примицао, кад одједном, скочивши с оближњег дрвета, стари црногрудни врабац пао је као камен испред саме његове њушке — и сав накострешен, избезумљен, уз очајан и жалостан писак, скочио једно двапут у правцу зубате, разјашљене чељусту.

Он је полетео да спасе, он је собом заклонио свог птића... али цело његово мајушно тело дрхтало је од ужаса, гласић је подивљао и промукао, он је обамирао, он се приносио на жртву.

Како огромним чудовиштем мора да му се причињавао пас! Па ипак, он није могао да остане на својој високој, безопасној грани... Сила јача од његове воље отргла га је одатле.

Мой Трезор остановился, шопятился... Видно, и он признал эту силу.

Я поспешил отозвать смущённого пса — и удалился благоговей.

Да; не смейтесь. Я благоговел перед той маленькой, героической птицей, перед любовным её порывом.

Любовь, думал я, сильнее смерти и страха смерти. — Только ею, только любовью держится и движется жизнь.

Тургенев

Волчица и волчата

Заболела волчица, да так что и с места подняться не могла. Волчата её спрашивают: »Мать, есть ли у тебя какие нибудь друзья, у которых бы мы могли попросить помощи?«

»Дети мои бедные«, отвечает она, »у нас волков нрав злой и коварный. Когда здоровы, о себе только думаем, а другим во вред. Так кто ж нам будет другом в беде?«

Досифей Обрадович

Бонапарт и черногорцы

»Черногорцы? что такое?«

Бонапарте спросил:

»Правда ль: это племя злое

»Не боится наших сил?

Мој Трезор се зауставио, повукао . . . Очигледно је и он разумео ту силу.

Похитао сам да позовем збуњеног пса — и удаљио се тронут.

Тако је: немојте се смејати. Био сам тронут херојством ове птичице, полетом њене љубави.

Љубав, мислио сам, јача је од смрти и страха од смрти. Једино се њоме, једино љубављу одржава и покреће живот.

Тургењев

Курјачица и курјачићи

Разболи се курјачица тешко, да се није могла ни с места кренути. Курјачићи је запитају: »Имаш ли где кога пријатеља, мајко, од кога бисмо могли помоћи потражити?«

»Јадна децо моја,« одговори она, »ми смо курјаци зле и опаке ћуди! Кад смо здрави, само се о себи старамо, и то на штету другогa. Ко ће нам, дакле, бити пријатељ у невољи?«

Доситеј Обрадовић

Бонапарте и Црногорци

»Црногорци? Шта је то?«

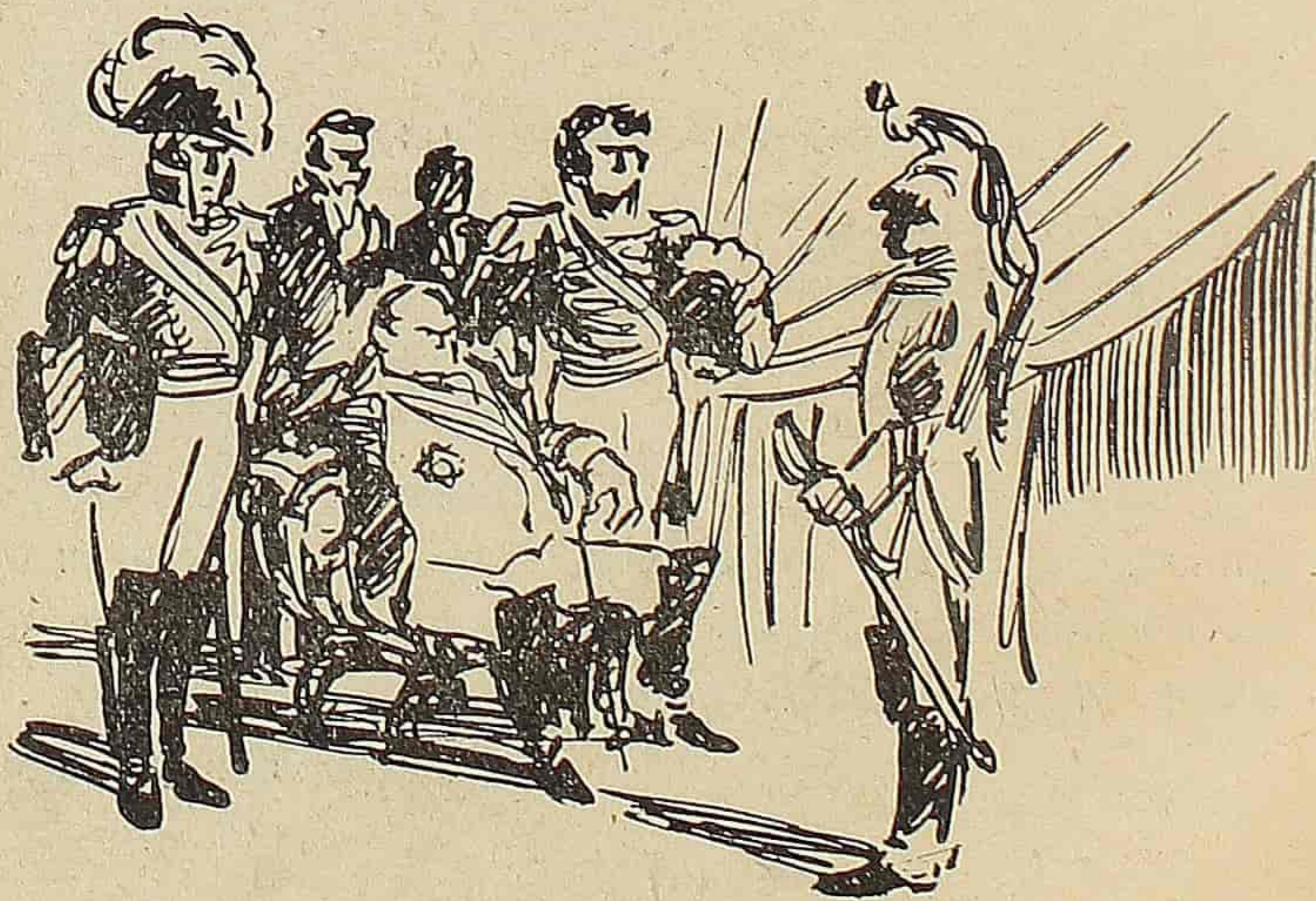
Бонапарте је упитао:

»Је ли заиста: ово племе љуто

Не боји се наших снага?«

»Так расскаются ж нахалы:
»Объявить их старшинам.
»Чтобы ружья и кинжалы
»Все несли к моим ногам.«

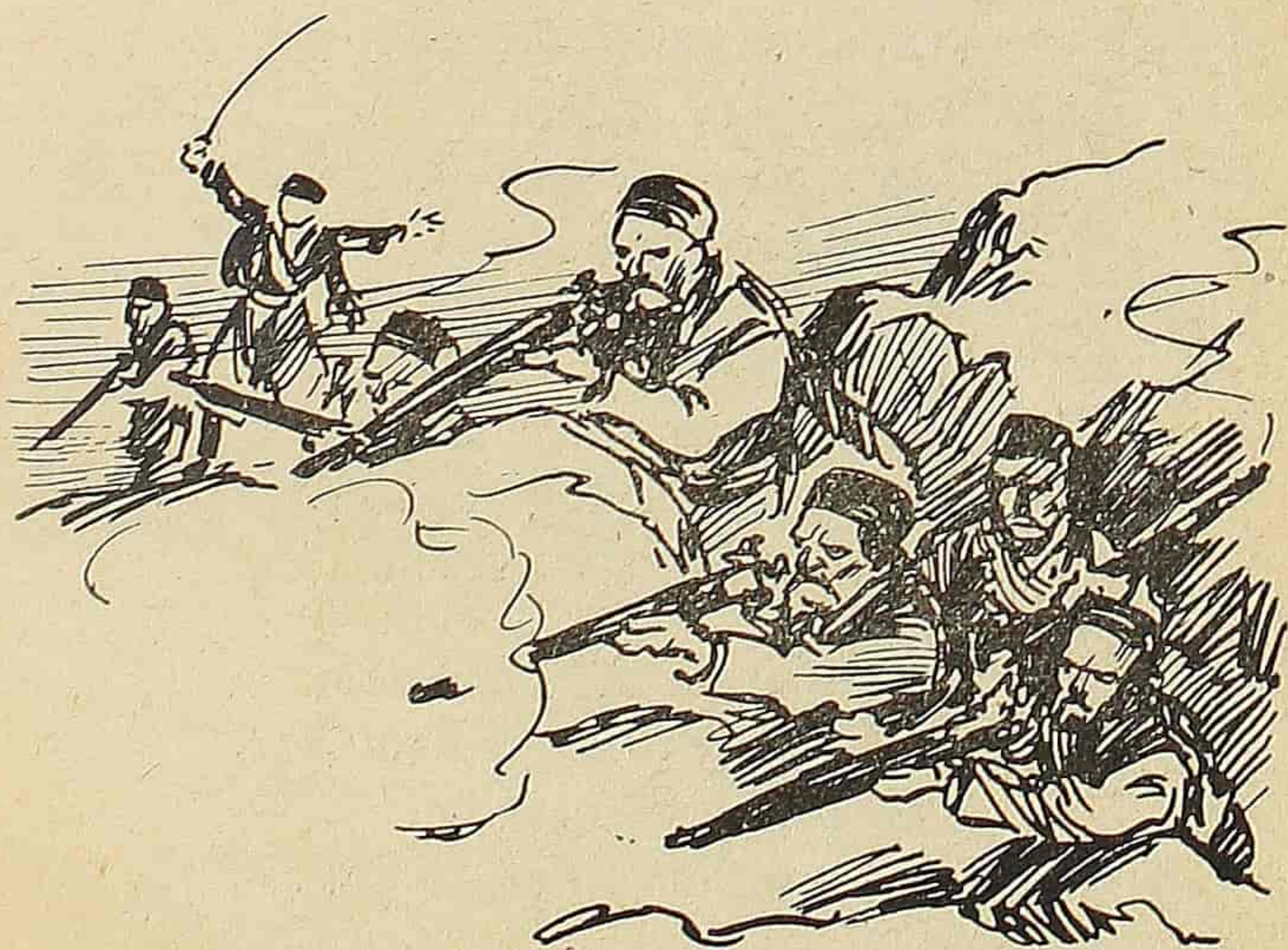
Вот он шлёт на нас пехоту
С сотней пушек и мортир.
И своих Мамлюков роту,
И косматых Кирасир.

Нам сдаваться нет охоты, —
Черногорцы таковы!
Для коней и для пехоты
Камни ест у нас и рвы...

»Та, покајаће се, безобразници:
»Нека се нареди њиховим старешинама,
»Да пушке и каме
»Донесу ми све пред ноге.«

Ево, шаље он на нас пешадију
Са стотинак топова и мортира,
И чупаве Кирасире.
И својих Мамелука чету,

Да се предамо немамо воље —
Црногорци су већ такви!
За коње и за пешадију
Имамо камење и ровове . . .

Мы засели в наши норы
И гостей незваных ждём, —
Вот они вступили в горы.
Истребляя всё кругом.

— — — — —
— — — — —

Идут тесно под скалами.
Вдруг, смятение!... Глядят:
У себя над головами
Красных шапок видят ряд.

»Стой! пали! Пусть каждый сбросит
Черногорца одного.
Здесь пощады враг не просит:
Не щадите ж никого!«

Ружья грянули — упали
Шапки красная с шестов:
Мы под ними ниц лежали,
Притаясь между кустов.

Дружным залпом отвечали
Мы французам: — »Ето что?«
Удивясь, они сказали:
»Ехо, что ли?« Нет, не то!

Их полковник повалился,
С ним сто двадцать человек.
Вес отряд его смутился,
Кто, как мог, пустился в бег.

А. С. Пушкин

Засели смо у наше рупе
И незнане госте чекамо. —
Ето их, где наилазе у планине,
Истребљујући све наоколо.

— — — — —
— — — — —

Иду збијено испод брегова.
Наједном метеж!... Гледају:
Изнад својих глава
Виде ред црвених капа.

»Стој! пали! Нека свако обори
Једног Црногорца.
Овде непријатељ не моли за милост:
Немојте никога штедети!«

Пушке плануше — попадалаше
Црвене капе са проштада;
Под њима смо лежали ничице,
Притајивши се у жбуњу.

Сложним плотуном одговорисмо
Французима: — »Шта је то?«
Изненађени, они рекоше:
»Је ли одјек?« Не, није то!

Пуковник им се стропошта,
И с њим још сто двадесет људи.
Сав се његов одред поколебао!
Како је ко могао, надао се да бежи...

А. С. Пушкин

Два путешественника и топор

Два путешественника шли вместе. Один из них нашёл топор и стал хвастаться: »Вот я нашёл топор.« Другой ему на это: »Слушай, брат, раз мы вместе шли, надо бы сказать: нашли, а не нашёл.« Но тот и слышать ничего не хотел. Вдруг, немного погодя, скачут за ними всадники и кричат: »Где топор?«

»Что нам теперь делать?« спросил первый, »пропадём. Ведь они подумают что мы у них украли топор.«

»Чего теперь меня впутываешь? Что нам делать, да пропадём? Ты скажи: что мне делать, пропаду; ведь и раньше ты не говорил нашли, а сказал: нашёл.«

Досифей Обрадович

Собака дом собиралась строить, да не собралась

Однажды зимой, в глубоком снегу и льду, собака свернулась от холода в клубок и когда началась страшная метель, сказала:

»Ну, уж если доживу до следующей зимы, так построю себе домик в котором смогу укрыться.«

Когда пришло лето, она забралась в тень от жары, и развалилась, вытянула все четыре лапы и голову, высунула язык, подумала что говорила о домике и сказала:

»Ну не дура ли я! Кто ж мне такой дом построит? Даже если бы собрались все собаки и сне-

Два путника и секира

Двојица путоваху у друштву. Један од њих нађе секиру и почне се хвалити говорећи: »Нашао сам секиру.« Вели му други: »Та, брате, кад заједно путујемо, ваљало би да речеш: нашли смо, а не нашао сам.« Али овај неће ништа о томе да зна. Кад мало после, ето ти људи на коњима за њима и вичу: »Секиру!«

»Шта ћемо сад?« рекне онај, »нагазићемо на пропаст. Они ће рећи да смо им украли секиру.«

»Што ти сад мене мешаш? Шта ћемо сад и нагазићемо? Реци: што ћу сад и нагазићу, јер и пре ниси хтео да речеш: нашли смо, већ: нашао сам.«

Доситеј Обрадовић

Пас хтео градити кућу, па не хтео

Једном кад је зими био велики снег и лед, пас се скупио у клупко на снегу од зиме, па кад почне падати страшна мећава, а он рече:

»Вала, ако дочекам другу зиму, нећу је чекати без куће, но начинићу једну малу, у којој ћу се моћи овако као сад згурити.«

Кад дође лето, он се извали у хладу због врућине, те пружи све четири ноге и главу, а исплази језик, па помисли о ономе што је о кући говорио, и рече:

»Гле, ма јесам ли ја луд! Да се сви ми пси скупи-
мимо, и ко што има готових пара да донесемо на

сли в одну кучу все деньги сколько у них ни есть, так не хватит и одному каменщику заплатить, а не только всем мастерам.»

Вук Врчевич

Значение наших лесов

Путешествуя много по всем краям нашей роины, я — больше чем кто либо — имел возможность узнать наши леса. И сперва я хочу вам рассказать о значении лесов.

Во первых, значение в том, что они нам дают материал для наших домов и домашнего обихода. Подумайте, если бы у нас не было лесов, каквы бы были наши жилища? Чем бы мы работали? Чем бы мы обогревались в холодное время года и вообще чем бы мы удовлетворяли теперешние наши многочисленные потребности?

Вторая польза от лесов в том что они очищают воздух которым мы дышем и который нам для жизни необходим также как хлеб и вода.

Третья польза от лесов в том что они задерживают ветры, от которых »кошава« и северняк для нашей страны самые опасные, потому что часто дуют по несколько недель непрерывно.

Четвёртое значение лесов в том что они нас защищают от наводнения. Вершины деревьев, мох и другие растения, которые в лесу покрывают землю, задерживают дождевую воду и не дают ей быстро стекать. Вода, которая попадает на голую землю —

једну гомилу, па не бисмо могли ни неимара платити, а камо ли све мајсторе.»

Вук Врчевић

Важност наших шума

Као стари путник по свима крајевима наше отаџбине, ја сам имао — више него многи други — прилике да познам наше шуме. И пре свега желим да вам прозборим о важности шума.

Прва је важност та, што нам оне дају већину грађе за наше станове и за покућство. Замислите да у нас нема шума, каква би нам била обитавалишта? Чиме бисмо радили? Чиме бисмо се у студено доба године грејали и уопште чиме бисмо своје данашње многе потребе подмиривали?

Друга нам је корист од шума у томе што чисте ваздух који дишемо и који нам је за живот тако потребан као хлеб и вода.

Трећа је корист од шума у томе што оне задржавају ветрове, од којих су кошава и северац за нашу земљу најопаснији, стога, што често трају више недеља без престанка.

Четврта је важност шума та, што нас оне чувају од поплаве. Круне од дрвећа, маховине и друге биљке којима је у шуми земља обрасла, задржавају кишницу да нагло не отиче даље. Вода која на голу

не задерживаемая ничем — течёт с большой быстротой и сносит всё на своём пути.

Пятая польза от лесов в том что они действуют смягчающе на жару и на холод. В краях богатых лесами обычно прохладнее чем в голых областях. Наша родина становится всё теплее чем больше истребляются леса. Летом леса дают нам прохладу, снижая температуру воздуха своим испарением. Зимой смягчают холод, излучая из себя известную теплоту.

Но леса дали сербам ещё кое что о чём сейчас забыли. Не плохо будет напомнить вам об этом.

Когда сербу невмоготу становилось терпеть насилие и угнетение своего поработителя; когда у него поругана честь и свобода, он прячется со своим скарбом в непроходимые леса. В этих лесах сербы впервые стали помышлять о своём освобождении. Леса спасли сербов от их неприятелей. Из них сербу засияла свобода. Если бы даже не было другой пользы, то уже и одной этой было бы достаточно.

Иосиф Панчич

»Гайдуки« в старину

Когда турки владели сербскими землями, единственными защитниками народа, мстителями и сторожами свободы были »гайдуки«. Они становились гайдуками из-за турецкого насилия и неправды. Турки в то время страшно мучили народ, оббирали его, уводили детей чтобы перевести их в туретчину, убивали. И как только турки поступали мягче и

земљу падне, тече — ничим не задржавана — великом брзином, и руши све на што успут наиђе.

Пета нам је корист од шума у томе, што оне умеравају жегу и цичу. Крајеви богати шумом обично су хладнији од голих области. Наша домовина бива све топлија што се више шума крчи. У лето нас шуме хладе, јер својим испаравањем смањују ваздушну топлину. У зими ублажују хладноћу, јер испуштају из себе извесну топлоту.

Али од шума су Срби имали још нешто, што се сад заборавило. Неће бити згорега да вас на то опоменем.

Кад је Србину догорело, те није могао више трпети насиље и пакост свога угњетача; кад му је погажена светиња слободе, онда он склони себе и своју сиротињу у непроходне шуме. У тим шумама су Срби почели мислити на ослобођење своје. Шуме су сачувале Србе од великих непријатеља њихових. Из њих је Србину дошла слобода. Да и немамо оне друге користи, и сама ова била би доста.

Јосиф Панчић

Стари хајдуци

Кад су Турци владали српским земљама, једини браниоци народа, осветници и чувари слободе били су хајдуци. Они су одлазили у хајдуке због турске силе и неправде. Јер Турци су онда страховито мучили народ, отимали од њега, одводили дјецу да их потурче, убијали. И кадгод су Турци били бољи и човјечнији, хајдука је у земљи било ма-

человечнее, было меньше и гайдуков в земле. Становились ли турки злее и несправедливее, и гайдуков становилось в лесах больше. Чаще всего они поджидали турок когда эти соберут дань у народа.

В старину сербские гайдуки жили летом в лесах. Уходили они туда и оставались там от Юрьева до Митрова дня. Сообщники им приносили пищу в леса, или они сами приходили к ним ночью, ужинали у них и брали с собой еды, сколько нужно было до следующего вечера. Когда наступала зима, гайдуки расставались со своими товарищами, и каждый уходил к какому нибудь своему приятелю на зимовку, сговорившись сначала где и когда они весной опять соберутся. Зимовали они днём кто по подвалам, кто по другим каким жильям, а ночью угощались и пели под гусли; другие же, переодевшись в простую одежду, следили как батраки за скотом. Если кто нибудь в заказанное время не придёт на место встречи, товарищи шли его искать, и если случалось что сообщник выдал или убил гайдука на зимовке, товарищи за него отомстят, хотя бы и через пятьдесят лет.

Все они были храбрецы, потому что в гайдуки не шли люди малодушные, так как жизнь у них была тяжёлая.

Когда турки кого нибудь поймают и поведут сажать на кол, и предложат ему перейти в туретчину, за что они его простят и наградят, пойманный гайдук отвечал: »Двум смертям не бывать!« И пока их ведут, поют они во весь голос, показывая этим что жизнью своей не дорожат.

(По Вуку Ст. Караджичу)

ње, а кад су били гори и неправеднији, хајдука је било по горама више. Они су најчешће дочекивали Турке, кад ови покупе новац од народа.

Ти стари српски хајдуци љети су живјели по шумама. Тамо су одлазили око Ђурђевдана, па остајали све до Митровдана. Њихови јатаци би им доносили храну ту у шуму, или би они ноћу долазили јатацима, ту вечерали, па би онда понијели храну која им је потребна до сутра увече. Кад дође зима, хајдуци се растану, и оду сваки своме каквом пријатељу на зимовање, али најприје уговоре кад ће се и гдје на прољеће састати. На зимовницама гдјекоји леже дању по подрумима или по другим зградама, а ноћу се часте и пјевају уз гусле, а гдјекоји, преобучени у просте хаљине, чувају стоку као слуге. Ако који у одређено вријеме на рочиште не би дошао, друштво иде те га тражи, па ако би се догодило да јатак хајдука на зимовнику изда или убије, хајдуци гледају да свога друга освете, макар и послѣ педесет година.

Сви су били јунаци, јер у хајдуке није смио ићи онај који се није могао у себе поуздати, пошто је њихов живот био тежак.

Кад Турци кога ухвате и поведу да га набију на колац, па му понуде да се потурчи, а они да му опросте живот и награде га, ухваћени хајдук би одговорио: »Па зар послѣ нећу умријети?« И док их воде да их набију на колац, највише су пјевали колико их грло носи, показујући на тај начин да не маре за живот.

(По Вуку Ст. Караџићу)

Как Здравко купается

В одной книге я читал что надо часто купаться, хоть раз в неделю, чтобы тело было чистое. Как же только мне купаться если в доме нет ванны, а во всём городе одна только баня, да и та далеко, и я в неё не могу пойти, так как это дорого для моих бедных родителей.

Летом я купаюсь в речке, но ведь лето не круглый год. Неужели же мне ждать следующего лета чтобы опять выкупаться.

Дома у нас есть корыто. В нём я могу хорошо помыться. Когда мать свободна, она согревает мне много воды и я купаюсь в корыте совсем как в ванне. Но моя мать всегда занята работой и не успевает приготовить всё что мне нужно для купанья. А сам я не могу согреть воду, наполнить и вылить корыто. Это большая работа. Да и квартира у нас тесная, так что моё купанье задаёт матери много хлопот.

А нельзя ли выкупаться в тазу? — подумал я однажды.

— Конечно можно, — ответил мне таз, смеясь своим большим круглым ртом. — Вот ты попробуй, так и сам увидишь!

С тех пор я каждую субботу моюсь в тазу. Вот как я это делаю.

Налью в таз прилично тёплой воды и поставлю его на стул. Разденусь совсем. Сперва намочу шею, грудь и руки, а затем хорошенько намылю эти части тела. Смою мыло и хорошо разотрусь полотенцем. Потом поставлю таз на пол и также хорошо вымою нижнюю часть тела.

Како се Здравко купа

Читао сам у једној књизи да се морамо често купати, бар једном недељно, да бисмо одржали чистоћу свога тела. Али како да се купам кад у кући нема купатила, док у целој граду има само једно удаљено купатило, у које не могу ићи, јер је то скупо за моје сиромашне родитеље.

Лети се купам у реци, али лето не траје целе године. Па зар да чекам идуще лето да бих се поново купао?

Код куће имамо корито. У њему се могу лепо купати. Кад моја мајка има времена, она угреје доста воде, и ја се купам у кориту као у најбољем купатилу. Али моја је мајка увек у послу и не стигне да спреми што ми треба за купање. Ја пак не могу сам да угрејем воду, да напуним и испразним корито. Велики је то посао. Па и стан нам је тесан, тако да моје купање задаје мојој мајци много посла.

— Не бих ли могао да се окупам у своме умиваонику? — упитих се једнога дана.

— Та разуме се да можеш, — одговори ми умиваоник, смејући се својим великим округлим устима. — Покушај само, па ћеш видети!

Отада ја сваке суботе перем своје тело у умиваонику. Ево како ја то радим.

Напуним умиваоник доста топлом водом и метнем га на столицу. Свучем се потпуно. Најпре нақвасим врат, груди и руке, па добро насалуним те делове тела. Исперем их и добро се истрљам убрусом. Затим метнем умиваоник на под, па тако исто добро оперем и доњи део тела.

Так я делаю каждую субботу, когда мать не успеваает приготовить мне корыто. А каждый вечер, когда умоюсь, я в той же воде мою ноги. Ноги надо мыть каждый день, потому что ноги потеют, и если их не мыть, они плохо пахнут.

Так вот, теперь вы знаете как я купаюсь в своём тазу. Конечно, было бы лучше если бы у меня дома была ванна. Но ванна не у каждого ещё может быть, а чистым должен быть каждый.

Др Иван Джая

Связной пятой роты

Пятая партизанская рота была со всех сторон окружена на безводном скалистом плоскогорью. С одной стороны нападали немцы, с другой четники, а с остальных «улаши» и «чёрный легион». Окружённые партизаны залегли за серыми, потрескавшимися камнями, скудно поросшими сухими желтоватыми лишаями.

В глубокой скалистой долине, около жалкого ручейка, была партизанская кухня. Около неё, кашляя от едкого дыма, суетился повар, весёлый Джокан Марчета, прозванный «Джогат». Ему помогал маленький Богдан, мальчик лет одиннадцати. Кроме них, в долине сидел ещё ротный пёс, умная и ласковая Лиска, внимательно следившая за каждым движением повара Джогата.

Окончивши работу, маленький Богдан брал свою хрестоматию и вслух читал повару разные стихи, в то время как шальные пули пели и посвисты-

Ето, тако радим сваке суботе, кад моја мајка не стигне да ми припреми корито. Свако вече пак, пошто сам се умио, ја у истој води оперем ноге. Ноге треба сваки дан прати, јер се ноге лако зноје, па ако се не оперу, оне непријатно заударују.

Ето сад знате како се ја купам у свом умиваонику. Разуме се да би боље било кад бих имао купатило у кући. Али купатило не може још свако имати, а-чист мора свако бити.

Др. Иван Ђаја

Курир пете чете

Пета партизанска чета била је са свих страна опкољена на каменитој безводној висоравни. С једне стране нападали су је Нијемци, с друге четници, а са осталих »усташе« и »црна легија«. Опкољени партизани лежали су у заклонима за сивим распуцалим камењем шкрто обраслим сувим жућкастим лишајевима.

У дубокој каменитој свртачи (долини) поред сиромашна изворчића била је партизанска кухиња. Око ње се, кашљући од љута дима, врзао кувар, весели Ђокан Марчета, звани »Ђогат«. Помагао му је мали Богдан, дјечак од једанаест година. Поред њих двојице, у долини је још чучало четно псето, паметни и умиљати Лисо, и радознало пратило сваки покрет кувара Ђогата.

Чим би завршио посао, мали Богдан узео би своју школску читанку и на глас читао разне пјесмице кувару Ђогату, док су преко њих фијукала

вали над ними. Мальчик читал ещё и потому, чтобы не забыть на войне того, что он выучил в школе, а Джогат слушал его, ковыряя в носу и щуря лукавые желтоватые глаза.

— А как это:

Стала мышь кошку есть,
стала кошка боярышник грызть,
стал боярышник седло бить . . .

Богдан от души смеялся декламации Джогота и поправлял:

— Не так, а вот как:

Стала мышь седло грызть,
стало седло коня бить,
стал конь воду пить . . .

— Ага, так, — одобрял Джогат и заглянул в котёл посмотреть как варится еда.

Окончив чтение и подложив огонь, Богдан выбирался по откосу из долины чтобы посмотреть, что делается наверху. Там перед ним расстилалась однообразная и довольно печальная скалистая местность с редким боярышником, кизилом, чахлыми дубрами и другими мелкими деревцами, которые задумчиво и одиноко сторожили в камнях и как-будто собирались двинуться куда-то, где больше воды и зелени. Над скалами, в светлоголубой глубине неба, неутомимо щебетал невидимый жаворонок. Он пел о большом раскалённом солнечном шаре, который по утрам поднимается над лесистой горой, а подсолнечники ему кланяются своими большими жёлтыми цветами.

и пјевуцкала залутала пушчана зрна. Мали је читао и због тога да не заборави у рату оно што је некад у школи научио, а Богат га је слушао чачкајући нос, и задовољно је жмиркао лукавим жутим очицама.

— Аха, како то:

Стаде миш мачку јести,
стаде мачка глог брстити,
стаде глог седло бити . . .

Богдан се од свега срца смијао Богатовој декламацији и поправљао га:

— Није него овако:

Стаде миш седло гристи,
стаде седло коња бити,
стаде коњ воду пити . . .

— Аха, аха, тако је! — одобравао је Богат и завирио у казан како се кува јело.

Кад би завршио читање, Богдан би потстакао ватру и пењао се на ивицу долине да види шта се горе ради. Тамо се пред њим стерао једноличан и помало тужан каменити крај са ријетким глоговима, дреновима, кржљавим храстићима и осталим ситним дрвећем које је, осамљено и замишљено, стражарило у камењару и као да се спремао да отпутује некуд гдје има више воде и зеленила. Над камењаром, у плавичастој свијетлој дубини неба, неуморно је цвркулала невидљива шева. Она је пјевала о великој ужареној сунчаној лошти како се ујутро диже изнад шумовита бријега, а сунцокрети јој се клањају својим великим жутим цвјетовима.

— А солнце плывёт, плывёт и всё выше поднимается по невидимой небесной дороге, а леса, поля и пёстрые луга купаются в блестящей реке света.

Так рассказывала песнь жаворонка из голубой глубины неба и пробуждала в душе мальчика пьяную шумную радость.

Далеко на краю скал учащённо стучали ружейные выстрелы, пулемёт пел свою тягостную похоронную песню, а орудия бухали мощно и грозно, так что земля содрогалась.

Богдан долго и восторженно слушал громыханье битвы, пока повар Джогат не позвал его:

— Ей, парнишка, слезай сюда, наверху могла бы тебя какаянибудь пуля кокнуть и вот тебе — пропадёт умная головёнка со всеми её стишками.

Богдан сбежал вниз по откосу и стал перебирать бобы, напевая известную песнь молодёжи:

Молодёж сильна, а ружей много,

Вся молодёж будет пулемётчиками...

Вдруг в долину прибежал партизан, красный и вспотевший.

— Богдан, тебя зовёт политический комиссар роты. Только скорей, скорей.

Мальчик оставил горшок с бобами и поспешил за партизаном. Перебежав согнувшись через неровную поляну, добрались они до партизан которые лежали размещённые за серыми известковыми скалами. Нашли командира и политического комиссара.

— Пришёл, молодчик! — закричали они ему навстречу, и когда мальчик сел около них, политком стал говорить:

— И сунце путује, путује и све се више диже по невидљивој небеској стази, а шуме, поља и шарене ливаде купају се у блиставој ријеци свјетлости.

Тако је говорила шевина пјесма из плавих дубина неба и у души дјечака будила пијану шумну радост.

Далеко на ивици камењаре учестано су праскале пушке, митраљез је везао своју немилу посмртну пјесму, а топови су грували снажно и застрашујући, да је земља подрхтавала.

Богдан би дуго и занесено слушао грмљавину блиске борбе, све док га кувар Ђогат не би зовнуо:

— Еј, мали, силази овамо, могла би те горе чвркнути која кугла и ето ти — оде паметна главица пуна пјесмица.

Богдан је стрчао низа стрмину и стао да пребира грах пјевушећи познату омладинску пјесму:

Омладина јака, а доста пушака,

Сваки омладинац биће митраљезац...

Одједном је у долину стрчао један партизан, ознојен и поцрвенио.

— Богдане, зове те политички комесар чете. Брзо, само брзо.

Мали је оставио здјелу с грахом и пожурио за партизаном. Потурено трчећи преко неравне пољане стигли су до партизана, који су лежали распоређени иза сивих кречњачких стијена. Нађоше командира и политичког комесара.

— Идеш ли, мали јуначе! — повикаше му они усусрет, па кад мали сједе поред њих, политкомесар стаде да говори.

— Богдан, сейчас мы тебе скажем зачем тебя позвали: наша рота окружена со всех сторон; прервана связь с нашей бригадой, и теперь товарищи там не знают где мы находимся и что с нами творится. Наши связные уже несколько раз пытались пробиться до нашей бригады, но им это не удалось, так как неприятель тесно сжал кольцо около нашей роты. И теперь никто кроме тебя не смог бы проскочить из этого кольца. Ты еще ребёнок и все подумают что ты какой нибудь пастушонок, а не связной. Запомни, молодец, это письмо очень важное, и от него зависит жизнь сто десяти партизан нашей роты. Понятно?

— Понятно! — серьёзно ответил мальчик.

— Любишь ли сильно своего повара Джогата?

— Люблю, он мне теперь вместо моего погибшего отца.

— А любишь ли нашего высокого Джурендию, наводчика нашего станкового пулемёта?

— Люблю — от всего сердца признался мальчик.

— А своего командира?

— И его, и тебя и всю нашу роту, — взволнованно ответил мальчик.

— Ну, если ты их так любишь, то знай, что жизнь всех этих товарищей зависит теперь от тебя и от твоей храбрости и умения. Вот тебе это письмо, спрячь его в »опанак«^{*)} и отнеси в Видово Село, в штаб нашей бригады. Если тебе это удастся, мы спасены, если нет, попробуем пробиться, через в

^{*)} Опанак — обувь вроде наших лаптей, но сплетённая из кожи.

— Богдане, ево да ти одмах кажемо зашто смо те позвали: наша је чета са свих страна опкољена, веза с нашом бригадом је прекинута, и сад они тамо другови и не знају, гдје се ми тачно налазимо и шта се с нама догађа. Наши курири већ су неколико пута покушавали да се пробију до наше бригаде, али им то није пошло за руком, јер је непријатељ стегао чврст обруч око наше чете. И сад нико други не би могао да се провуче кроз тај обруч, него једино ти. Дијете си и свакако ће мислити да си неко чобанче, а не курир. Запамти, јуначе, то писмо је врло важно и од њега зависи живот стотину и десеторице партизана наше чете. Разумијеш ли?

— Разумијем! — озбиљно одговори дјечак.

— Волиш ли много свога куvara Богата?

— Волим. Он ми сад замјењује погинулог оца.

— А волиш ли нашег високог Бурендију, нишанцију на тешком митраљезу?

— Волим, — од срца признаде дјечак.

— А свога командира?

— И њега, и тебе и читаву нашу чету, — узбуђено одврати дјечак.

— Е, кад их тако волиш, онда знај да живот свију тих другова зависи данас од тебе и твоје храбрости и спретности. Ево ти ово писмо, сакриј га у опанак и однеси у Видово Село, у штаб наше бригаде. Ако ти пође за руком, ми смо спасени, не пође ли, ми ћемо пакушати пробој кроз двадесет пута јачег непријатеља, а да ли ће ко изићи жив — не

двадцать раз сильнеешего неприятеля, а выйдет ли ктонибудь живым — неизвестно. Ну вот, маленький наш товарищ, иди и счастливой тебе дороги.

Старый суровый воин крепко его обнял и оцарапал жёсткой своей бородой, а мальчик, горделиво скрывая своё волнение, побежал через поляны и быстро скрылся в niskорослом грабовом лесочке. Торопился, спотыкаясь о камни, испугивая чёрных дроздов.

Идя так через лес, он заметил в долине дым, а когда осторожно подобрался к самому её краю, увидел на дне долины кухню четников. Бородатый четник, дикого вида, и с красными от дыма глазами, подкладывал огонь и через нос напевал:

Ах и спать же мне охота,
без грабёжа жить так скучно...

Мальчик долго бы ещё глядел на него и слушал, но вспомнив своего повара Джогата, вспомнив что жизнь Джогата теперь в его руках, поторопился дальше, скрываясь чтобы его повар четников не заметил.

В глубине леса перед ним неожиданно вырос патруль усташей.

— Стой, мальчик, откуда идёшь?

— Пошёл искать овец, да никак их не найду — ответил Богдан довольно испуганно.

— Не стоит тебе их и искать, ми перекололи всех овец которых нашли на лугу. И убирайся отсюда, пока цел!

Сделав грустный вид, как будто жалея овец, Богдан продолжил своей дорогой. На повороте за-

зна се. Ето тако, мали наш друже, иди и срећан ти пут.

Стари тврди ратник чврсто га је загрлио и огребао оштром брадом, а мали је, поносно кријући узбуђење, потрчао преко пољана и зачас се изгубио у ниској кржљавој грабовој шумици. Журрио је спотичући се преко камењаре и плашећи немирне црне косове.

Идући тако кроз шуму, угледа у једној долини дим, а кад се опрезно привукао скоро до саме ивице, угледа на дну долине четничку кухињу. Брадат четник дивљег изгледа и очију црвених од дима ложио је ватру и кроз нос пјевушио:

Алај ми се пред очима дрема,
досадно је када пљачке нема . . .

Мали би га био још дуго гледао и слушао, али се сјети свога куvara Богата, сјети се да је сад и Богатов живот у његовој руди, па пожури даље кријући се да га четнички кувар не опази.

На дну шумице преда њ изненада испаде усташка патрола.

— Стој, мали, одакле идеш?

— Пошао сам да тражим овце, па их никако не могу наћи, — одврати им Богдан прилично уплашен.

— Не треба ни да их тражиш, ми смо поклатили све овце које смо нашли на пашњаку. И губи се одавде, док си читав!

Тобож ожалашћен због оваца, Богдан продужи даље. На завијутку друма опази неке Нијемце, па

метил он немцев, быстро перескочил забор и свалился в колосистую рожь. Зелёные колосья медленно закачались и склонились над ним с шуршанием, как будто говоря:

— Ми тебя укроем, маленький герой.

Немцы прошли лопоча что-то непонятное между собой. Богдан поднялся и двинулся дальше.

Он шёл через густые кусты орешника и колючие жалкие терновища, ему хотелось пить и губы его пересохли, и когда он уже порядочно устал и думал присесть, с плоскогорья раздалась громкая пальба.

— Это наши бьются. Если опоздаю, все могут погибнуть — подумал он и ещё скорее побежал, в то время как тонкие ореховые ветви хлестали его по лицу и по рукам.

На землю незаметно спускались прохладные сумерки, дали стали синеть, потом лиловеть. Откуда-то налетел лёгкий ночной ветерок, безшумная летучая мышь пролетела совсем низко над ветвями и почти задела его разгорячённое лицо. Мальчик вспомнил про волка и страшные рассказы своего деда и задрожал.

— Что мне делать если сейчас с кемнибудь встречусь ночью?

В это мгновение совсем далеко, далеко, застроили пулемёты.

— Это бьётся наша рота — подумал мальчик охрабрыясь и вспомнил своих товарищей: и высокого пулемётчика, и гранатчика Илью, и доброго комиссара и весёлого Джогата, и сердце его сжалось и от жалости и от гордости.

журно прескочи плот и паде у високу искласалу раж. Зелено жито лагано се зањиха и шуштећи склопи се над њим као да вели:

— Сакрићу те, мали јуначино.

Нијемци прођоше нешто неразумљиво брбљајући међу собом. Богдан се подиже и лагано крену даље.

Ишао је кроз густе љескаре и бодљикаве оскудне трњаке, ожеднио и сувих уста, а када се већ прилично уморио и већ помислио да сједне, зачу са висоравни оштру пуцњаву.

— То се наши боре. Закаским ли, сви ће можда изгинути — помисли он и још брже појури, док су га танке љескове гранчице шибале по лицу и рукама.

Над земљом је неосјетно стао да се хвата прохладан сутон, даљине постадоше плаве, па затим љубичасте. Однекале се јави лаган вјетар ноћник, нечујан шишмиш пролетје сасвим ниско испод грана и скоро му додирну зажарено лице. Мали се сјети вука и страшних прича свога дједа и задрхта.

— Шта ћу, ако ме сада нешто сусретне у ноћи?

У томе тренутку тамо сасвим далеко, далеко, зачуше се митраљеци.

— То се бори наша чета — охрабрен помисли дјечак и сјети се живо свију другова: и високог митраљесца, и бомбаша Илије, и доброга комесара и веселог Богата, па му се срце испуни и тугом и поносом.

— Ведь я тоже из пятой роты, чего же мне бояться!

Он сердито надвинул на лоб свою шапку-партизанку и сжав губы двинулся дальше в ночь. Он чувствовал себя так уверенно как-будто за ним наступала целая пятая рота, сто десять партизан, сто десять молодцов. Показалось ему что он видит лукаво улыбающееся лицо Джогата, которое его неустанно сопровождает в ночи.

— Держаться молодцом, кашевар пятой роты!

Над ним пролетела крупная безголосая сова, пискнула где-то испуганная птица, а вдали послышалось журчанье реки. Ночь была полна шумов и странных голосов. Над горами неуверенным и коротким светом затрепетала голубоватая осветительная ракета и моргая погасла в долине. После неё темнота стала ещё гуще.

Спеша в темноте, Богдан наскочил на низкий гнилой забор, который с треском повалился. С дороги, недалеко от него раздался резкий голос:

— Стой!

Богдан быстро поднялся и наугад помчался через какую-то кукурузу, ломая молодые зелёные слепли. За ним раздались крики и треск ружейных выстрелов.

— Держи его, держи! Это наверно партизан!

Богдан бежал как слепой, в то время как за ним вспыхивали и трещали выстрелы. Вдруг он почувствовал удар в левую руку, что то тёплое потекло по мускулу и вся рука занемала и отяжелела.

— И ја сам из Пете чете, зар ја нечега да се бојим!

И он срдито наби на чело своју тророгу капу партизанку и стиснутих усана крену даље кроз ноћ. Осјећао се сад тако сигуран и снажан као да за њим гази читава Пета чета, стотину и десет партизана, сто и десет јунака. Учини му се да види лукаво на-
смијано Богатово лице које га будно прати кроз ноћ.

— Јуначки само, куваријо Пете чете!

Над њим је пролетјела крупна безгласна сова, писнула је негдје уплашена птица, а у даљини се чула ријека. Ноћ је била пуна шумова и чудних гласова. Над брдима је кратко и несигурно затреперила плавкаста ракета за освјетљавање и жмиркајући угасила се у низини. Послије ње, ноћ се још више згуснула.

Журећи кроз помрчину, Богдан набаса на низак дотрајао плот, који се с праском сломи. С пута, недалеко од њега, зачу се оштар глас:

— Стој!

Богдан се хитро подиже и насумце појури кроз неки кукуруз кршећи младе и зелене стабљике. За њим настаде вика и прасак пушака.

— Држи га, држи! То је сигурно партизан!

Богдан је трчао као слијеп, док су за њим кроз ноћ сијевале и грувале пушке. Одједном осјети ударац у лијеву руку, нешто топло потече му низ мишицу и читава му рука занеможе и отежа.

— Меня ранили! — подумал мальчик и облился холодным потом. — Смогу ли я идти дальше или свалюсь на дороге?

Сжавши зубы, продолжал он бежать, а перед затемнёнными глазами его вставали образы его товарищей и каждый из них как будто просил:

— Ещё немного, Богдан, беги, беги.

Руку ему всё больше жгло, но он сжавши зубы бежал всё дальше и дальше по направлению Видо-

ва Села, пока не добрался до знакомой дороги и помчался к освещённым окнам деревенского дома. У дверей его встретил часовой.

— Стой! Кто идёт?

— Связной пятой роты! — выпалил Богдан запыхавшись.

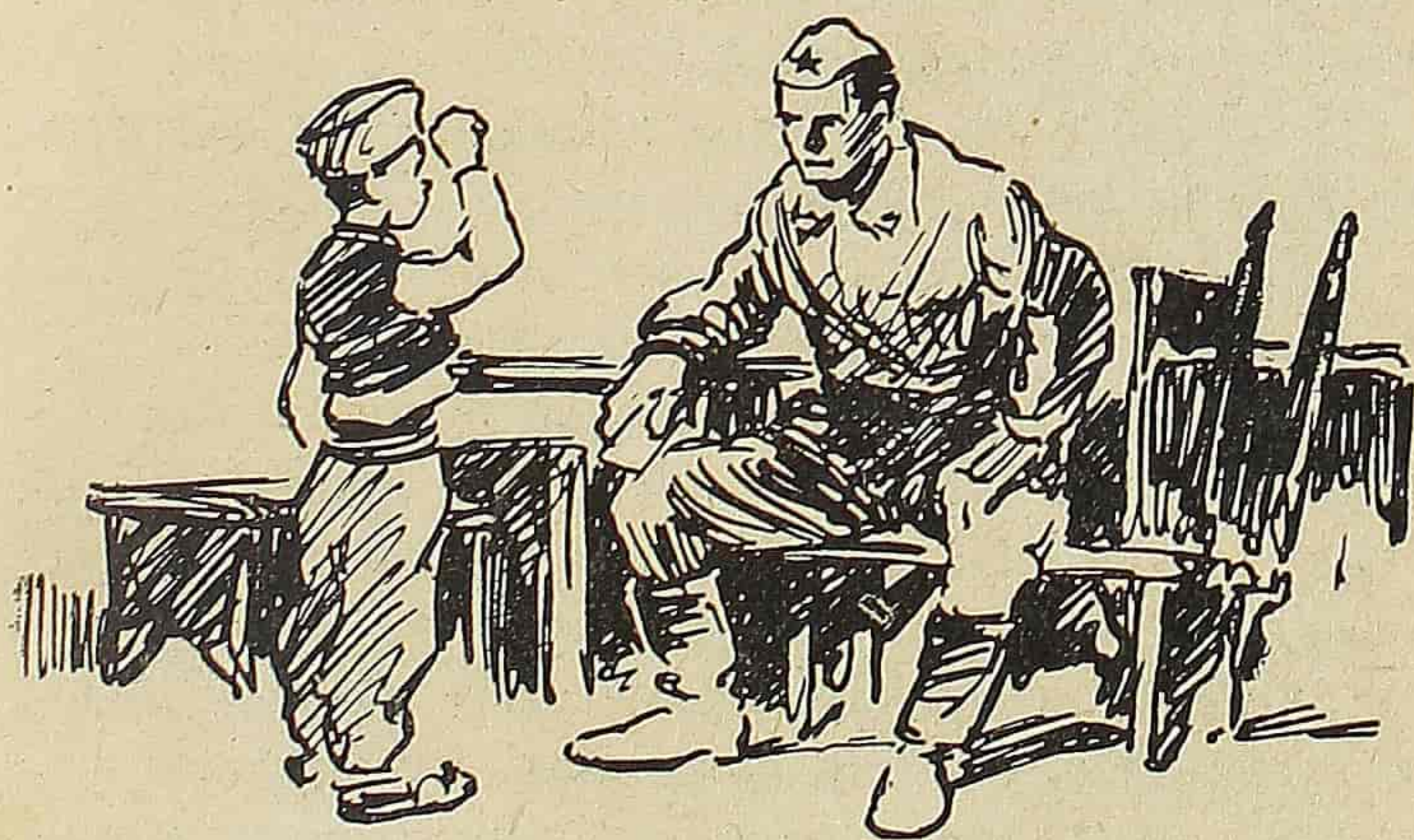
Его ввели в дом. Ослеплённый светлостью лампы, Богдан едва узнал командира бригады и, вытянувшись, отдал ему честь.

— Рањен сам! помисли дјечак и обли га хладан зној. — Хоћу ли узмоћи даље ићи или ћу пасти на путу.

Стисну зубе и продужи даље да трчи, док су му пред замагљеним очима пролијетале слике његових другова и сваки од њих као да га је молио:

— Само још мало, Богдане, потрчи, потрчи.

Рука је стала све јаче да га пече, али он само стисну зубе и трчао је све даље у правцу Видова

Села, док се најзад не дохвати познатог сеоског пута и појури према освјетљеним прозорима једне сеоске куће. Пред азлијом га дочека стражар.

— Стој! Ко иде?

— Курир Пете чете! — избаци Богдан без даха.

Уведоше га у кућу. Очију заслијепљених од свјетлости лампе, Богдан једва познаде командира бригаде и оштро га поздрави.

— Связной пятой роты, товарищ командир. Принёс тебе письмо.

И снявши опанак он протянул ему смятый и влажный конверт.

— Письмо от пятой роты! — обрадовался командир. — Уже третий день нету связи с нею и не знаем где она находится.

И прочитав письмо он быстро приказал:

— Всем трём оставшимся батальонам немедленно двинуться к Голым Полям. Там окружена пятая рота ударного батальона.

Только теперь заметил командир что левая рука мальчика окровавлена.

Что это? Да ты ранен, молодец.

Кто-то быстро побежал за медсестрой.

Через три дня, с перевязанной рукой Богдан гордо стоял на конце своей роты, в то время как комиссар роты читал перед всеми приказ штаба бригады:

»Штаб первой бригады воздаёт похвалу молодому партизану пятой роты, Богдану Ступару, который как связист пробился через неприятельское кольцо до штаба бригады и тем спас своих окружённых товарищей. Пусть его геройское дело послужит примером каждому партизану...«

Восторженно и с глазами полными слёз, мальчик слушал похвалу, а потом все по очереди поздравляли его, а повар Джогаг под конец высоко поднял его и поцеловал в лоб.

— Да здравствует мой приёмный сын, герой! Будь счастлив на своей новой должности связиста!

— Друже команданте, ја сам курир Пете чете. Носим за те писмо.

И скинувши опанак, он му пружи згужван овлажен коверат.

— Писмо од Пете чете! — обрадовао се командант.

— Већ трећи дан с њом немамо везе, нит знамо тачно гдје се сада налази.

И прочитавши писмо, он брзо нареди:

— Нек сва три преостала батаљона крену одмах према Голим Пољанама. Тамо је опкољена Пета чета ударног батаљона.

Тек тада командант угледа, да је дјечакова лијева рука крвава.

— Шта је то! Па ти си рањен, јуначе.

Неко брзо одјури по болничарку.

Послије три дана, Богдан је завијене руке поносито стајао у строју на крају своје чете, док је комесар чете читао пред свима похвалу штаба бригаде:

»Штаб 1. бригаде похваљује омладинца партизана Пете чете Богдана Ступара, који се као курир пробио кроз непријатељски обруч до штаба бригаде, и тако спасао своје опкољене другове. Његов јуначки примјер нека послужи сваком партизану.«

Занесен и сузних очију, мали је слушао похвалу, а онда су му сви редом честитали и на крају га кувар Богат одиже високо од земље и пољуби у чело.

— Живио, јуначки мој посинче! Нека ти је са срећом нова дужност курира!

Все улыбнулись. А на небе светило тёплое летнее солнце, купая в светлости густые леса и волнистые родные поля. Где-то высоко заливался жаворонок, песнь его заполняла всю светло-голубую глубину неба. И всё было светло, весело и счастливо, как и сердце молодого героя.

Бранко Чопич

Гвардии Рядовой

Каждый вечер, когда часы на Кремлёвской башне вызывают первую четверть десятого часа, когда на всех других часах — маленьких и больших, ручных и карманных, домашних, уличных и железнодорожных — чёрная стрелка показывает 21 час 15 минут, по всей нашей армии, во всех её частях и подразделениях (в тех, конечно, которые не участвуют в это время в боевых операциях) подаётся команда:

— Выходи строиться на вечернюю поверку!

Если на дворе лето, в Москве уже темно в этот час, на севере — белая ночь, на юге — ночь чёрная и небо от края до края усыпано яркими звёздами. Но и под светлым и под тёмным небом, и на севере и на юге, на западе и на востоке одинаково звонко, чётко и торжественно звучат слова старинного воинского церемониала. И где бы ни застала бойца эта вечерняя команда — в казарме ли, на привале в лесу или в лагере на учебном сборе, через минуту он уже стоит в строю, подтянутый, подобранный, на своём обычном месте: тот, что повыше, на правом фланге,

Сви су се насмијешили. А на небу је треперило топло љетње сунце, купајући у свјетлости густе шуме и заталасана родна поља. Негдје високо чула се шева, пјесма је испуњавала читаву свијетломодру дубину неба. И све је било обасјано, весело и срећно, као и срце малог јунака.

Бранко Ђопић

Гардијски редов

Свако вече кад сат на торњу Кремља избија прву четврт после девет, када на свим другим часовницима — великим и малим, ручним и џепним, домаћим, уличним и жељезничким — црна казаљка показује 21 час и 15 минута, у целој нашој армији, у свим њеним одредима и деловима (у онима, наравно, који у овом моменту не учествују у бојним операцијама) разлеже се команда:

— У строј за вечерњу прозивку!

Ако је лето, у Москви је већ мрак у ово доба, на северу — бела ноћ, на југу — ноћ црна и небо с краја на крај осуто јасним звездама. Али и под светлим и под тамним небом, и на северу и на југу, на западу и на истоку једнако звонко, разговетно и свечано звуче речи старинског војног церемонијала. И ма где затекла борца ова вечерња команда — у касарни, на одмору у шуми или у логору на вежбама, после једног минута он већ стоји у строју, прибран, уредан, на свом уобичајеном месту: онај, нешто виши, на десном крилу, онај, мало ни-

тот, что пониже, на левом. Появляются офицеры, старшина подаёт команду »смирно«, и строй застывает, вытянутый в линеечку. »Приступите к поверке«, негромко говорит старший офицер, и, ответив »ест приступить к поверке«, старшина роты делает шаг вперёд, раскрывает ротную послужную книгу и начинает перекличку:

- Абдулаев!
- Я-а!
- Аверин!
- Я!
- Василевский!
- Я-а-а! . . .

Множество голосов — громких и приглушённых, грубых и нежных, мужественных и по-мальчишески звонких — откликается в эту минуту по всей нашей огромной стране, от Кавказских гор до Баренцова моря: на исходе дня многомиллионная русская армия подсчитывает и пересчитывает грозные свои ряды.

. . . Вот и в той роте, где служил Саша Матросов, тоже происходит эта вечерняя поверка.

Оправляя на ходу выцветшую полевую гимнастёрку, вышел из палатки командир роты, старший лейтенант Хрусталёв. Рота уже построена. Две шеренги ровной покатою лесёвкой вытянулись на опушке леса.

— Смир-рно! — командует старшина, хотя люди и без того стоят не шелохнувшись.

В руках у старшины толстая прошнурованная книга.

жи, на левом. Долазе официри, водник командује »мирно« и строј замире, испружен као под конач. »Почните прозивку,« тихо говори најстарији официр, и, одговоривши: »Разумем, да почнем прозивку«, водник чете иступа један корак, отвара четни списак и почиње прозивку:

— Абдулајев!

— Ја!

— Аверин!

— Ја-а!

— Васиљевски!

— Ја-а-а! . . .

Мноштво гласова — громких и пригушених, грубих и њежних, мужевних и дечачки звонких — одазива се у овом моменту широм целе наше огромне земље, од Кавкаских Планина до Баренцова Мора: у смирај дана многомилионска руска армија броји и пребројава своје моћне редове.

. . . . Тако се и у чети гдје је служио Саша Матросов обављала ова вечерња прозивка.

Намештајући успут избледелу војничку блузу, изашао је из шатора командира чете старији лајтант Хрустаљов. Чета је већ постројена. Два реда војника, постављених према висини стаса, налазила су се на ивици шуме.

— Ми-и-рно! — командује водник, иако људи и онако стоје непомично.

У рукама је водника дебела прошивена књига,
— Почните прозивку, — каже официр.

— Приступите к поверке, — говорит офицер.

— Есть приступить к поверке.

Старшина раскрывает книгу. Раскрывает медленно и торжественно. И так же торжественно и неторопливо выкликает первую по списку фамилию:

— Герой Советского Союза гвардии красноармеец Матросов!

Но где же Матросов? Нет его ни на правом, ни на левом фланге. Все знают, что его нет, никто не ждёт что он откликнется, отзовётся, и всё-таки старшина вызывает его и ждёт ответа.

— Герой Советского Союза гвардии красноармеец Матросов Александр Матвеевич погиб смертью

— Разумем, да почнем прозивку.

Водник отвара књигу. Отвара је лагано и свечано. И исто тако свечано и без журбе прозива прво име по списку:

— Херој Совјетског Савеза гардијски црвено-армејац Матросов!

Али где је Матросов? Нема га ни на десном, ни на левом крилу. Сви знају да га нема, нико не очекује да ће се он одазвати, одговорити, па ипак водник прозива и чека одговор.

— Херој Совјетског Савеза гардијски црвено-армејац Матросов Александар Матвејевич пао је ју-

храбрых в боях с немецко-фашистскими захватчиками — отвечает правофланговый Бардабаев.

Изо дня в день, из вечера в вечер откликается он за Матросова, и всё-таки каждый раз не может этот высокий статный и широкоплечий парень превозмочь волнение в своём голосе.

Тишина. Люди молчат. Губы у всех плотно сжаты. И не только у Бардабаева, у многих других влажно поблескивают глаза под сурово насупленными бровями.

Старшина перевернул страницу.

— Андронников!

— Я-а!

— Глузик!

— Я!...

— Демешко!... Иллиевский!... Копылов!...

Князев!...

— Я! Я! Я!...

... Перекличка окончена. Старшина закрыл книгу, одёрнул привычным движением гимнастёрку, повернулся на каблуке — и чётким, печатающим строевым шагом почти подбегает к командиру роты.

— Товарищ гвардии старший лейтенант! — говорит он, прикладывая руку к шилотке и тотчас опуская ее. — Во вверенной вам роте вечерняя поверка произведена. По списку числится в роте сто два человека. Шесть человек в санчасти, восемь в нарядах, незаконно отсутствующих нет, в строю восемьдесят семь человек. Герой Советского Союза гвардии красноармеец Матросов погиб смертью храбрых в боях с немецко-фашистскими оккупантами.

начком смрћу у борбама с немачко-фашистичким освајачима, — одговара Бардабајев са десног крила.

Из дана у дан, с вечери на вече одазива се он уместо Матросова, па ипак никако не може овај висок, стасит момак широких рамена да савлада узбуђење кад то понавља.

Тишина. Људи ћуте. Све су усне чврсто стиснуте. И не само Бардабајеву, него и многим другима очи се замагљују испод сурово скупљених обрва.

Водник је окренуо страну.

— Андроников!

— Ја-а!

— Глузик!

— Ја!...

— Демешко!.. Илијевски!.. Копилов!.. Кња-зев!..

— Ја! Ја! Ја!

...Прозивка је завршена. Водник је затворио књигу, дотерао уобичајеним гестом војничку блузу, окренуо се на петама — и отсечним војничким кораком скоро притрчао команданту чете.

— Друже старији гардијски лајтнанте! — каже он приносећи руку шајкачи и одмах је спуштајући. — У повереној ми чети обављена је вечерња прозивка. Према списку чета броји сто два човека. Шесторо на боловању, осморо на служби, отсутних без одобрења нема, у строју осамдесет седам људи. Херој Совјетског Савеза гардијски црвеноармејац Матросов пао је јуначком смрћу у борбама с немачко-фашистичким окупаторима.

И опять тишина. Слышно как пролетает птица. Или как дождь барабанит по оконному карнизу. Или — зимний ветер шумит в вершинах деревьев.

Офицер подносит руку к козырьку фаражки.
— Вольно! Распустить роту, — говорит он.

Старшина делает шаг назад, поворачивается лицом к строю и звонко повторяет команду:

— Вольно! Разойдись!...

Люди расходятся. У каждого своё дело, свои заботы в этот поздний, послеповерочный час. Нужно успеть перед сном почистить винтовку или автомат, написать письмо, пришить пуговицу к шинели, покурить...

Но, занимаясь каждый своим делом, люди думают о Матросове. Его нет, и всё-таки он с ними; он мертв, и трава на его могиле успела вырасти и завянуть, а думают и говорят о нём, как о живом.

Имя Матросова навеки записано в послужной книге гвардейской роты. Это значит, что он не совсем умер, что дух героя и в самом деле бессмертен.

Но какой же подвиг совершил Александр Матросов? За что такая честь имени его и памяти?

Послушайте краткую повесть о доблести молодого русского гвардейца.

1

В густом сосновом лесу, который на картах и на планах именуется Большим Ломоватым бором, перед самым рассветом батальон получил приказ стать на привал.

Это был очень удачный и своевременный приказ. Люди не спали два дня. Два дня шли они че-

И опет тишина. Чује се како птица лети. Или како киша добује у окно. Или — зимски ветар фијуче у крунама дрвећа.

Официр салутира.

— Вољно! Распустите чету, — каже он.

Водник измиче један корак, окреће се према строју и звонко понавља команду:

— Вољно! Разилази се! . . .

Људи се разилазе. Сви имају свој посао, своју бригу у ово касно доба после прозива. Треба још пре спавања очистити пушку или машинку, написати писмо, ушити дугме на шињелу, попушити . . .

Али, обављајући свој посао, људи мисле на Матросова. Нема га, па ипак је међу њима: он је мртав, и на његовом гробу већ је израсла и осушила се трава, а о њему мисле и говоре као да је још жив.

Име Матросова заувек је уписано у списак гардијске чете. То значи да није потпуно умро, да је дух хероја заиста бесмртан.

Али какав је то подвиг извршио Александар Матросов? Зашто се толика почаст одаје његовом имену и његовој успомени?

Чујте кратку повест о јунаштву младог руског гардисте.

1

У густој боровој шуми, која се на мапама и картама зове Велики Ломовати Бор, пред само свитање, батаљон је добио наређење да се заустави на одмор.

То је наређење стигло баш у прави час. Људи нису спавали два дана. Два дана пешачили су они

рез этот Ломоватый бор, в обход неприятельских позиций, шли, проваливаясь по колена в снег, шли ночью и днём, с такими коротенькими передышками, что не только поспать, а, случилось, и папироску докурить некогда было.

И вот наконец привал. Никто не подумал о том, чтобы поесть или напиться чаю, многие даже курить не стали: кто где был, тот там и повалился в снег и заснул-захрапел богатырским фронтовым сном.

И Саша Матросов тоже собирался поспать. Этой минуты он просто дождаться не мог — до того его шатало и клонило ко сну.

Он вытоптал себе под деревом небольшую ямку, положил в изголовье ранец у уже лёг, уже пристроился поудобнее, уже втянул руки поглубже в рукава шинели, и уже веки его сладко смыкались, когда он услышал у себя над головой знакомый, слегка приглушённый голос:

— Комсомольцы! . . .

»Зовут комсомольцев«, сквозь полудрёму подумал Саша. И на одно мгновение он крепко, по-настоящему заснул. Но что-то как будто толкнуло его — он тут же проснулся и открыл глаза: »Фу, чорт! Ведь это ж меня зовут!«

Три месяца на войне — очень много. За это время Саша из мальчика превратился в мужчину: он научился бриться, успел побывать в пехотном училище, стал отличным стрелком-автоматчиком, прошёл со своим подразделением десятки и сотни километров, участвовал в нескольких боях и сражениях, потерял немало друзей и ещё больше врагов

кроз овај Ломовати Бор, заобилазећи непријатељске позиције, пешачили газећи до колена снег, пешачили дању и ноћу, са тако кратким одморима, да се дешавало не само да нису имали времена да отспавају, него ни да до краја попуше цигарету.

И, ето, најзад одмор. Нико није ни помишљао на то да се мало заложу или попије чај, многи нису хтели ни да пуше: где се ко нашао, тамо се и свалио у снег и сместа заспао, онако, као што се само на фронту спава.

И Саша Матросов се спремао да заспи. Тај моменат је просто једва дочекао — тако се поводио, и сан га је савлађивао.

Он је себи испод дрвета утабао једно мало удубљење, метнуо испод главе ранац и већ је легао, већ се згодно наместио, већ је увукао руке дубље у рукаве шињела и већ су му се очи склапале, кад је чуо изнад главе познати, мало пригушени глас:

— Комсомолци! . . .

»Зову комсомолце,« кроз полусан помисли Саша. И за моменат он чврсто, — сасвим заспа. Али нешто као да га такну — он се пробуди и отвори очи: »Дођавола! Па то мене зову!«

Три месеца у рату — то је врло много. За то време Саша је од дечака постао човек: он је научио да се брије, стигао да похађа пешадијску школу, постао одличан стрелац из машинке, превалио са својом јединицом десетине и стотине километара, суделовао у неколико битака и борби, изгубио велики број пријатеља, и још већи број неприја-

уложил из своего ППП. Он много чего испытал и, казалось, ко всему привык. Но вот уже три месяца прошло с тех пор, как носит он на груди, в секретном карманчике гимнастёрки, маленькую светло-серую книжечку с силуэтом Ленина на обложке, а всё как-то не может привыкнуть к тому, что он уже не просто Саша, не просто курсант или боец гвардейского подразделения, а комсомолец Саша Матросов.

— Комсомольцы! Эй! — стараясь кричать не слишком громко, чтобы не разбудить спящих, повторил тот же голос.

— Ну что? — с трудом приподняв голову, ответил Саша. — Я — комсомолец.

Было ещё очень рано, и в предрассветной полумгле он не сразу узнал ротного комсорга лейтенанта Брякина.

— Это ты, Матросов?

— Я.

— Давай, старик, поднимайся, буди ребят. Собрание созываем.

— Есть, товарищ лейтенант, — пробормотал Саша и, сделав усилие, оторвал голову от ранца и сел. Голова у него кружилась.

— Давай живенько, — повторил лейтенант. — Через три минуты чтобы все были у штаба.

— Есть, — повторил и Саша, сделал ещё усилие, вскочил и почувствовал, как всё у него внутри заняло и захрустело.

Лейтенант скрылся за деревьями. Саша потянулся и громко, на весь лес, зевнул.

теља оборио из свог ППШ. Он је много преживео и, чинило се, на све се навикао. Али ето, прошло је већ три месеца, откако он на својим грудима, у тајном џепоу своје војничке блузе, носи малу светло-сиву књижицу са силуетом Лењина на корицама, па ипак још никако не може да се привикне да он није више једноставно Саша, није само курсиста или борац гардијске јединице, већ комсомолац Саша Матросов.

— Комсомолци! Хеј! — трудећи се да не виче сувише гласно, да не би пробудио оне што спавају, понављао је исти глас.

— Шта је? — с муком дижући главу одазва се Саша. — Ја сам комсомолац.

Било је јако рано, и у предјутарњој магли он није одмах препознавао четног комсорга лајтнанта Брјакина.

— Јеси ли ти то, Матросове?

— Ја сам.

— Дела, бато, дижи се, буди момчад. Сазивамо састанак.

— Разумем, друже лајтнанте, — промуца Саша, и, уз напор, одвоји главу од ранца. У глави му се све окретало.

— Дела, пожури, — понови лајтнант. — За три минута да су сви у штабу.

— Разумем, — понови Саша, уложи још већи напор, скочи и осети као да му је све унутра утрнуло и зашкрипело.

Лајтнант нестаде иза дрвећа. Саша се протегну и гласно, да је целом шумом одјекнуло, зевну.

— Тьфу! — сказал он.

Ему не понравилось, что его разбудили. А кроме того, он не очень-то любил всякие собрания и заседания. Может быть, потому, что он не умел говорить, не умел выступать. Сказать речь — ничего страшнее не было для него на свете. А собрания для того и созываются, чтобы на них говорили. И он, который никогда ни в чём ни от кого не отставал, чувствовал себя на собраниях, как рыба на песке, потому что не мог как следует, как нужно было и как хотелось высказать всё, что было у него на душе и на языке. Он всегда со стыдом и с обидой вспоминал о том, как на комсомольском собрании, перед тем как ему выдали светлосерую книжечку, он рассказывал товарищам свою биографию. Собственно, сказал он то, что и нужно было сказать: что он сирота, бывший беспризорный, что воспитывался он в детских домах и в уфимской трудовой колонии, что лет ему восемнадцать, что учился он там-то и там-то . . . И хотя никто над ним не смеялся и приняли его единогласно, без единого возражения, он чувствовал, что сказал совсем не то, что он какую-то ерунду рассказал, потому что главное вовсе не в том, что он где-то работал и где-то учился . . . А в чём это главное, об этом он, пожалуй, даже и близкому другу не мог бы рассказать.

Разбудить ребят было не так-то просто. Однако через две минуты человек тридцать комсомольцев, поёживаясь и поскрипывая подмёрзшими валенками, уже подходили к расположению штаба.

— Дођавола! — рече он.

Није му било право што су га пробудили. А сем тога, није баш много марио разне састанке и конференције. Можда зато, што није био вешт говорник, није умео као такав да се снађе. Одржавати говор — та ништа страшније за њега није било на свету. А састанци се зато и одржавају, да би на њима говорили. И он, који никад ни у чему и ни за киме није заостајао, осећао се на састанцима као риба на суву, јер није умео онако како је то ваљало, како је требало и како је желео да изрази све оно што му је било на души и на језику. Он се увек постиђено и увређено сећао како је на комсомолском састанку, пре но што су му уручили светлосиву књижицу, испричао друговима своју биографију. Додуше, он је рекао управо оно што је и требало да каже: да је сироче, бивши беспризорни, да је одрастао у дечјим домовима и у уфимској радничкој колонији, да има осамнаест година, да је учио школу у том и том месту. И ма да му се нико није смејао и био је примљен једногласно, без икаквог поговора, он је осећао да није рекао оно право, јер је причао којештарије, јер није то главно да је негде радио и негде се школовао... А шта је главно, то он, ваљда, не би умео ни свом најбољем пријатељу да исприча.

Пробудити момчад није било тако једноставно. Па ипак, после два минута тридесетак комсомолаца, јежећи се и шкрипећи »валенкама«*), приближавало се већ месту где се налазио штаб.

* Валенки су чизме, направљене целе од дебелог ваљаног сукна. Носе се зими.

На небольшой прогалинке у наспех раскинутой палатки бледно мигал на голубом утреннем снеге фонарь »летучая мышь«. У фонаря сидел на корточках Брякин и, положив на колено полевую сумку, торопливо писал в блокноте огрызком карандаша, который с трудом удерживала его рука в серой грубошёрстной перчатке.

Комсомольцы откозыряли.

— Здравствуйте, товарищи, — сказал Брякин; придерживая сумку, он привстал, ответил на приветствие и снова присел на корточки. — Присаживайтесь. Сейчас старший лейтенант выйдет — откроем.

— А в чём дело, товарищ лейтенант?

— По какому такому поводу собрание ни свет, ни заря?

Лейтенант не отвечал, продолжая писать.

— Мать честная! — хлопнул себя по лбу Миша Бардабаев, Сашин дружок. — Ведь мы же, ребятки, сегодня именинники! Я спросонок и забыл совсем... Сегодня ж двадцать третье февраля — день Красной армии!

— Ага, — сказал лейтенант. — Точно.

Он кончил писать, спрятал карандашный огрызок в сумку, застегнул её и поднялся.

— Да, дорогие товарищи, — сказал он, — Бардабаев, хоть и спросонок, не ошибся: сегодня действительно день рождения нашей матери — Красной армии! И по этому случаю нам с вами предстоит,

На једном малом пропланку, поред на брзину намештеног шатора, на јутарњем плавкастом снегу једва је светлуцао фењер »слепи миш«. Поред фењера чучао је Брјакин, и, подметнувши на колелно походну торбу, ужурбано писао у нотесу комадићем оловке, коју је једва могла да држи негова рука у рукавици од сиве оштре вуне.

Комсомолци салутираше.

— Здраво да сте, другови, — рекао је Брјакин; придржавајући походну торбу, он се придигао, одговорио на поздрав и поново чучнуо. — Седите. Одмах ће доћи старији лајтнант, па ћемо почети.

— А у чему је ствар, друже лајтнанте?

— Поводом чега је састанак у цик зоре?

Лајтнант није одговорио, већ је писао и даље.

— Побогу! — лупи се по челу Миша Бардабајев, Сашин другар. — Та ми смо, момци, данас слављеници! Ја сам, овако сањив, сасвим и заборавио... Ама, данас је двадесет и трећи фебруар — дан Црвене армије!

— Наравно, — рече лајтнант. — Тако је.

Он је завршио с писањем, склонио комадић писаљке у торбу, закопчао је и дигао се.

— Јесте, драги другови, — казао је он, — Бардабајев, иако сањив, није погрешно: данас је заиста рођендан наше мајке — Црвене армије! И зато ми

между прочим, сделать ей нынче хороший подарок.

Из палатки вышел командир роты Артюхов и с ним несколько молодых офицеров. Артюхов курил и держал в руке какую-то бумагу.

— Сидите, сидите, товарищи! — обратился он к тем комсомольцам, которые уже успели присесть.

Брякин подошёл к нему и что-то сказал. Артюхов кивнул, несколько раз глубоко затянулся, бросил окурок и, мельком взглянув на часы, сделал шаг по направлению к собранию.

— Так вот, товарищи комсомольцы, — сказал он, как будто продолжая прерванный разговор. — Получен боевой приказ: через двадцать минут рота выступает для выполнения важной оперативной задачи...

Он ещё раз посмотрел на часы. Комсомольцы молчали. Саша Матросов нагнулся и щепкой счищал с валенка снег. Лейтенант Брякин, широко расставив ноги, стоял за спиной командира, поглядывал на ребят и медленно закручивал в трубочку свой блокнот.

— Предстоит горячее дело, — продолжал Артюхов. — И вот, как всегда, прежде чем дать приказ к выступлению, мы собрали вас, передовых людей роты, чтобы познакомить с сущностью предстоящей операции.

Артюхов предложил бойцам и офицерам подойти ближе, расстегнул сумку, вытащил оттуда карту и объяснил, в чём именно состоит боевая задача, поставленная перед ротой. Предстоит пройти

данас морамо, између осталог, да јој дамо леп поклон.

Из шатора је изишао командир чете Артјухов с неколико млађих официра. Артјухов је пушио и држао у руци неки акт.

— Седите, седите, другови! — обратио се он комсомолцима, који су већ стигли да поседају.

Брјакин му приђе и нешто рече. Артјухов потврди главом, повуче јако неколико димова, баци опушак и, летимично погледавши на сат, коракну према окупљенима:

— Е, другови комсомолци, — рече, — као да наставља прекинути разговор. — Добили смо војно наређење: за двадесет минута чета креће да изврши важан оперативни задатак...

Он још једном погледа на сат. Комсомолци су ћутали. Саша се сагао и једним дрвцетом чистио снег са свог валенка. Лајтнант Брјакин, раскорачивши се, стајао је иза леђа командира, премеравао погледом момке и латано увијао свој нотес.

— Претстоји нам ватрен окршај, — продужи Артјухов. — И ето, као и увек, пре но што падне команда за покрет, ми смо окупили вас, водеће људе чете, да вас упознамо са суштином претстојеће операције.

Артјухов је позвао борце и официре да му приђу, откопчао торбу, извадио мапу и објеснио у чему се састоји борбени задатак, који се поставља пред чету. Претстоји им да пређу Ломовати Бор, изађу

Ломоватый бор, выйти на открытую местность и с боем занять деревню Чернушку. Вот она! Вот Ломоватый бор, вот здесь его западная граница, здесь небольшая гривка, за ней овраг, за оврагом деревня. Деревня эта на данном участке является опорным пунктом немецкой обороны. По донесениям разведки, в Чернушке не очень большой гарнизон. Если действовать быстро и решительно, можно обеспечить успех с малым количеством жертв. Всё дело в быстроте, в молниеносном развитии боевых действий. Это основное условие задачи и нужно довести до каждого бойца. Дело за вами, товарищи комсомольцы.

Артюхов отошёл с сторону, присел на пенёк и полез в карман за папиросами.

— Разрешите, товарищ старший лейтенант? — обратился к нему Брякин.

Артюхов кивнул.

— Товарищи, — сказал Брякин, немного волнуясь и продолжая крутить свой блокнот. — Не в первый раз мы собираемся с вами вот так, как собрались сейчас, вокруг нашего командира, чтобы выслушать его приказ, который по существу является приказом нашей родины. Нужно ли нам с вами напоминать, что мы, комсомольцы, вместе с нашими старшими братьями коммунистами являемся передовой частью, авангардом нашей армии и что для нас приказ родины — это священный приказ? Э, да, впрочем, что говорить...

Брякин улыбнулся и сунул свой блокнот за пазуху полушубка.

на отворени простор и на јуриш заузму село Чернушку. Ево је! Ево Ломовати Бор, ето ту је западна граница, овде мала узвишица, иза ње удољица, иза удољице село. Ово село, на овом отсеку, упориште је немачке одбране. Према извештајима извиђача, Чернушка нема тако велики гарнизон. Ако се буде оперисало брзо и одлучно, може се постићи успех уз мале жртве. Све зависи од брзине и муњевитог одвијања војних операција. То су основни услови задатка и с њима треба упознати сваког борца. Уздамо се у вас, другови комсомолци.

Артјухов се измакао у страну, сео на пањ и машио се за џеп, да извади цигарете.

— Допустите, друже старији лајтнанте? — обрати му се Брјакин.

Артјухов одобри главом.

— Другови, — рече Брјакин, нешто узрујан и окрећући и даље свој нотес. — Није то први пут да смо се окупили, ето, овако, као што смо се окупили сада око нашег командира да чујемо његово наређење, које је уствари наређење наше отаџбине. Зар нас је потребно потсећивати да смо ми, комсомолци, заједно с нашом старијом браћом комунистима, уствари најбољи актив, авангарда наше армије, да је за нас наредба отаџбине — света наредба? Е па, уосталом, шта имам да говорим...

Брјакин се насмешио и гурнуо свој нотес у ње дра кожуха.

— Товарищи, времени мало, уже занимается заря. Скоро в бой. Разговаривать долго некогда. Задачу нам товарищ старший лейтенант объяснил: через час, самое большее через полтора мы должны будем овладеть опорным пунктом противника, деревней Чернушка. Что мы овладеем ею, никто из нас не сомневается. Эта маленькая деревня с таким безобидным и даже смешным названием — русская деревня, и в этом всё дело. Как бы она ни была мала и ничтожна, она стоит на русской земле, и немцам на этой земле делать нечего. Им здесь нет места! Это наша земля. Была, есть и будет. И через час мы это докажем им. Не правда ли, орлы?

Брякин ещё раз широко улыбнулся.

— Правильно! Правда! Докажем по всем правилам! — ответили ему из темноты взволнованные голоса. Кое-кто, по старой гражданской привычке, захлопал в ладоши.

Командир роты поднялся со своего пенька, подождал минуту и спросил:

— Ну, кто ещё хочет сказать?

— Матросов! — крикнул кто-то.

Саша сердито оглянулся. Ну да, конечно! Матросов! Всегда Матросов. Как будто кроме него некому выступать на собраниях.

Артюхов поискал глазами Матросова и приветливо кивнул ему.

— А ну, Саша, давай скажи нам, что ты думаешь.

Что он думает? Как будто это так просто и легко рассказаль, о чём он сейчас думает!

— Другови, немамо времена, већ свиће. Одмах ћемо у борбу. Немамо кад да причамо. Задатак вам је друг старији лајтнант објаснио: за један сат, највише сат и по, морамо да освојимо упориште одбране противника, село Чернушку. Да ћемо га освојити, у то нико не сумња. То мало село, које носи тако безазлено, па чак и смешно име — руско је село и у томе је цела ствар. Ма како мало и ништавно, оно стоји на руској земљи, и Немци на овој земљи немају шта да траже. Њима овде није месго! То је наша земља. Била је, јесте и биће. И за један сат ми ћемо им то и доказати. Зар није тако, соколови?

Брјакин се још једном широко насмеши.

— Тако је! Наравно! Доказаћемо им прописно! — одговорили су из мрака узрујани гласови.

Понеко је по старој навици цивила чак и за-тапшао.

Командир чете дигао се са свог пања, очекнуо један моменат и упитао:

— Дакле, ко хоће још да говори?

— Матросов! — довикнуо је неко.

Саша се љутито осврнуо. Па да, наравно! Матросов! Увек Матросов. Као да сем њега нема ко да говори на састанку.

Артјухов потражи очима Матросова и пријатељски му климну главом.

— Дедер, Саша, хајде реци шта ти мислиш.

Шта он мисли? Као да је то тако једноставно и лако испричати шта он сад мисли!

Он думает сейчас... Но нет, он даже не думает, потому что думают словами, а у него слов под рукой подходящих нет. Он чувствует всем сердцем и всем существом своим, что больше всего на свете, больше собственной жизни он любит свою советскую землю, свою страну, свою родину.

Всякий раз, когда упоминают при нём название этой деревни — Чернушка, он испытывает нежность, какую испытывал только в детстве, когда засыпал на руках у матери, положив голову ей на плечо. С нежностью думает он об этих людях, о своих братьях по крови, которые томятся там, за густыми зарослями Ломоватого бора, за безымённым оврагом, в маленькой русской деревушке, захваченной и терзаемой уже полтора года немецким зверьём...

Но разве об этом скажешь? Разве повернётся язык сказать это всё вслух?

А ребята подталкивают его. Со всех сторон кричат:

— Матросов! Давай, давай! Не стесняйся!...

Саша вздыхает и яростно чешет затылок.

— Есть, — говорит он и делает решительный шаг вперёд.

— Гвардии красноармеец Матросов... — обращается он, как положено по уставу, к старшему офицеру. Потом опять вздыхает, и рука его опять сама собой тянется к затылку. — Гм... Товарищи комсомольцы и вообще присутствующие... Заверю вас что я... в общем, буду бить немцев, как полагается, пока рука автомат держит. Ну, в общем... понятно, одним словом.

Он сад мисли... Али не, он чак и не мисли, јер се мисли речима, а њему тренутно недостају потребне речи. Он осећа свим срцем, свим бићем својим, да изнад свега, изнад властитог живота он воли своју совјетску земљу, своју родну груду, своју отаџбину.

Кад год пред њим спомену име овог села — Чернушка, он осећа такву разнеженост, какву је осећао само у детињству када би задремао у мајчину крилу, прислонивши главу на њено раме. Разнежено мисли он на ове људе, на своју браћу по крви, који чаме тамо, иза густог шипражја Ломоватог Бора, иза безимене косе, у малом руском сеоцету, које су освојиле немачке звери и киње га већ годину и по дана...

А зар се то може исказати? Зар се то може изговорити речима?

А момци га гуркају. Са свију страна се чује:

— Матросове! Лајде, хајде! Не устручавај се!...

Саша уздише и жестоко чеше потиљак.

— Разумем, — каже он и одлучно иступи један корак.

— Гардијски црвеноармејац Матросов... — обраћа се он, као што то правила захтевају, најстаријем официру. Затим опет уздише и његова се рука опет сама пружа према потиљку. — Хм... Другови комсомолци, и уопште сви присутни... Уверавам вас... да ћу ја... уосталом, тући Немце како треба, док рука може да држи машинку. Па, уосталом... јасно је, једном речи...

— Понятно! — отвечают товарищи.

Ему кажется, что ребята смеются над ним, хлопая в ладоши. Чтобы не покраснеть и не показать смущение, он усмехается и, ни на кого не глядя, отходит в сторону.

Выступали после него другие комсомольцы, и многие говорили то же самое и тоже не очень красиво и не очень складно, но почему-то никто не краснел и не смущался. А Саша стоял, прислонившись к дереву, смотрел себе под ноги, напряжённо думал, шевелил бровями и не замечал, с какой нежностью, с какой отцовской гордостью и любовью поглядывает на него, восседая на своём пенёчке, командир роты.

А старшина уже складывал командирскую палатку. Уже слышалась во взводах команда: »Подъём!«. В морозных потёмках глухо звучали голоса, мелькали огоньки...

Комсомольцы разошлись по взводах. Через несколько минут рота построилась, и усталые, невыспавшиеся люди снова зашагали в ту сторону, куда вели их карта, компас и боевой приказ.

3

Дороги не было — шли разомкнутым строем. До рассвета оставалось немного, нужно было спешить, и люди, преодолевая усталость, нажимали, ускоряли шаг; отстающие, спотыкаясь и падая, проваливаясь в снег, бегом догоняли колонну.

Матросов и Бардабаев шли в голове колонны, и доставалось им поэтому больше, чем другим: всё-

— Јасно је! — одговарају другови.

Њему се учини да му се момци, плескајући, потсмевају. Да неби поцрвенео и одао да је збуњен, он се смешка и измиче у страну.

Говорили су после њега и други комсомолци, и многи су рекли исто што и он, и изразили то ни лепо, ни течно, али нико није поцрвенео нити се збунио. А Саша је стајао, ослоњен о дрво, оборене главе, напрегнуто мислио, мицао обрвама, и није примећивао с колико га је нежности, очинског поноса и љубави посматрао, седећи на свом пању, командир чете.

А водник је већ склапао шатор свога командира. Већ се по водовима чула команда: »Покрет!« У хладној помрчини пригушено су одјекивали гласови, промицале слабе светлости...

Комсомолци се разиђоше по водовима. За неколико минута чета се построји, и уморни, неиспавани људи закорачише понова, у правцу, куда су водили мапа, компас и војно наређење.

3

Пута није било — ишли су размакнутом колоном. Зора је била на помолу, ваљало је журити, и људи, савлађујући умор, напрезали се, убрзавали корак; они који би заостали, спотичући се и падајући, пропадајући у снег, у трку су сустизали колону.

Матросов и Бардабајев ишли су на челу колоне и зато им је било најтеже: ипак они иза њих иду

таки сзади идут уже по проторенной дорожке, а перед ними нетронутая целина, густой снег, сугробы в человеческий рост. Бардабаев — тот высокий парень, он вообще правофланговый, ему на роду написано ходить впереди строя. А как сюда попал Саша, человек небольшой, среднего роста? Но так уж всегда бывает: как-то само собой выносит его всегда вперед, особенно перед боем.

А в лесу хорошо. Ещё зима, ещё покусывает носы и щёки ядрёный морозец, ещё по-зимнему хрустит снег под ногами, но что-то неуловимое уже говорит о приближении весны. Легкий смолистый запах действует опьяняюще. Жалко, что нельзя петь: с песней итти легче.

Как всегда, перед боем говорят о пустяках.

— Валенок, чорт полосатый! — говорит Бардабаев.

— Что?

— Прорыв на всём фронте . . . Обсоюзка сопрела. Снега, я думаю, килограммов десять набилось!

— Ничего, — говорит Саша, — вот погоди, Чернушку возьмём — пакли достанешь, заткнёшь. Это самое верное дело.

— »Верное дело«! — ворчит Бардабаев. — Ещё раньше эту Чернушку надо взять.

Саша молчит. Молчит и Бардабаев. Оба думают об одном и том же.

— »Верное дело«! — ворчит Бардабаев. —

— Возьмём, — отвечает Саша.

већ угаженом стазом, а пред њима је недирнут, дубок снег, сметови у висини човека. Бардабајев је висок момак, иначе деснокрилни, писало му је да иде на челу строја. Али како је овамо доспео Саша, омален човек, средњег раста? Али тако се увек дешава: некако сам од себе избија он увек напред, нарочито пред борбу.

А у шуми је дивно. Још је зима, још мраз штипа нос и образе, још шкрипи снег под ногама, али нешто већ наговештава пролеће. Лак мирис смоле опија. Штета што се не сме певати: с песмом се лакше иде.

Као и увек пред борбу, говоре о безначајним стварима.

— Валенок, ђаво га однео! — каже Бардабајев.

— Шта је?

— Пробој на целом фронту... На прстима је иструлело... Набило се сад снега, ваљда, једно десет килограма.

Не мари, — рече Саша, — ето причекај, освојимо Чернушку — набавићеш кучине, запушићеш. То ти је најсигурнија ствар.

— »Најсигурнија ствар!« — гунђа Бардабајев.
— Треба прво ову Чернушку освојити.

Саша ћути. Ђути и Бардабајев. Обоје мисле на једно исто.

— Хоћемо ли освојити? — пита најзад Бардабајев.

— Хоћемо, — одговара Саша.

— А если опоздаем? Если, скажем, ихние танки подойдут?

— А зачем нам опаздывать? — говорит Саша. — Опаздывать — к чорту. А если уж опоздаем, если действительно танки подойдут — ну что ж . . .

Он перебрасывает на ремне автомат, и, искоса посмотрев на товарища, негромко говорит:

— За себя, Мишка, я отвечаю. С гранатой под танк брошусь, а врага не пропущу.

— Гм . . . — качает головой Бардабаев. — Это легко сказать — под танк!

— Да нет, — улыбается Саша, — ты знаешь, и сказать тоже не легко.

— Всё-таки легче.

— Кому как . . .

— Э, смотри, какой белячок проскочил!

— Заяц? Где?

— Вон — за ёлочкой. Нет, уж теперь не видно... Н-да, легко сказать. А ты знаешь, ты сегодня хорошо на собрании выступал.

— Иди ты к чорту! — говорит Саша.

— Нет, правда. Коротко и ясно.

Саша хотел выругаться покрепче, но тут его окликнули из задних рядов:

— Матросов! К старшему лейтенанту!

Артюхов шагал на левом фланге второго взвода. Саша подождал, пока он приблизится, сделал шаг вперёд и приложил руку к козырьку ушанки.

— Ну как, Саша? — улыбнулся Артюхов.

— А что? — сказал Саша, тоже улыбаясь. — Хорошо, товарищ старший лейтенант!

— А ако задоцнимо? Ако, рецимо, стигну њихови тенкови ?

— А што да задоцнимо? — каже Саша. — Задоцнети — дођавола! А ако и задоцнимо, ако заиста дођу њихови тенкови... е па шта...

Он премести машинку, и, искоса погледавши у друга, тихо рече:

— За себе, Миша, ја јамчим. Са гранатом ћу се под тенк бацити, али непријатеља нећу пустити.

— Хм... — врти главом Бардабајев. — Лако је рећи — под тенк!

— Али није, — смешка се Саша, — знаш, није лако ни рећи.

— Па ипак је лакше.

— Како коме...

— Е, гле, какав је зечић промакао!

— Зец? Где?

— Ено — иза борића. Не, сад се већ не види...

Хм... лако је рећи. А знаш, данас си лепо говорио на састанку.

— Иди дођавола! — обрецну се Саша.

— А не, заиста. Кратко и језгровито.

Саша је хтео да опсује јаче, али су га у тај мах позвали из задњих редова.

— Матросов! Зове те старији лајтнант.

Артјухов је корачао на левом крилу другог вода. Саша је сачекао да му се приближи, коракнуо напред и принео руку штиту »ушанке«.

— Како је, Саша? — насмеши се Артјуков.

— А што? — рече Саша, осмехујући се такође.
— Добро је, друже старији лајтнанте!

Не останавливаясь, командир взял его за локоть. Они пошли рядом.

— Н-да, — сказал Артюхов. — А у меня к вам, товарищ гвардии красноармеец Матросов, между прочим, предложение есть.

Саша насторожился и искоса посмотрел на командира.

— В ординарцы ко мне пойдёте?

Саша вспыхнул и сам почувствовал, как загорелись у него уши и щёки.

— Точно, товарищ старший лейтенант. Хочу.

— Ну, будешь ординарцем. Не отставай теперь од меня. Настроение, значит, хорошее?

— Очень даже хорошее.

— А ребята как?

— Ребята — орлы!

— Курить желаешь?

— От «Казбека» не откажусь.

От хорошей, крепкой папиросы у Матросова закружилась голова. Опять ему захотелось петь. Придерживая рукой автомат, он шёл теперь легким широким шагом, стараясь идти так, чтобы и Артюхову оставалось место на тропинке.

— Товарищ старший лейтенант, — сказал он вдруг, не глядя на командира, — можно вам один вопрос задать?

— Давай.

— У вас кто-нибудь из родных есть?

— Ну как же . . . Слава богу, у меня семья, да и не маленькая.

— А у меня вот никого . . .

Не заустављајући се, командир га узе за лакат. Пошли су упоредо.

— Та-а-ако, — рече Артјухов. — А ја, друже гардијски црвеноармејче Матросове, уосталом, хоћу нешто да вам предложим.

Саша се уозбиљи и искоса погледа командира.

— Хоћете ли да ми будете ордонанс?

Саша сав устрепта и сам осети како су почели да му горе уши и образи.

— Наравно, друже старији лајтнанте. Хоћу.

— Е па, бићеш мој ордонанс. Сад се држи поред мене. Расположење је, значи, добро?

— Чак и врло добро.

— А како момци?

— Момци — соколови!

— Хоћеш ли да пушиш?

— »Казбек« нећу одбити.

Од добре, јаке цигарете Матросову се заврти у глави. Опет је добио вољу да пева. Придржавајући руком машину, он је сад ишао лаким широким коракком, трудећи се да иде тако да и за Артјухова остане места на стази.

— Друже старији лајтнанте, — рекао је он изненада, не гледајући у командира, — смем ли вас нешто питати?

— Да чујем.

— Имате ли кога од родбине?

— Како да не... Имам, срећом, породицу, и то повећу.

— А ја никога немам...

— Да, я знаю, — сказал Артюхов. — Это грустно, конечно.

— Нет, — сказал Саша.

— Нет?

— Саша подумал и помотал головой.

— Раньше я, действительно, грустил и скучал. И на фронт ехал — тоже паршиво было: никто не провожает, никто не жалеет. А теперь я как-то по-другому чувствую. Как будто я не сирота. Как будто, в общем, у меня семья . . . да ещё побольше вашей.

»Опять я не то говорю«, подумал он с досадой.

— Непонятно, небось? — сказал он усмехнувшись.

Неожиданно Артюхов взял его за руку и крепко сжал её.

— Нет, Саша, — сказал он, — очень даже понятно. Только я думаю, что эта большая семья у тебя всегда была, а только ты не замечал её. Это называется — родина.

— Да, — сказал Саша.

В лесу уже рассвело. Солнце ещё не показалось, но уже поблёскивал снег на верхушках деревьев и уже нежно розовела тонкая кожица на молодых соснах. А снег под ногами из голубого превратился в белый, а потом стал розоветь — и чем дальше, тем гуще и нежнее становился этот трепетный розовый оттенок.

»Ах, как хорошо, — думал Саша, — какой славный день впереди! И как это вообще здорово и замечательно — жить на свете!«

— Јесте, знам, — рече Артјухов. — Тешко је то, наравно.

— Није, — рече Саша.

— Није?

Саша се замисли мало и одмахну главом.

— Раније ми је, заиста, било тешко. И кад сам полазио на фронт — гадно је било: нема ко да те испрати, да зажали за тобом. А сад се некако друкчије осећам. Као и да нисам сироче. Као да, уосталом, имам породицу... и то већу од ваше.

»Опет ја нешто трабуњам,« помисли он љутито.

— Није вам јасно, ваљда? — рече он, осмехнувши се.

Неочекивано Артјухов га ухвати за руку и јако је стисну.

— Не, Саша, — каза он, — сасвим ми је јасно. Него ја мислим, ову велику породицу имао си увек, само је ниси примећивао. Она се зове — отаџбина.

— Тако је, — рече Саша.

У шуми је већ свануло. Сунце се још није дигло, али се већ пресијавао снег на врховима дрвећа и нежно ружичастом бојом преливала су се стабла младих борова. А снег под ногама од плавичастог је побелео, постепено све више прелазио у трепераво ружичаст, и тај је отсјај постајао све дубљи и све нежнији.

»Како је лепо — помислио је Саша, — како нам красан дан претстоји! И како је то, уопште, дивно и величанствено — живети на овом свету!«

Артюхов посмотрел на часы.

— Бросай курить, — сказал он и сам первый бросил и на ходу притушил валенком папиросу.

— Приехали? — сказал Саша.

Да, кажется, приехали, — уже другим, серьезным и озабоченным тоном ответил Артюхов. — Рота, стой! — негромко скомандовал он.

— Стой! Стой! — понеслось по растянувшимся рядам колонны.

Нагнувшись и расстёгивая на ходу кобуру, Артюхов побежал к голове колонны, а следом за ним, тоже пригнувшись и на ходу снимая с плеча автомат, побежал Саша Матросов.

4

Артюхов стоял за деревом и проглядывал местность. За его плечом, с автоматом, взятым наизготовку, стоял Саша Матросов.

После двухдневных блужданий в тесных потёмках леса картина, которая открывалась теперь их взору, казалась ослепительно яркой и необъятной.

Золотисто поблескивая, лежала перед ними широкая снежная поляна. Нафталиновый февральский наст был гладко укатан — никаких следов на нём, только черные кустики боярышника и можжевельника выглядывали кое-где из-под снежного покрывала. С запада поляну замыкал небольшой островок мелкорослого леса, как бы оторвавшийся от огромного материка Ломоватого бора. Эта зелёно-синяя гривка скрывала за собой упомянутый в приказе и указанный на карте овраг. За кромкой

Артјухов погледа на сат.

— Доста је пушења, — рече он и први баци и у ходу згази валенком цигарету.

— Јесмо ли стигли? — упита Саша.

— Јесте, изгледа да смо стигли, — већ другим, озбиљним и забринутим гласом одговори Артјухов. — Чета стој! — полугласно командова он.

— Стој! Стој! — разлеже се по отегнутим редовима колоне.

Сагнувши се и откапчајући у ходу револвер, Артјухов потрча челу колоне, а у стопу за њим, такође се сагнувши и у ходу скидајући са рамена машинку, потрча и Саша Матросов.

4

Артјухов је стајао иза дрвета и осматрао терен. Иза његовог рамена, с машинком на готовс, стајао је Саша Матросов.

После дводневног лутања тескобном и мрачном шумом, слика која се пред њима указала, изгледала је заслепљујућа и бескрајно широка.

Пресијавајући се као да је посуто златом, лежало је пред њима широко снежно поље. Кристално сјајан фебруарски снег био је девичански чист — нигде једног трага, само је погдегде испод снежног покроба стршало глогово и вењино жбуње. На западу пољана се завршавала шипражјем, што се као неко острвце одвојило од своје матице, Ломовог Бора. Та зелено-плава препрека скривала је у наређењу поменуто и на мапи означену косу. Са

леса сразу же открывался вид на западный скат долины, по которой растрёпаной ленточкой вилась зимняя дорога. В каком-то месте дорога пропадала, и там, где она пропадала, из-за снежной гряды выглядывали чёрные треугольники крыш и клубился лёгкий розовато-серый дымок. Это была Чернушка.

— Вот она — Чернушка, — показал рукой Саша. Глаза его не могли оторваться от этого уютного, домашнего дымка, который неторопливо плыл над кровлями маленькой русской деревушки.

Артюхов ничего не сказал, отметил что-то на карте и спрятал её в планшет.

— Пошли, — сказал он.

Саша старался не отставать от Артюхова. Как всегда перед боем, лицо его пылало, на щеках выступил румянец. В голубых глазах играл задорный мальчишеский огонёк. Он оглянулся, увидел Бардабаева, Воробьева, Копылова и других ребят. Великан Бардабаев, отдуваясь, тащил на плече тяжёлую цинку с патронами.

— Что, Миша? — окликнул его Матросов. — Валеночек не подведёт?

Бардабаев хмыкнул, перекинул цинку и что-то пробормотал под нос.

— Пожалуй, и без валенок жарко будет, — усмехнулся Копылов.

— Ну что ж, — сказал Саша, — жарко будет — валенки скинем, босиком в атаку пойдём. Воевать так воевать . . .

ивице шуме отварао се видик на западну падину, којом је као нека врпца вијугао зимски пут. Наједном пута је нестало и иза снежног узвишења вирили су црни кровови и дизао се лаки ружичасто-сиви дим. То је била Чернушка.

— Ево Чернушке, — показао је руком Саша. — Није могао ока да одвоји од овог тако домаћег призора, пратећи дим који се лагано дизао изнад кровова малог руског села.

Артјухов ништа није рекао, обележио је нешто на мапи и склонио је у торбу.

— Хајдемо, — казао је.

Саша се трудио да не заостаје за Артјуховим. Као и увек пред борбу, лице му је пламтело, образи се заруменише. Плаве очи су му несташно, дечачки сијале. Он се осврнуо и угледао Бардабајева, Воробјева, Копилова и друге момке. Горостас Бардабајев, дувајући, вукао је на леђима тешки цинчани сандук с муницијом.

— Шта је, Мишо? — довикну му Матросов. — Неће ли валенак да ти подвали?

Бардабајев помери сандук и нешто прогунђа.

— Биће нам и без валенака вруће, — осмехну се Копилов.

— Па што, — рече Саша, — ако буде вруће — изућемо се, боси ћемо јуришати. Кад је рат, нек је рат...

Заметив, что отстал от Артюхова, он кивнул товарищам и побежал, прижимая к животу автомат.

Почти вся рота была уже на опушке.

И тут произошло то, чего никто не мог ожидать. Даже Саша, который уже не раз бывал под огнём, не сразу понял, что именно случилось.

Над ухом у него прозвучал знакомый жалобный свист, вокрут защёлкало, застучало, и на глазах у него от большой, толстой пихты с треском отлетела лохматая светлая щепка.

— Ложись! — услышал он сдавленный голос Артюхова, увидел, как один за другим попадали в снег его товарищи, и сам повалился на бок, во-время перехватив автомат.

— Назад! — крикнул Артюхов и тоже залёг. Люди ползли назад и прятались за деревьями.

Саша пополз к Артюхову. Комроты лежал за деревом вместе с лейтенантом Брякиным и командиром первого взвода. У взводного была поцарапана пулей кисть руки; он сосал её и сплёвывал на снег кровь.

— Дзот, чтоб их черти взяли! . . . — прохрипел Артюхов и, яростно скомкав, отбросил в сторону коробку с папиросами, за которой машинально полез в карман.

— Не один, а целых три дзота, товарищ старший лейтенант! — крикнул Саша; он показал рукой в сторону маленького леска, замыкавшего поляну.

Приметивши да је заостао иза Артјухова, он климну друговима и потрча, притискујући машинку на трбух.

Скоро цела чета стигла је већ на ивицу шуме. И ту се деси нешто, чему се нико није надао. Чак ни Саша, који се већ толико пута нашао у ватреном окршају, није могао одмах схватити шта се управо десило.

Поред његовог ува зазујао је њему тако добро познати тужни звиждук, унаоколо је заштектало, и он виде како се од великог, дебелог стабла јеле с треском одвоји и полете велика грана.

— Лези! — чу пригушени глас Артјухова, виде како његови другови један за другим попадале у снег, те паде и сам, преместивши у прави час машинку.

— Назад! — викнуо је Артјухов, који је такође легао.

Људи су бауљали натрашке, кријући се иза дрвећа.

Саша одбауља до Артјухова. Командир чете лежао је иза дрвета заједно с лајтнантом Брјакином и командиром првог вода. Воднику је метак окрзнуо зглавак руке; он је сисао и пљувао крв у снег.

— Бункер, нека га ђаво носи! . . . — промукло рече Артјухов и, згужвавши бесно кутију са цигаретама, коју је несвесно извукао из цепа, баци је у страну.

— И то не само један, већ три бункера, друже старији лајтнанте! — викну Саша; он показа руком у правцу шипражја којим се завршавала пољана.

В эту минуту у них за спиной, над вершинами Ломоватого бора, показалось солнце, и трепетный свет февральской зари залил поляну.

— Вон, вон, видите? — показал Саша.

Теперь, на солнце, лесистый островок казался ближе, чем раньше. Вглядевшись, можно было различить отдельные деревья, а присмотревшись внимательнее, можно было установить и местонахождение вражеских огневых точек. Пулемёты молчали, но солнце выдавало их — белые рамы деревянных амбразур проступали даже сквозь густую сеть маскировки.

— Чорт подери, да ведь это ж целая лесная крепость! — сказал лейтенант Брякин.

— Н-да, — сказал Артюхов. — Расход непредвиденный. Однако оставить Чернушку на нашей совести мы не можем.. Обойти дзоты — не выйдет: поляна у них тут пристреляна, как видно, до последней пяди. Придётся штурмовать с фронта . . . Саша, — повернулся он к Матросову, — лейтенантов Губина и Донского — ко мне!

Саша разыскал и привёл к Артюхову командиров второго и четвёртого взводов. Артюхов объяснил им свой план: взводы Донского и Губина решительным штурмом блокируют фланговые дзоты. Остальные берут на себя задачу подавить центральный, повидимому самый мощный.

— Работа предстоит нелёгкая, — сказал Артюхов. — Но выполнить её нужно быстро, иначе вся операция пойдёт прахом.

У тај се мах иза њихових леђа, над врхом Ломоватог Бора појави сунце и пољаном се просутреперава светлост фебруарске зоре.

— Ено, ено, погледајте! — показао је Саша.

Сада, на сунцу, шумовито острвце изгледало је ближе него раније. Кад би се добро загледало, могло се разликовати поједино дрвеће, а при још пажљивијем посматрању могло се тачно утврдити где се налазе бункери. Митраљези су ћутали, али сунце их је одавало — бели оквири дрвених пушкарница назирали су се чак и кроз густу мрежу камуфлаже .

— Дођавола, па то је читава шумска тврђава, — рекао је лајтнант Брјакин.

— Та-а-ако, — казао је Артјухов. — Непредвиђени трошак. Па ипак, не смемо да оставимо Чернушку на нашој савести. Заобићи бункере — не иде: изгледа да су се они просто усавршили у гађању ове пољане. Мораћемо ударити право на њих... Саша, — окренуо се он Матросову, — зови ми лајтнанта Губина и Донског.

Саша је пронашао и довео Артјухову команду другог и четвртог вода. Артјухов им је објаснио свој план: водови Донског и Губина одлучним јуришом блокирају крилне бункере. Остали узимају на себе да униште централни, који је изгледа најјачи.

— Претстоји нам тежак посао, — рекао је Артјухов. — Али га морамо брзо свршити, јер ће у противном пропасти цела операција.

Командиры вернулись к своим подразделениям, и через минуту громкое, раскатистое »ура«, залповый огонь и ответная дробь немецких пулемётов возвестили о том, что штурм лесной крепости начался.

5

Артюхов любил Сашу, ему приятно было видеть возле себя этого скромного голубоглазого, с прозрачным, чистым и открытым взглядом молодого солдата. Сам того не замечая, он уже давно относился к нему не просто как начальник к подчинённому, а с какой-то скупой и суровой отцовской нежностью думал о нём, как о старшем сыне своём, гордился его успехами и тревожился, когда малейшая беда грозила Саше. И может быть, назначая Матросова своим ординарцем, он сделал это не только потому, что Саша был ловкий и расторопный боец, но и потому, что ему хотелось, чтобы этот милый, полюбившийся ему парень был рядом. Но для Саши это было странно и непривычно — находиться на поле боя и не участвовать в бою. До сих пор во всех боевых схватках он всегда был на первом месте, он шёл в атаку, не думая об опасности, увлекая своим бесстрашием товарищей, и, может быть, поэтому за все три месяца своей боевой жизни он ни разу не был ни ранен, ни контужен.

Смелого штык не берёт —

Смелого пуля боится,

любил он часто напевать, хоть порядочного голоса у него не было, и в ротных запевалах он никогда не числился.

Командири су се вратили својим јединицама, минут доцније громко отегнуто »хура«, плстунска ватра и штектање немачких митраљеза као одговор, објавили су да је јуриш на шумску тврђаву почео.

5

Артјухов је волео Сашу, било му је мило да има поред себе овог скромног плавооког младог војника, с тако прозирним, чистим и отвореним погледом. Не примећујући то ни сам, он се већ понашао према њему не као старешина према потчињеном, већ са неком шкртом и суровом очинском нежношћу, мислио на њега као на свог старијег сина, поносио се његовим успесима и бринуо се кадгод би и најмања опасност запретила Саши. И можда је, одређујући Матросова за свог ордонанса, учинио то не само зато што је Саша био вешт и окретан борац, већ и зато што је желео да онај, тако његовом срцу драг момак, буде поред њега. Али Саши је то чудно и необично — налазити се на пољу битке и не учествовати у њој. Досад је он у свим окршајима био у првим редовима, јуришао не мислећи на опасност, својим јунаштвом давао друговима пример, и можда баш зато, за сва три месеца ратног живота, није био ниједном ни рањен ни контузован.

На храброга ни бајонет
ни куршум неће,

често је волео да певуши, иако није имао гласа и није се убрајао у четне певаче.

Правда, и сейчас Саша не сидел без дела: он помогал командиру следить за перипетиями боя, собирал донесения, передавал приказания, ползал, бегал, пробирался в самые опасные, рискованные места. Но это была не та работа, к которой он привык, и руки у него чесались и тянулись к затвору автомата. Через десять минут он уже не выдержал и попросил у Артюхова разрешения пойти драться в рядах своего взвода. Но командир не отпустил его.

— Будь около меня, — сказал он сердито. — И не рыпайся. Здесь ты мне нужнее . . .

Уже в самом начале боя Артюхову стало ясно, что взять штурмом эту немецкую лесную крепость — дело очень трудное. Правда, боковые, фланговые дзоты были довольно быстро блокированы и выведены из строя бойцами Губина и Донского, оба эти дзота молчали, зато центральный — самый отдалённый и самый мощный — вёл такой яростный пулемётный огонь, что не только подойти, но и просто показаться на поляне не было никакой возможности.

Несколько раз гвардейцы бросались в атаку и каждый раз вынуждены были отказываться, оставляя на поле боя убитых и раненых. На глазах у Саши погиб его товарищ по взводу комсомолец Анощенко. Тяжело ранен был лейтенант Брякин. Саша видел, как его оттаскивали в сторону Бардабаев и Воробьев. Саше показалось, что лейтенант уже мёртв — такое бледное, неживое лицо было у комсорга.

Додуше, није Саша ни сад седео скрштених руку: помагао је командиру да прати ток борбе, прикупљао извештаје, преносио наређења, бауљао, трчао, провлачио се до најопаснијих места. Само то није био онај посао на који је он навикао, и просто су га дланови сврбели, и машали се затварача машинке. После десет минута није више могао да издржи и замолио је Артјухова за допуштење да иде да се бори у редовима свога вода. Али командир га није пуштао.

— Остани поред мене, — рекао је љутито. — И не мичи се. Овде си ми потребнији...

Већ на самом почетку борбе, Артјухову је било јасно да је веома тешко освојити ову немачку тврђаву на јуриш. Додуше, борци Губина и Донског убрзо су блокирали и ућуткали крилне бункере, и оба су занемела, али зато централни — најудаљенији и најјачи — развио је тако жестоку митраљеску ватру, да није било никакве могућности не само да му се приближе, већ ни да се промолу на пољану.

Неколико пута гардисти су јуришали и сваки пут били су принуђени да се повуку, остављајући на бојном пољу мртве и рањене. На Сашине очи погинуо је друг из његова вода, комсомолац Аношченко. Био је тешко рањен и лајтнант Брјакин. Саша је видео како су га одвукли у страну Бардабајев и Воробјев. Саши се учинило да је лајтнант већ мртав — тако је бледо и укочено било комсоргово лице.

— Товарищ лейтенант! — дрогнувшим от волнения голосом крикнул Саша.

Брякин открыл глаза, узнал его, кивнул и пошевелил губами.

— По-комсомольски . . . по-комсомольски . . . — прохрипел он. И хотя за словами этими ничего больше не последовало, Саша понял, что комсорг хочет сказать: по-комсомольски нужно драться, а если понадобится — и умирать.

Перестрелка продолжалась. И с той и с другой стороны не жалели патронов, но смысла в этой ожесточённой перепалке никакого не было.

А время шло. Исчислялось оно минутами и секундами, но в этой обстановке даже ничтожная доля секунды могла решить исход дела, минутное промедление грозило катастрофой наступающим. Артюхов это понимал. Он понимал, что немцы не сидят сложа руки в своей засаде, что гарнизон Чернушки уже поднят на ноги и что где-нибудь дежурный немецкий телефонист, усатый »гефрейтер«, уже принимает шифрованную телефонограмму с просьбой о помощи и подкреплении.

— Неважнецкие наши дела, Саша! — громко сказал Артюхов. Он старался говорить бодро и весело, но у него плохо получалось это.

»Неужели не успеем? — подумал Саша. — Неужели придётся отходить?«

От одной этой мысли у него сердце сжалось.

— Товарищ старший лейтенант, — сказал он, дотронувшись до руки Артюхова, — знаете что? Скомандуйте ещё раз в атаку! Ей-богу, скомандуй-

Друже лајтнанте! — дрхтавим од узбуђења гласом викнуо је Саша.

— Комсомолски... комсомолски... — промуцао је он.

И ма да није више ништа изговорио, Саша је разумео да је комсорг хтео рећи: Комсомолски треба тући непријатеља, а ако устреба — и умрети.

Чаркање се настављало. Ни једни ни други нису штедили муницију, ма да то пушкарање није имало никаквог смисла.

Време је, међутим, одмицало. Оно се бројало минутама и секундама, али је у овој ситуацији чак и ништавни део секунда могао одлучити исход борбе, сваки изгубљени тренутак претио је катастрофом. Артјухову је то било јасно. Било му је јасно да Немци не седе скрштених руку у својој заседи, да је гарнизон Чернушке већ обавештен и да тамо негде дежурни немачки телефониста, бркати »гефрајтер«, већ прима шифровани телефонски извештај којим се тражи помоћ и појачање.

— Не ваља нам посао, Саша! — гласно је рекао Артјухов. Он се трудио да говори бодрећи и весело, али му то није полазило за руком.

»Хоћемо ли стићи?« — помислио је Саша. — »Зар ћемо морати да се повучемо?«

Од саме помисли срце му се стеже.

— Друже старији лајтнанте, — рекао је он, дирнувши руку Артјухова, — знате шта? Наредите још једном јуриш! Богами, наредите! Видећете, сло-

те! Вот увидите, дружно пойдём. И я пойду . . . я впереди пойду.

— Я знаю, что ты впереди пойдёшь, — ласково усмехнулся Артюхов.

— Так дайте же приказ!

— погоди, — сказал Артюхов и рукой показал, чтобы Саша сел.

Что же делать? Поднять людей и повести их в атаку? Но это значит наверняка погубить всю роту и не добиться никаких результатов.

— Вот что, — сказал комроты: — давай попробуем поближе к этой сволочи, посмотрим, что она из себя представляет.

Они поползли. Из дзота их не видели, зато с опушки Ломоватого бора десятки внимательных и настороженных глаз следили за их передвижением.

Ползли они по-пластунски, прячась за кочками и бугорками, ползли медленно, с передышками и забирая всё время несколько вправо.

— Стой! — скомандовал наконец Артюхов.

Они притаились за кустом можжевельника.

Саша осторожно высунул голову.

Вражеский дзот был совсем близко: каких-нибудь сто — сто двадцать шагов отделяли их теперь от немцев. Отсюда хорошо было видно, как из амбразуры дзота рвётся наружу короткая пепельно-рыжая струйка огня.

На одну минуту Саша представил себе немецких пулемётчиков, которые, съёжившись и полусогнувшись, сидят в полутёмной пещере этого лесного

жно ћемо поћи. И ја ћу да идем... ја ћу први ићи.

— Знам да ћеш први ићи, — пријатељски се насмеши Артјухов.

— Е па, наредите!

— Чекај, — рече Артјухов и даде Саши руком знак да седне.

Шта да ради? Дићи људе и повести их на јуриш? Али то би значило извесну пропаст целе чете без икаквог резултата.

— Ево шта, — казао је командир чете: — хајде да се приближимо што више овим нитковима, да видимо што они мисле.

И они су одбауљали. Из бункера их нису приметили, али зато са ивице Ломоватог Бора пратиле су њихово кретање десетине пажљивих и забринутих очију.

Вукли су се потрбушке, као змије, користећи сваки и најмањи заклон, лагано, застајући, скрећући стално удесно.

— Стој: — командова најзад Артјухов.

Они су се притајили иза жбуна веће.

Саша је опрезно промолио главу.

Непријатељски бункер био је сасвим близу: неких сто-сто двадесет корака одвајало их је од Немаца. Одавде се лепо видело како из пушкарнице бункера избија кратак пепељасто-риђ млаз ватре.

У моменту Саша је замислио немачке митраљесце, како полусагнути, шћућурени седе у полумрачној пећини овог шумског бункера. Није му било

дзота. Представить их себе ему не стоило большого труда — он немало перевидал на своём веку этих двуногих зверей в зелёных потрёпанных и обмызганных шинелях, красноносых, копливых, бесконечно омерзительных, злых, по-собачьи лающих и по-собачьи скалющих зубы.

Как это бывало с ним уже много раз, при одной мысли о близости немцев ярость и гнев охватили Сашу. Как смеют они здесь торчать? Кто им дал право? Ведь это наша земля! И лес этот наш, и деревня за ним, над которой попрежнему вьётся лёгкий, неторопливый дымок, это наша деревня.

Он вспомнил Брякина. Жив ли он? Неужели кровь его не будет отомщена? Неужели немцы заставят их отойти? Нет, чорта с два! Гвардейцы не отступают. Комсомольцы не отступают. Русские не отступают. Будем драться!

Руки его сжимали автомат. Сердце стучало. Он ждал, что Артюхов даст приказ: »В атаку!«. Но командир, подумав и оценив обстановку, дал ему другое приказание:

— Шесть автоматчиков — ко мне!

— Есть шесть автоматчиков, — ответил Саша и тем же путём, прячась за кочками и бугорками, пополз к Ломоватому бору.

6

Желающих было много — он сам выбрал шесть человек. Всё это были комсомольцы, его товарищи по взводу.

Эту шестёрку он привёл к Артюхову. Артюхов отобрал трёх.

тешко да их замисли — та он је имао толико пута прилике да види ове двоноге звери у зеленим отрданим и офуцаним шињелима, слинаве, са црвеним носевима, бескрајно одвратне, зле, који лају као пси и као пси кесе зубе.

Као што се то већ чешће дешавало, на саму помисао о близини Немаца јарост и гнев обузеше Сашу. Како смеју они да се ту налазе? Ко им је дао на то право? Па то је наша земља! И ова је шума, наша, и село иза ње, над којим се још из димњака полако диже дим, то је наше село.

Он се сетио Брјакина. Да ли је још жив? Његова крв вапи за одмаздом. Зар ће Немцима успети да их присиле на повлачење? Не, врага! Гардисти се не повлаче. Комсомолци се не повлаче. Руси се не повлаче. Борићемо се.

Његова рука стезала је машинку. Срце је лупало. Он је чекао да Артјухов нареди: »На јуриш!« Али командир, промисливши и оценивши ситуацију, издаде друго наређење:

— Шест бораца с машинкама — овамо!

— Разумем, шест бораца с машинкама, — одговорио је Саша и бауљајући почео да се провлачи према Ломоватом Бору.

6

Добровољаца се јавило много — он је сам одабрао шест људи. Све су то били комсомолци, његови другови из вода .

Сву шесторицу довео је Артјухову. Артјухов је одабрао тројицу.

— Задача такая, — сказал он: — подползите как можно ближе к дзоту и — из автоматов по амбразуре. Понятно?

— Есть, — ответили автоматчики. — Из автоматов по амбразуре. Понятно.

Им не удалось проползти и десятка шагов, как немцы их заметили. Клинок огня резко повернул вправо, короткая очередь — и все три автоматчика остались лежать на снегу.

Артюхов подозвал остальных.

— Задача понятна?

— Есть, — ответили комсомольцы. — По амбразуре из автоматов.

— Ползите немного правее. Живо!

Среди этих трех был Копылов, Сашин товарищ по училищу. Он первый выбрался на открытую поляну. До амбразуры оставалось шагов пятнадцать—двадцать. Копылов вскочил, поднял автомат и упал, сражённый пулемётной очередью. Товарищи его на минуту застыли, потом медленно поползли вперёд. Один из них успел подняться, пробежал несколько шагов и выпустил, не глядя, короткую очередь в сторону дзота. Пулемёт лениво повернул вправо и как бы нехотя скосил его. Поднялся и товарищ его — и тоже упал, сражённый на месте.

Артюхов снял шапку. Побледневшее лицо его было покрыто испариной.

— Что же делать? — подумал он вслух.

— Товарищ старший лейтенант, — сказал Саша. — Теперь — я.

— Ево у чему је задатак, — рекао је: — привуците се што је могућно ближе бункеру и — из машинки оспите у пушкарницу. Је ли вам јасно?

— Јесте, — одговорили су борци. — Из машинки у пушкарницу. Јасно је.

Нису стигли да отпузе ни десетак корачаја кад су их Немци приметили. Млаз ватре је нагло кренуо удесно, кратак рафал — и сва тројица су остала да леже на снегу.

Артјухов је позвао остале.

— Је ли вам задатак јасан?

— Јесте, — одговорили су комсомолци. — У пушкарницу из машинки.

— Провлачите се више удесно. Брзо!

Међу овом тројицом био је и Копилов, Сашин школски друг. Он је први избио на отворену пољану. До пушкарнице је остало још једно петнаест-двадесетак корачаја. Копилов је скочио, дигао машинку и пао, покошен митраљеским рафалом. Његови су се другови за тренутак укочили, затим полако продужили да пузе. Један од њих стигао је да се дигне, претрчао неколико корака и опалио, не гледајући, кратак рафал у правцу бункера. Митраљез је лено скренуо удесно и као преко воље покосио га. Дигао се и његов друг — и такође пао, погођен у месту.

Артјухов је скинуо капу. По његовом помодрелом лицу избише крупне грашке зноја.

— Шта да радимо? — помислио је гласно.

— Друже старији лајтнанте, — рекао је Саша. — Сад — ја.

— Что »ты«?

— Я пойду.

Артюхов взглянул на него и понял, что сказать »нет« он не может, что Саша сам уже всё решил. Лицо его было спокойно — никакого румянца, никакой лихорадки в глазах. Так спокоен бывает человек, приступающий к делу, которое он давно обдумал и к которому хорошо подготовился.

— Задачу свою понимаешь? — спросил у него Артюхов.

— Задачу понимаю, да, — сказал Саша.

— Ну, иди, — сказал Артюхов.

Он хотел обнять Сашу, но не обнял, а только положил руку ему на плечо и повторил:

— Иди.

Саша выглянул из-за куста. В лесной крепости продолжал стучать пулемёт. Струйка огня неторопливо двигалась справа налево и слева направо. Дождавшись, когда она ещё раз повернёт влево, Саша вскочил и, сделав несколько лёгких широких прыжков, повалился на бок, и, сунув под мышку автомат, пополз — зажмурившись, разгребая снег, работая, как пловец, локтями, коленями, всем телом . . . Хододный снег обжигал ему щеку. Он слышал, как за спиной его, на опушке Ломоватого бора, гулко щёлкают разрывные пули; это значило, что немцы его не видят. Если бы немцы видели — щёлканье пуль было бы громче и ближе и свист их не был бы слышен. А пули на все голоса свистели у

— Шта »ти«?

— Ја ћу поћи.

Артјухов га погледа и разумеде да не смеде рећи »не«, кад се Саша већ одлучио. Лице му је било мирно — очи озбиљне, нимало грозничаве. Тако прибран изгледа човек само онда кад приступа неком послу који је добро промислио и за који се добро припремио.

— Је ли ти јасан задатак? — упитао га је Артјухов.

— Задатак ми је потпуно јасан, — одговорио је Саша.

— Е, па онда, иди, — рекао је Артјухов.

Хтео је да загрли Сашу, али га није загрлио, само му је ставио руку на раме и поновио:

— Иди.

Саша је провирио иза жбуна. У шумској тврђави штектао је и даље митраљез. Ватрени млаз се и даље кретао сдесна налево и слева надесно. Сачекавши да он још једном скрене улево, Саша скочи, потрчи неколико корачаја, баци се на земљу и, гурнувши машинку под мишку, поче жмурећи да бауља, разгрчући снег, служећи се при томе, као пливач, лактовима, коленима, целим телом... Хладан снег му је просто прљио образ. Он је чуо како иза њега на ивици Ломоватог Бора, одјекују експлозије разорних метака; то је био знак да га Немци не виде. Да су га Немци приметили — звиждање метака било би гласније и ближе и њихов фијук се не би чуо. А меци су у свемогућним тоновима звиж-

него над головой; под перекрёстным огнём он мог угадывать, какие свои, какие чужие.

О чём он думал в эти короткие секунды своего последнего пути по родной земле? Никто не скажет нам, о чём он тогда думал. Но автоматчик Копылов, который не был убит насмерть, который ещё жил, ещё дышал, ещё боролся с туманом, застилавшим его глаза, — он видел сквозь этот туман Сашу Матросова, который, проползая мимо, повернул к нему свеё по-мальчишески суровое, сосредоточенное лицо и вдруг улыбнулся ему, Копылову, и вдруг сказал негромким и каким-то уже не своим, свободным, лёгким, из самого сердца идущим голосом:

— По-комсомольски . . . по-комсомольски . . .

Видели Сашу и товарищи его со своих позиций на опушке Ломоватого бора. Крепко сжав зубы и до боли сжимая кулаки, следил за каждым его движением командир роты Артюхов.

Саша хитрил. В те минуты, когда клинок огня поворачивал вправо, он прекращал движение и замирал, распластанный на снегу. И пулемётчик, принимая его за одного из убитых, не замечал его и проходил мимо со своей смертельной очередью. Убитых лежало на снегу шесть — пересчитывать их немцу не приходило в голову.

Выждав минуту, Саша полз дальше.

Таким образом он подобрался вплотную к дзоту. Направление он взял правильное — амбразура была слева; он уже слышал сладковатый запах по-

дали изнад његове главе; у унакрсној ватри тачно је разликовао своје и туђе.

Шта је мислио у овим кратким тренуцима свог последњег пута по родној грудни? Нико то не може рећи. Али Борац Копилов, који је био смртно погођен, али још живео, још дисао, још се у последњим трзајима борио с маглом која му је застирала очи — видео је кроз ту маглу Сашу Матросова, како му је, бауљајући поред њега, окренуо своје мушки озбиљно, сурово, прибрано лице и наједном се осмехнуо њему, Копилову, и рекао тихим, некако већ туђим, слободним, лаким гласом, који је ишао из дубине срца:

— Комсомолски... комсомолски...

Видели су Сашу и његови другови са њихових положаја на ивици Ломоватог Бора. Стиснутих зуба и стегнутих песница пратио је сваки његов покрет командир чете Артјухов.

Саша је био лукав. У оном размаку времена кад је млаз ватре скретао удесно, он је замирао и лежао у снегу непомично. И митраљезац, мислећи да је један од погинулих, мимоилазио га је својим смртоносним оружјем. У снегу је лежало шест мртваца; да их пребројава — Немцу није ни падало на памет.

Сачекавши погодан моменат, Саша је бауљао даље.

Тако се он привукао уз сам бункер.

Правац је узео добро — пушкарница му је била слева; он је већ осећао сладуњав задах барута и задахнула га је врелина усијаног митраљеза.

роховой гари и чувствовал горячую близость раскалённого пулемёта.

Те, кто с тревогой и затаив дыхание следили за ним с опушки Ломоватога бора, видели, как Саша медленно приподнялся, вскинул автомат и дал резкую короткую очередь по амбразуре. Облако желтого дыма вырвалось из амбразуры, громовой удар потряс землю и закачал вершины деревьев — это Сашины пули угодили в мину или в ящик с боеприпасами.

И сразу же наступила тишина, такая неожиданная, оглушающая тишина, что многие не тотчас поняли, что случилось.

Вражеский пулемёт молчал.

Не дожидаясь команды, бойцы дружно поднялись в рост; многие уже рванулись вперёд и с криком «ура», беспорядочно стреляя, пробежали десяток-другой шагов в сторону дзота.

И вдруг пулемёт ожил.

Он застучал лихорадочно, торопливо, захлёбываясь. И люди, которые были уже совсем близко от цели, опять повалились в снег, пятясь поползли в сторону леса, а многие остались лежать на снегу, чтобы никогда больше не встать.

И тут все, кто мог видеть, увидели, как Саша Матросов выбежал из своего укрытия и с криком «А, сволочь!» кинулся к вражескому дзоту. Товарищи видели, как на бегу он повернулся, припал на левую ногу и всей силой тела своего навалился на амбразуру.

Пулемёт захлебнулся.

Они, што су брижно и задржавајући дах пратили сваки његов покрет, видели су како се Саша латано придигао, дохватио машинку и опалио кратак рафал на пушкарницу. Облак жутог дима покуљао је из пушкарнице, земља се затресла и дрвеће зањихало — то су Сашини меци погодили мину или сандук с муницијом.

И одмах затим тишина, тако неочекивана, тако просто заглушујућа тишина, да многи нису одмах ни схватили шта се десило.

Непријатељски митраљез је ћутао.

Не чекајући команду, борци су се дигли, као један човек; многи од њих појурили су напред и уз поклик »хура« отворили паљбу и већ претрчали десетину корачаја у правцу бункера.

И наједном митраљез је оживео.

Заштектао је грозничаво, убрзано, загрцајући се. И људи, који су већ скоро стигли до циља, опет су попадали у снег, натрашке почели бауљати у правцу шуме, а многи од њих остали су да леже у снегу да се никад више не дигну.

И тада су сви који су могли да виде, видели како је Саша Матросов истрчао из свог заклона и узвиком »А-а, хуље!« бацио се на непријатељски бункер. Другови су видели како се он у трку окренуо, ослонио тежином тела на леву ногу и свом снагом навалио на пушкарницу.

Митраљез се загрцнуо.

— Вперёд! — прозвучал металлический голос Артюхова.

Первым вскочил по команде Миша Бардабаев. — Товарищи! — крикнул он. И никто не узнал его голоса. И сам он его не узнал. Слезы и гнев, ярость и гордость за друга душили его. Он рванул на себе ворот гимнастёрки: — Товарищи! За родину, за Сталина, за нашего Сашку, за комсомольца Матросова — вперед! Ура-а! . . .

Через минуту гряда земли и деревянных обломков — всё, что осталось от немецкой крепости — лежала за спиной гвардейцев. А через десять минут уже кипел горячий бой на подступах к Чернушке, и солнце стояло ещё совсем низко, когда над этой маленькой русской деревушкой был водружён флаг страны, за свободу, славу и честь которой отдал свою жизнь комсомолец Александр Матрасов.

19 июня 1943 года Михаил Иванович Калинин подписал указ »О присвоении звания Героя Советского Союза красноармейцу Матросову«.

На Сашиной могиле разцветали в это время скромные полевые цветы. Он лежал здесь, возле деревни Чернушки, а рота его шла на запад и была уже далеко, но Сашино имя не было вычеркнуто из списков роты, и на вечерних поверках его по-прежнему выкликали, как живого, и Миша Бардабаев откликался за него, потому что он был Сашин друг и потому что стоял первый с правого фланга.

Вечером в роту принесли газету. Состоялся летучий митинг. На митинге выступали бойцы и офи-

— Напред! — разлегао се звонак, метални глас Артјухова.

Први је на команду скочио Миша Бардабајев. — Другови! узвикнуо је.

И нико није могао да позна његов глас. Није га ни сам познао. Сузе и гњев, јарост и понос на подвиг друга гушиле су га. Он је отргао оковратник своје војничке блузе: — Другови! За отаџбину, за Стаљина, за нашег Сашку, за комсомолца Матросова — напред! Хура-а!...

И у тренутку гомила земље и дрвета — све што је остало од немачке шумске тврђаве — лежало је већ иза гардиста. А за десет минута огорчена битка водила се већ на прилазима Чернушке, и сунце је било већ сасвим ниско, када се над овим сеоцетом вила застава земље за чију је слободу, славу и част дао свој живот комсомолац Александар Матросов.

На дан 19. јуна 1943. године Михаил Иванович Калињин потписао је указ »О додељивању назива Хероја Совјетског Савеза црвеноармејцу Матросову.«

На Сашиним гробу цветало је тада скромно пољско цвеће. Он је лежао ту, поред села Чернушке, а његова чета ишла је на запад и одмакла је већ далеко, али Сашино име није било избрисано из четних спискова и на вечерњим прозивкама њега су и даље прозивали, као да је међу живима, а Миша Бардабајев одазивао се уместо њега, јер је био Сашин друг и јер је стајао први на десном крилу.

Увече су у чету стигле новине. Заказан је митинг. На митингу су говорили борци и официри,

церы, Сашины товарищи, начальники и соратники, вспоминали, какой он был, что говорил и чем был замечен. Но мало кто мог припомнить что-нибудь особенное и замечательное, о чём говорил Саша. Только Бардабаев вспомнил и рассказал, как в день боя под Чернушкой в Ломоватом бору заспорили они с Сашей, легко ли живому броситься под вражеский танк, и как Саша сказал: »Не легко, а если надо, брошусь«.

После всех выступил на митинге капитан Кудряшев, командир батальона.

— Да, дорогие друзья, — сказал он, — мы с вами не можем не гордиться, что Саша Матросов наш товарищ, что мы служили в одном полку, что многие из нас видели его и говорили с ним, потому что имена таких людей, как Саша Матросов, это имена исторические. Сегодня советское правительство увековечило память нашего товарища, присвоив ему посмертно звание Героя Советского Союза. Будем же и мы, друзья, достойными нашего времени, нашего гвардейского знамени и памяти нашего друга, Саши Матросова!

Капитан кончил. Вечерний сумрак лёг на лица бойцов. И бойцы повторили клятву, которую дали тогда, зимой, у свежего могильного холмика на опушке Ломоватого бора: отомстить врагам, достойно послужить родине, за которую, не задумываясь, отдал жизнь Саша Матросов.

Всё лето полк находился на передовых; вместе со всей армией он шёл с боями на запад...

Сашини другови, старешине и сарадници, сећали се какав је он био, шта је говорио и чиме се истицао. Али се мало ко могао сетити да је Саша рекао нешто необично, значајно. Само се Бардабајев прisetио и испричао како се он на дан борбе код Чернушке препирао са Сашом да ли је лако бацити се под непријатељски тенк, и како је Саша рекао: »Није лако, али ако треба, ја ћу се бацити.«

Последњи је на митингу говорио капетан Кудрјашев, командир батаљона.

— Тако је, драги другови, — рекао је он, — ми се заиста можемо поносити што је Саша Матросов наш друг, што смо служили у истом пуку, што су га многи од нас видели и говорили с њим, јер су имена људи као што је Саша Матросов — историјска имена. Данас је совјетска влада овековечила успомену на нашег друга, доделивши му посмртно назив Хероја Совјетског Савеза. Другови, и ми морамо бити достојни нашег времена, наше гардијске заставе и успомене на нашег друга, Сашу Матросова!

Капетан је завршио. Вечерњи сутон покрио је лица бораца. И борци су поновили заклетву, коју су онда, зимус, положили на светој хумци крај ивице Ломоватог Бора: да ће се осветити непријатељу, достојно служити отаџбини, за коју је, без двоумљења, дао свој живот Саша Матросов.

У току целог лета пук се налазио у борбеним линијама; заједно с целом армијом ишао је, борећи се, на запад...

За ратные подвиги, за доблесть и мужество, проявлённые в этих боях, полк заслужил величайшую честь: 8 сентября 1943 года приказом верховного вождя нашей армии, маршала Сталина, 254-му гвардейскому стрелковому полку присвоено имя Александра Матросова.

Имя простого русского парня, бывшего беспризорного, рядового солдата, украсило полковое знамя.

Принимая присягу, молодые гвардейцы опускаются на одно колено и, припадая губами к алому шёлку знамени, говорят:

— Будем и мы такими! Будем смелыми и бесстрашными, честными и мужественными — как тот, чьё святое имя золотом вышито на полотнище этого боевого стяга.

С этой клятвой матросовцы идут всё дальше на запад, идут в последний, решительный бой за свободу, славу и счастье своего народа и своей родины.

Л. Пантелеев

ПРИКАЗ

**верховного главнокомандующего
Маршалу Советского Союза Толбухину**

Войска 3-го Украинского фронта, в содействии с войсками Народно-освободительной армии Югославии, после упорных боёв закончили уничтожение немецкого гарнизона в городе Белград и сегодня, 20 октября, освободили от немецких захватчиков столицу союзной нам Югославии.

Ратним подвизима, храброшћу и јунаштвом, показаним у тим борбама, пук је заслужио највећу почасти: 8. септембра 1943. године указом врховног војводе совјетске армије маршала Стаљина 254-ом гардијском срељачком пуку додељено је име Александра Матросова.

Име обичног руског момка, бившег беспризорног, војника-редова, окитило је пуковску заставу.

Полажући заклетву, млади гардисти клекну на једно колено и, приносећи уснама скрлетну свилу заставе, понављају:

— И ми ћемо бити такви! Бићемо смели и неустрашиви, часни и мушки храбри — као снај чије је свето име златом извезено на овом бојном стегу.

С овом заклетвом иду митраљесци све даље на запад, иду у последњи одлучујући бој за слободу, славу и срећу свога народа и своје отаџбине.

Л. Пантелејев

ЗАПОВЕСТ

**врховног команданта црвене армије
маршалу Совјетског Савеза Толбухину**

Трупе Трећег украјинског фронта, заједно с трупама Народно-ослободилачке војске Југославије, после упорних бојева завршиле су уништење немачког гарнизона у граду Београду и данас, 20. октобра, ослободиле од немачких освајача престоницу савезничке нам Југославије.

В боях за освобождение города Белград отличились войска генерал-лейтенанта Хагена, генерал-майора Шкодуновича, генерал-майора Акименко, генерал-майора Кравцова, генерал-майора Лазарева, генерал-майора Козака, генерал-майора Миляева, полковника Мухамедярова, полковника Сагитова, полковника Салычёва, полковника Кулыжского, полковника Сидоренко, полковника Сычева, полковника Болдинова, югославские войска генерал-майора Пека Дапчевича, генерал-майора Данила Лекича, полков. Джока Иованича, подполковника Милоша Шильеговича, полк. Милоя Милоевича, полк. Васа Иовановича, полков. Радослава Иованича, полковника Марка Перечина; артиллеристы генерал-полковника артиллерии Неделина, генерал-лейтенанта артиллерии Брейда, полковника Данишина, полковника Глаткова, полковника Быковского, полковника Соловьева, подполковника Ницаева, подполковника Смолькина, подполковника Махлина, подполковника Леонова, майора Селезнёва, майора Нискова, майора Радионова, майора Леонова, майора Шарина, подполковника Дамаева; танкисты генерал-лейтенанта танковых войск Сухоручкина, генерал-лейтенанта танковых войск Жданова, полковника Сергиенко, полковника Никитина, полковника Андрианова, полковника Завялова, полковника Жукова, подполковника Дворкина, майора Шефкина, майора Котлобы; лётчики генерал-полковника авиации Судеца, генерал-лейтенанта авиации Толстикова, генерал-майора авиации Витрука, полковника Смирнова, подполковника Шатилина,

У бојевима за ослобођење Београда истакле су се трупе генерал-лајтнанта Хагена, генерал-мајора Шкодуновича, генерал-мајора Акименка, генерал-мајора Кравцова, генерал-мајора Лазарева, генерал-мајора Козака, генерал-мајора Миљајева, пуковника Мухамедјарова, пуковника Сагитова, пуковника Саличева, пуковника Кулижскога, пуковника Сидоренка, пуковника Сичева, пуковника Болдинова; југославенске трупе генерал-мајора Пека Далчевића, генерал-мајора Данила Лекића, пуковника Ђока Јованића, потпуковника Милоша Шиљеговића, пуковника Милоја Милојевића, пуковника Васа Јовановића, пуковника Радослава Јованића, пуковника Марка Перечина; артилеријца генерал-пуковника артилерије Неделина, генерал-лајтнанта артилерије Брејда, пуковника Данишина, пуковника Глаткова, пуковника Биковскога, пуков. Соловјева, потпуковника Ничајева, потпуковника Смољкина, потпуковника Махлина, потпуковника Леонова, мајора Сељезнева, мајора Нискова, мајора Радионова, мајора Леонова, мајора Шарина, потпуковника Дамајева; тенкисти генерал-лајтнанта тенковских трупа Сухоручкина, генерал-лајтнанта тенковских трупа Жданова, пуковника Сергијенка, пуковника Никитина, пуковника Андрианова, пуковника Завјалова, пуковника Жукова, потпуковника Дворкина, мајора Шефкина, мајора Котлоби; авијатичари генерал-пуковника авијације Судеца, генерал-лајтнанта авијације Толстикова, генерал-мајора авијације Витрука, пуковника Смирнова, потпуковника Шатилина, пуковника Иванова; бродови и јединице Дунавске

полковника Иванова; судна и части Дунайской военной флотилии вице-адмирала Горшкова, капитана II ранга Державина, капитан-лейтенанта Барботка, старшего лейтенанта Бутвина, подполковника Яблонского; снайперы генерал-полковника инженерных войск Котляра, полковника Загребина, полковника Хильченко, полковника Бабурина, подполковника Гончара, инженер-майора Зайцева, майора Ковалёва, майора Землянухина; связисты генерал-лейтенанта войск связи Королёва, полковника Старолетова, подполковника Коба.

В ознаменование одержанной победы соединениям и частям, наиболее отличившимся в боях за освобождение города Белград присвоить звание «Белградских» и представить к награждению орденами.

Сегодня, 20 октября, в 22 часа столица нашей Родины Москва от имени Родины салютует доблестным войскам 3-го Украинского фронта, освободившим город Белград, — двадцатью четырьмя артиллерийскими залпами из трехсот двадцати четырёх орудий.

За отличные боевые действия объявляю благодарность руководимым Вами войскам, участвовавшим в боях за освобождение Белграда.

Вечная слава героям, павшим в боях за свободу и независимость нашей Родины!

Смерть немецким захватчикам!

20 октября 1944 года.

**Верховный главнокомандующий
Маршал Советского Союза
И. СТАЛИН**

ратне флотиле вице-адмирала Горшкова, капетана II. класе Державина, капетан-лајтнанта Барботка, старијег лајтнанта Бутвина, потпуковника Јаблонскога; снајпери генерал-пуковника инжењерских трупа Котљара, пуковника Загребина, пуковника Хиљченка, пуковника Бабурина, потпуковника Гончара, инжењер-мајора Зајцева, мајора Коваљева, мајора; Земљанухина; војници за везу генерал-лајтнанта трупа за везу Корољева, пуковника Старољетова, потпуковника Куба.

У знак извојеване победе предложити да се формацијама и јединицама које су се истакле у бојевима за ослобођење Београда додели име »Београдских« и да се награде орденима.

Данас, 20. октобра, у 22 часа престоница наше домовине Москва поздравити, у име домовине, херојске трупе Трећег украјинског фронта и трупе Народно-ослободилачке војске Југославије, које су ослободиле престоницу Југославије Београд, — с двадесет и четири артиљеријска плотуна из три стотине двадесет и четири топа.

За одличне ратне операције изјављујем захвалност трупама којима ви руководите и које су учествовале у бојевима за ослобођење Београда.

Вечна слава херојима који су пали у бојевима за слободу и независност наше домовине и братске Југославије!

Смрт немачким освајачима!

20. октобра 1944. године.

**Врховни командант
Маршал Совјетског Савеза
J. СТАЉИН**

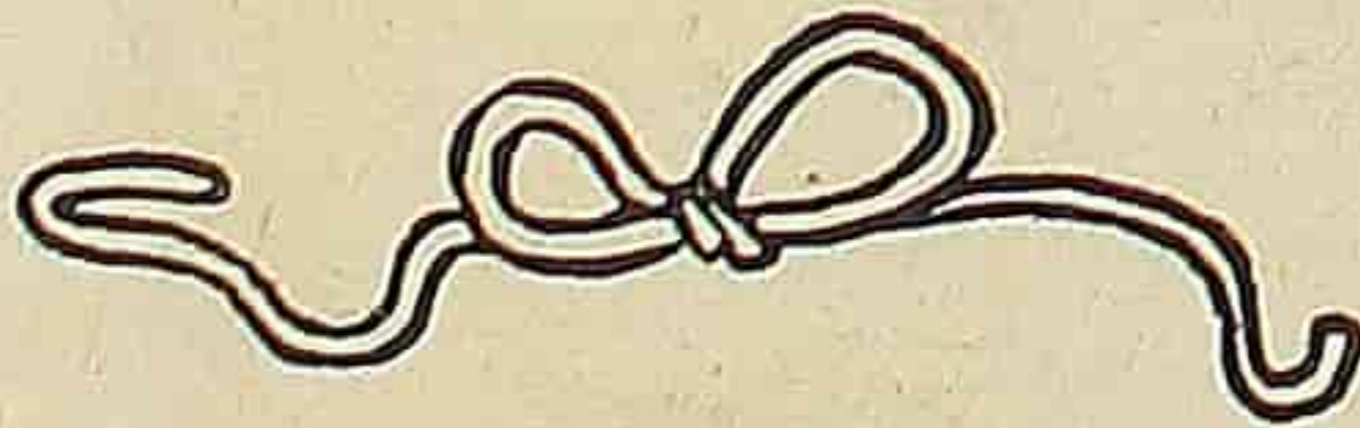
Књига эта предназначается в первую очередь детям и юношам изучающим русский язык. Потому лучшие тексты переведены по возможности дословно. Стихи также даны в прозаических переводах.

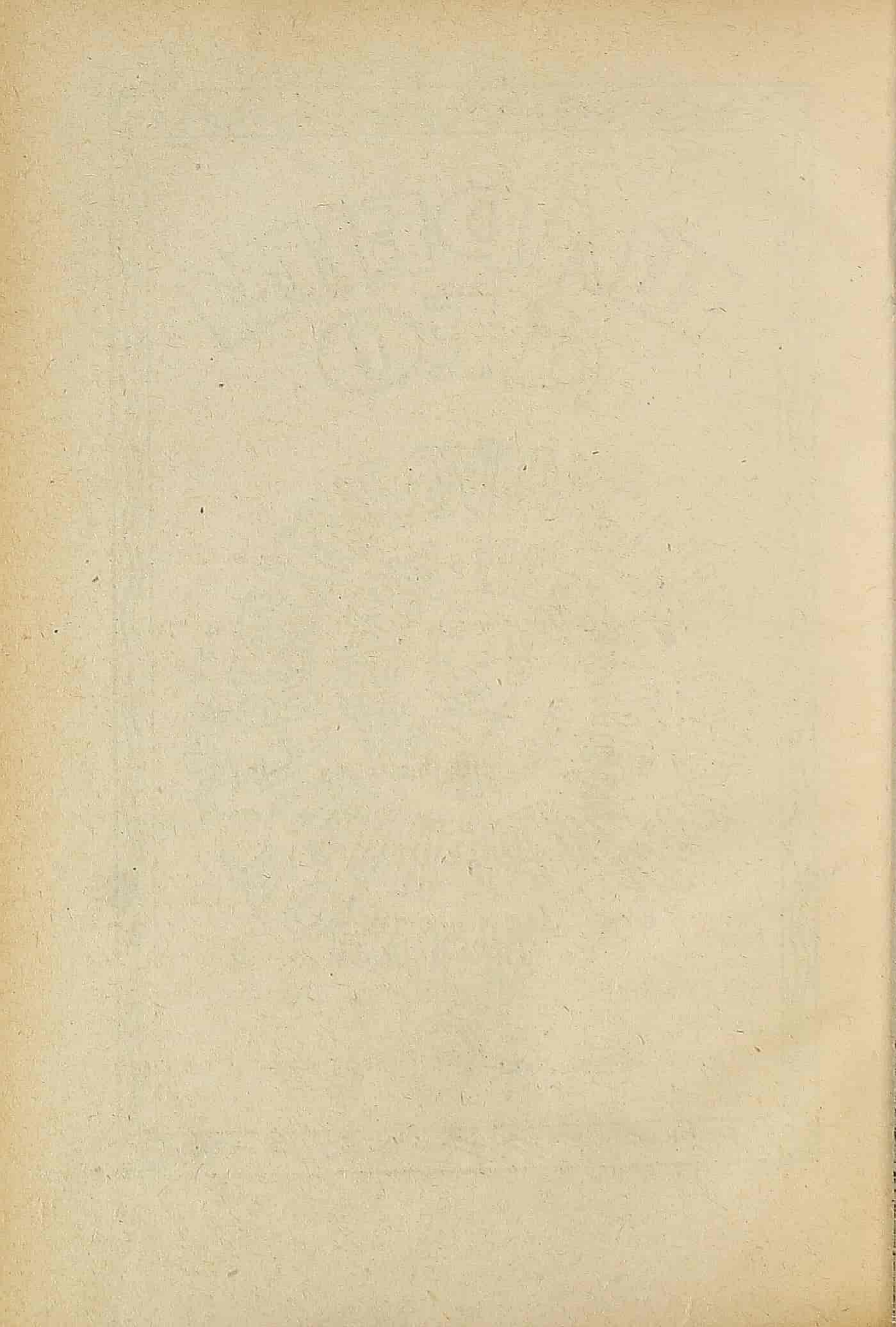

Ова књига је у првом реду намењена деци и омладини који уче руски језик. Зато су штива преведена по могућности дословно. Стихови су такође дати у прозним преводима.

ШАРЕНИ
ДЕО

МАМА И ТИ МАМА
ТАТА И ТИ ТАТА
ДЕТЕ И ТАКО
ТАКА И ТАКО
ТАКА И ТАКО
ТАКА И ТАКО
ТАКА И ТАКО

Највећа пустиња на свијету

Сахара је највећа пустиња на свету. Велика је скоро као цела Европа. На југу и западу има огромних солних поља, из којих се годишње износе хиљаде камилиних товара соли. Пустинске воде у бујици надолазе са Атласа и с висина у средини пустиње, пониру у песак и праве велика подземна језера, која избијају на површину као извори око којих настају оазе. Тло је веома плодно и само недостаје воде за богату жетву. Разлика у топлоти између дана и ноћи износи често и по 40 степени.

»Моја мајка родила њему мајку«

Две жене окопавају на њиви кукуруз. Наиђе путем неки човек и овако их ослови:

— Добар дан, две сестре!

Старија жена одговори му:

— Нисмо ми две сестре, јер моја мајка родила је њену мајку. А ти сад погоди шта смо нас две једна другој.

Човек се замисли. Дуго је нагађао и одједном ускликну:

— Знам шта сте! Ти си овој млађој тетка, она је теби сестрична. Жена се насмеје:

— Могло би и тако да буде, али што се нас две-ју тиче, ниси погодио. Ми смо у још ближем сродству.

Човек је још неко време мозгао и најпоследње, тако замишљен, продужи пут. Још и данданас он се чешка иза ува и стално понавља: »Моја мајка родила њену мајку«. И никако му не полази за руком да одгонетне шта су оне међу собом.

Добро би било да му ви помогнете.

Прича о девојчици која не зна шта је дужност

Свршила се школска година и Јелка је донела мами и тати сведочанство са две двојке.

— Жао ми је, казала је мама, жао ми је, драга моја Јелко, из два разлога. Прво, што нећеш моћи да са својим другарицама идеш на летовање, јер мораш да учиш за поправни испит, а друго, и то ми је много теже, што немаш осећаја дужности.

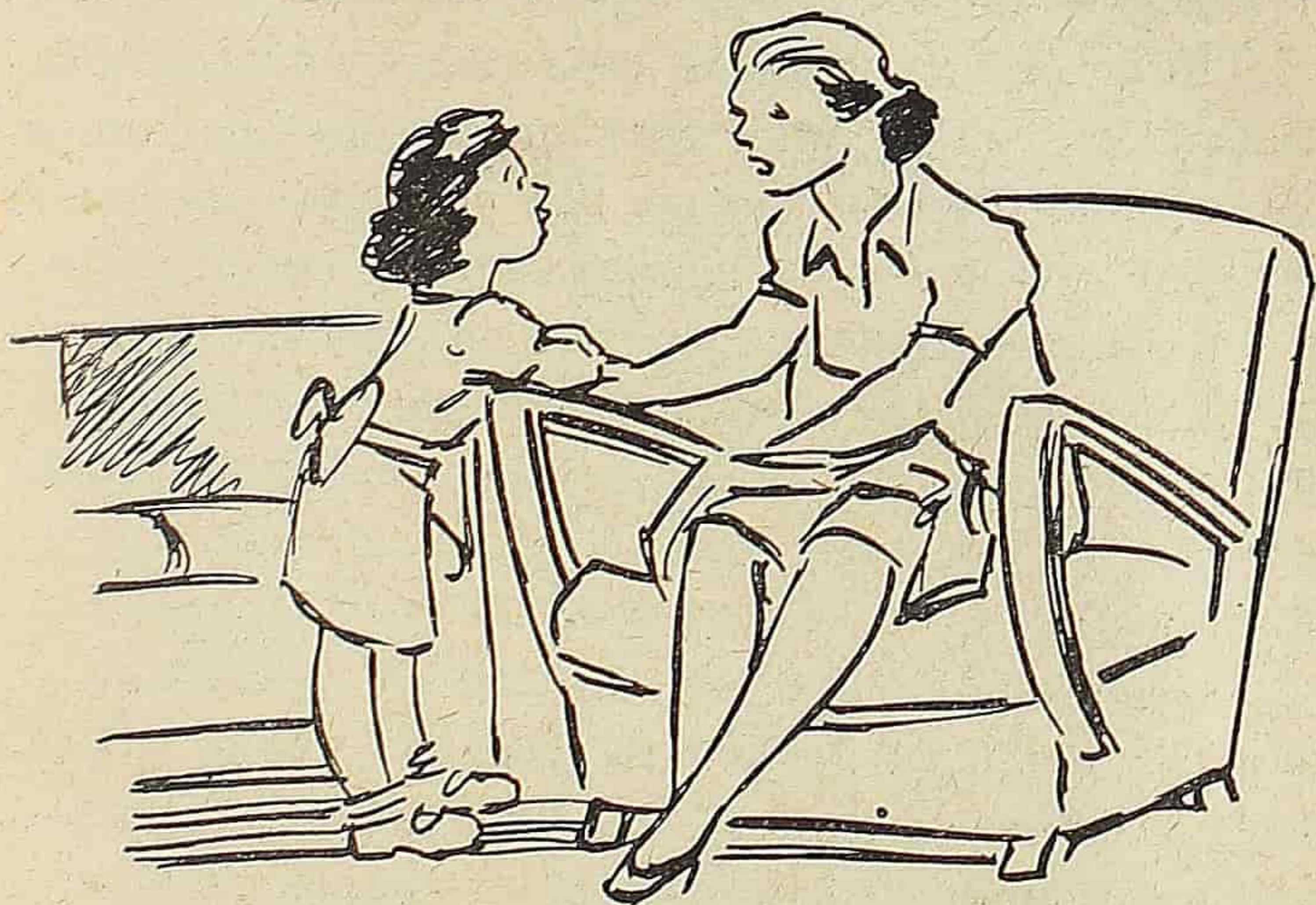
— Осећање дужности? — упитала је Јелка. — А шта је то?

— Ти имаш само једну једину дужност: да учиш. Тата и мама брину се о теби. То је њихова дужност. Да ли си некада помислила шта би било када нико не би вршио своју дужност, као што ти њу ниси вршила.

— Како мислиш мама?

— Па, ево како. Ти ниси учила. Вршила ниси своју дужност. Да тата није вршио своју дуж-

ност он би био отпуштен из службе, и ми не бисмо сваког првог имали његову плату. Када ја не бих вршила своју дужност, кућа би била пуна прашине и паучине, ручак и вечера нескувани и ви сви гладни и неопрани, колико вас има. А замисли кад сељак не би радио своју дужност, или рад-

ник! Не би било ни хлеба, јер сељак не би орао, не би било ни кошуље, јер ткачи не би ткали, а кројачи не би шили. Је ли ти јасно сада шта је то дужност? И разумеш ли да без осећања дужности не би било чак ни живота, иоле људскога живота на земљи?

Тешка загонетка

Веома је тешка загонетка ова: да л' можеш да пишеш само са три слова — воду; с четир' да напишеш траву, и најзад, најтеже, само с једним главу?

Птица — кројачица

У Индији живи једна птичица која уме на свој начин да шије и коју због тога зову »кројачица«. Ова птичица има маслинасто зелену боју, дуг реп и зна да пева, па се не би рекло да је неки изузетак међу птицама. Али она је прави уметник у шивању.

Кад хоће да направи себи гнездо, птица-кројачица узме један велики лист и савије га као фишек. Да се фишек не би развио, она споји његове ивице једну с другом онако, као што кројач спаја два комада тканине. Птичица то чини на овај начин: кљупом избуши рупицу свуда дуж ивице листа, па кроз те рупице провлачи какав нађени конац или влакна памука који је сама упрела. У том фишеку после сагради гнездо од памука и животињских длака.

Птица-кројачица пронашла је да за свој посао најбоље може да искористи памучне конце и научила је да их сама преде. Тако она искоришћава конац исто онако као што се њиме кројач користи у свом послу.

*

Колибри су најмање птице на свету. Има их око четири стотине разних врста. Најмања врста ових птица није већа од наших бумбара.

*

До пре сто година у Америци се није знало за врапце. Тада је један пар тих веселих птичица пренесен преко мора из Европе, и данас их у Америци има као и код нас.

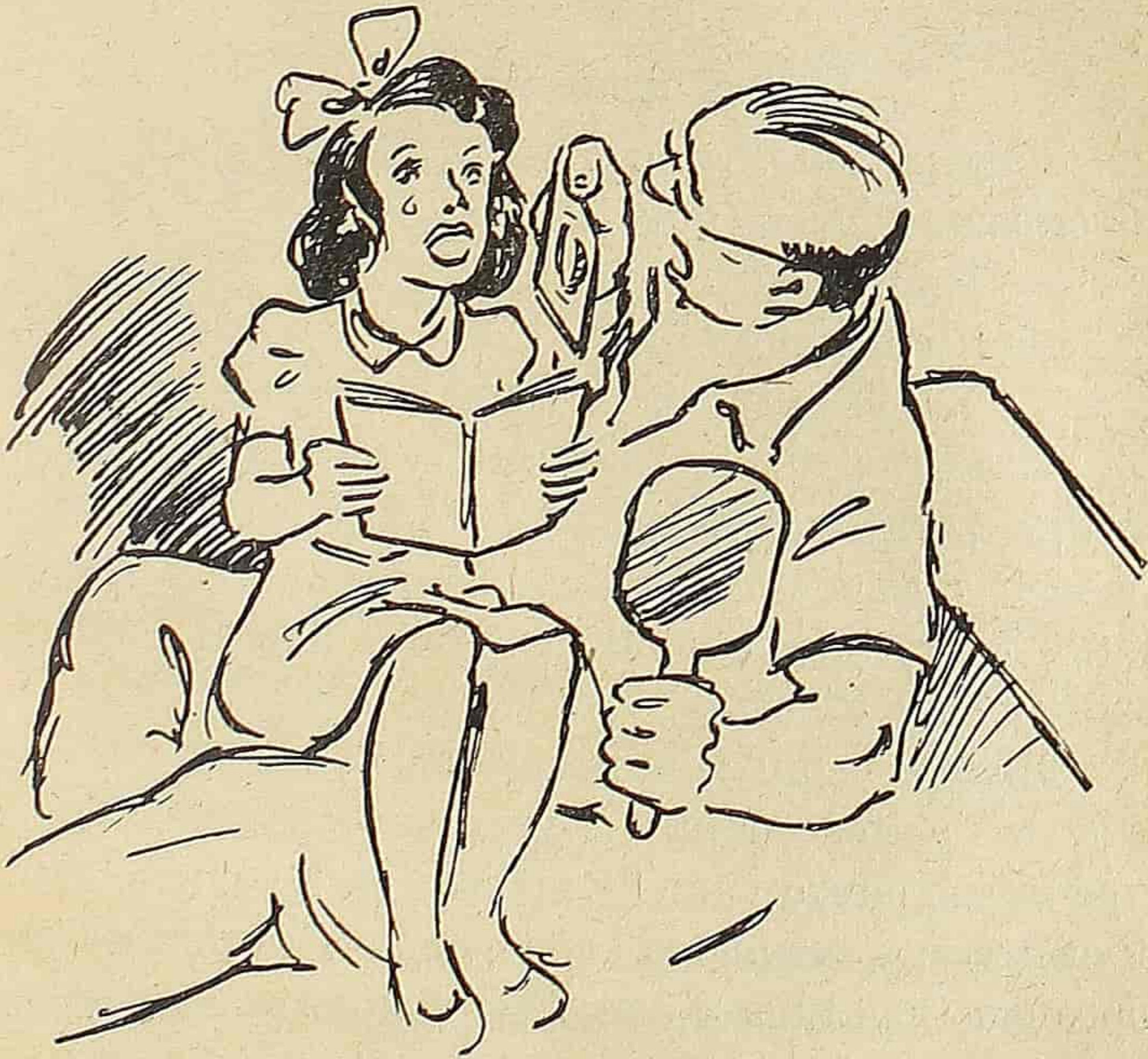
Слово а

Јелка учи други разред гимназије. Тата дошао кући, а она седи над »Граматицом« и плаче.

— Шта је кћери? — пита отац забринуто.

— Не умем да изговорим слово **а**.

— Како не умеш? Па сад си га изговорила.

— Овако знам, али не знам по граматици.

Узео тата »Граматику« за други разред, кад тамо пише:

»Глас **а** се гради када се средњи део језика покрене из мирног положаја уназад, мало опусти (ту ће се и гркљан мало опустити) и остави да при ши-

роко отвореним устима ваздушна струја слободно пролази кроз уста напоље.»

Стао сада тата да намешта језик, гркљан и уста, и да кроз широко отворена уста пушта ваздушну струју. Али не помаже.

И Јелка и њен тата још се у томе вежбају.

»Био један краљ...«

Изјутра тако, у шест и тридесет, свира фабричка сирена. Деца се буде и питају:

— Тата, колико је сати?

— Шест и по.

— Хајде, тата, онда да нам причаш.

И пошто породица устаје у седам, да у осам стигне на дужност, мама на пијацу, тата у канцеларију, а деца у школу, тата мора да пола сата занима дечурлију. Стрпају се они у постељу између маме и тате и чекају.

Испричао им је тата одавно и Илијаду и Одисеју и Гримове бајке, Пушкинове скаске, Вукове приче, испричао како су пронађени Америка, барут и електрика, испричао како су спаљени Свети Сава, Јованка Орлеанка и Јан Хус, испричао им догађаје из оба устанка, из балканског рата, из светског, из руске револуције, па чак и из другог светског рата, које и деца боље знају. Али они су незаситни.

— Шта да причам? пита тата у очајању. Хоћете ли бајку или неку истинску причу?

— Истинску! — изгласаше деца.

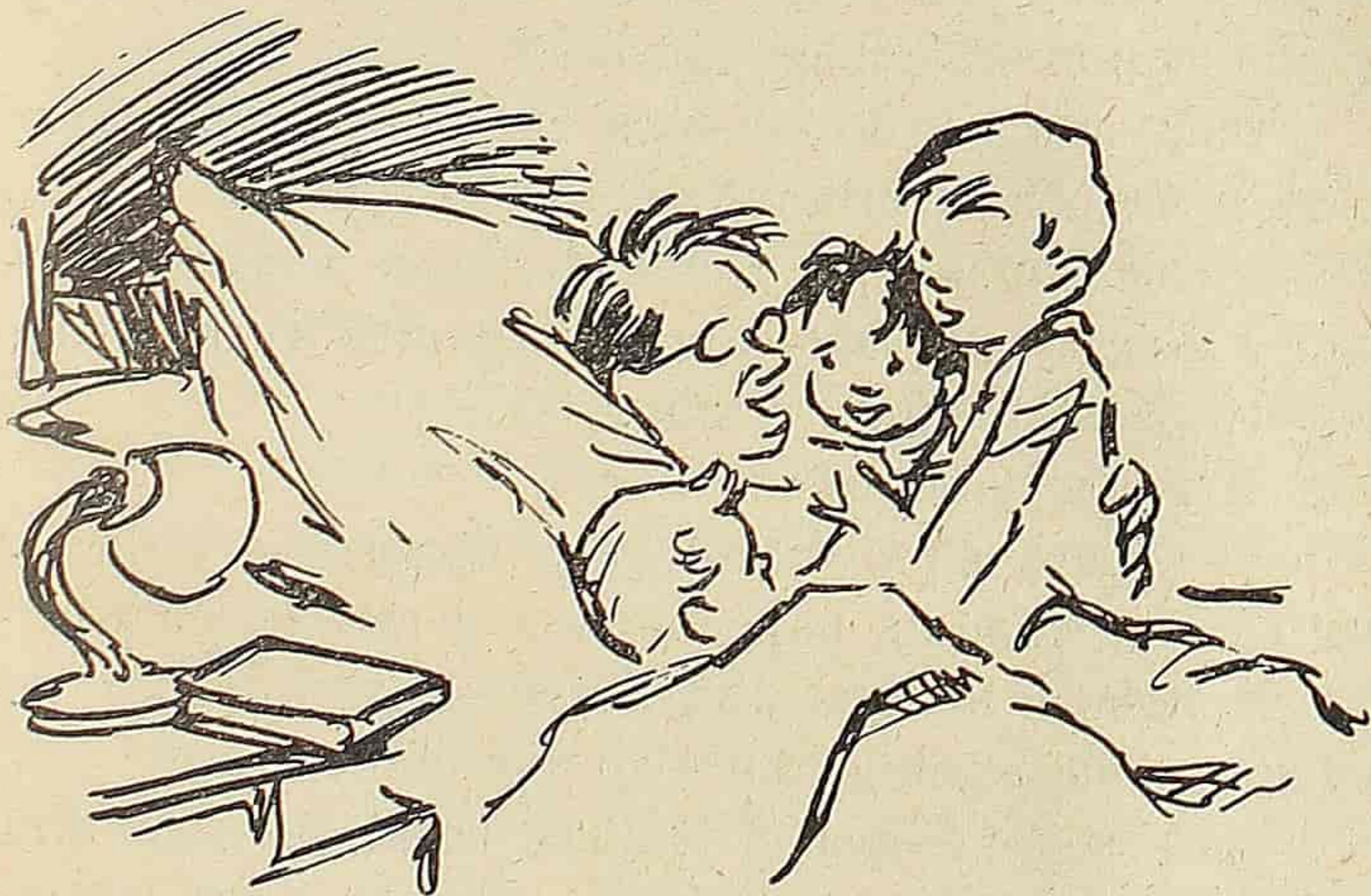
— Добро!

И тата поче:

— Био тако један краљ, па имао три сина...

— Тата, јавља се најстарија кћерка, то није истинска прича, то је бајка!

»Није, видећеш, само не прекидај. Дакле, као што рекох: Био једном један истински краљ, па имао три сина. И тај краљ је имао један истински народ за који је ваљало да се истински брине, али

народ је био један, сина три, па се он трипут више бринуо да својој деци повише остави.

И ви знате, децо, где су краљеви, ту су и виле, вештице и аждаје. И била је једна вила, која се звала Корушција Корушционисима, а виле, читали сте у нашим песмама, обноћ лако разграде оно што народ од јутра до вечери мучно сагради. Али, срећом за краљеве, оне су обично њихове велике пријатељице.

И тако онај краљ који је имао три сина, каже само вили Корупцији Корупционисими шта хоће, а она махне својим чаробним прутићем и нареди:

— Краљ жели да се његов виноград у Тополи прошири!

И виноград се зачас заокругли. Сироти сељаци запрепасте се што изгубише своју земљу, младе, лепе винограде што тек први род донесоше, али вила је вила, она може све. Виногради више нису сељачки, виногради су краљеви.

Опет краљ нешто говори с вилом, а она махне својим чаробним штапићем, и краљ добије велико имање на Вардару, у Демир-Капији, дебеле милионе у Београдској задрузи, добије што му је драго, јер му је вила пријатељица.

И краљ каже вили:

— Драга вило, имам овде пријатеља који су ми главоприклони, паредоносни и свеблагосиљајући. Морамо ти њих да наградимо. Ја тебе волим, ти волиш мене, ваља да ми и то учиниш.

— У реду! — рекла је вила. Кажите ми само шта хоћеш.

А било је много и главоприклоних и паредоносних и свеблагосиљајућих. Међу њима бијаху и два Николе.

Један Никола, тако, добио је од државе новац да гради мост на Дунаву, велики мост, али вила махну само својим чаробним прутићем и рече:

— Четвртина моста са Дунава да се пресели са воде на земљу! Од железa да буду опеке, армирани бетон и цреп, а од камена остале принадлеж-

ности! И од ове четвртине моста да се одмах кућа подигне у Улици краља Милана.

И би тако. Чим је вила прутом махнула, кућа се подиже.

Други Никола секао је шуме по Славонији. Нити су те шуме биле његове, нити је он секиру у руке узео. Али био је краљев пријатељ, а вила краљева пријатељица, па краљ зато рече вили:

— Драга вило, ево помози и овоме!

И вила само махну својим чаробним прутићем.

Пола шуме нестаде, а у Доситејевој улици подиже се кућа, по банкама активни текући рачуни се отворише, а у сефове накити се затворише. Голи Никола постаде богаташ.

И нису, децо, била само та два Николе. Корупција Корупционисима награђивала је и Николе и Нениколе, само ако од ње пријатељ краљ то тражи.

Било је генерала који су добили милионе да набаве топове, тенкове и авионе, али када вила махне својим чаробним прутићем, топови се претворе у минђуше госпође генералице, а авиони у вилу на Дедињу.

· Било је ... »

— Тата, па то је бајка. Ми смо казали да хоћемо истинску причу.

— Али, децо, ово је најистинскија прича. И ако баш хоћете, могу да вас поведем по Београду и покажем неке куће које је вила саградила. Али време је да устајемо. Уосталом, сада су и прича и вилино неимарство готови.

Увек шест

Замислите, ви добри ђаци, један број!
Помножите га с три.

Тај резултат помножите с два.

То што сте добили, поделите оним бројем који
сте у почетку замислили.

Количник је **шест**.

Ако сте замислили број 8, па помножили с 3, добили сте 24, па то помножите с 2 и добили сте 48. А кад сте 48 поделили замишљеним бројем, рецимо: бројем 8, добили сте 6.

Да сте замислили већи број, на пример: 17, опет би било исто, $17 \times 3 = 51$, $51 \times 2 = 102$, $102:17 = 6$.

Ма који број да замислите, увек ће бити остатак 6.

А зашто је тако?

Зато што замишљени број помножимо са 2×3 , тојест 6. Дакле, $3 \times 8 = 24$, $2 \times 24 = 48$, или $6 \times 8 = 48$. Или $17 \times 3 = 51$, $51 \times 2 = 102$, а то је $17 \times 6 = 102$.

Само множење са 3 и 2 даје резултат 6. Чак ако и број 1 замислите, количник ће бити 6.

Дашто ми ти дашто?

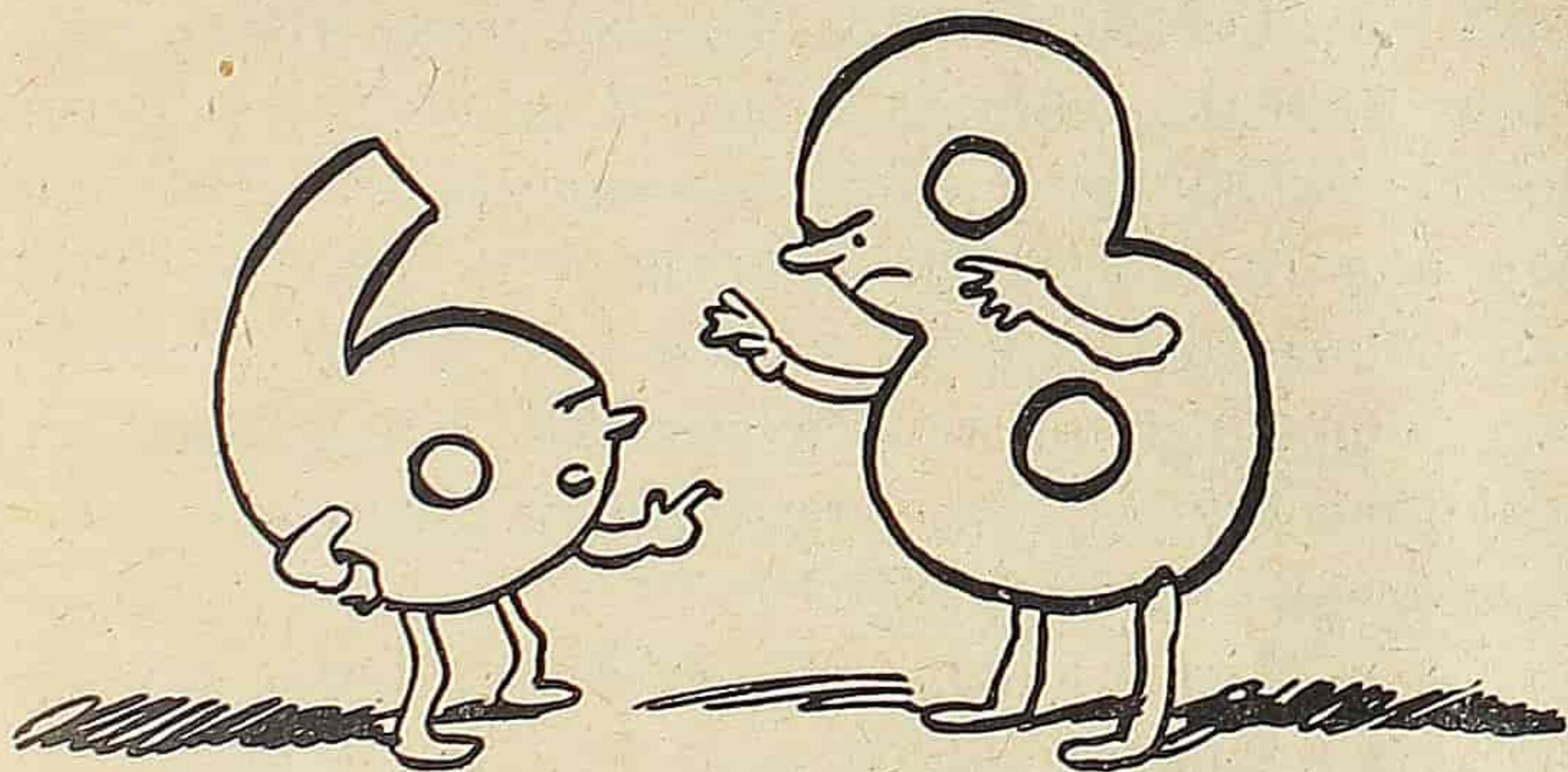
Усред жита во кад стане
Па не миче из те паше,
Тад ће одмах да постане
Једно мушко име наше.

Шестица и осмица

Ви знате већ да када сви спавамо, тада се тобоже мртве ствари пробуде. Е, тако прошле ноћи у једној школи на табли су остала необрисана два броја: 6 и 8.

И шестица је гордо рекла осмици:

— Шта мислиш ти да си већа од мене? Зналш ли да ја само кад се окренем па дубим на глави, од 6 постајем 9. За један сам од тебе већа.

— Видим да си нека глупа, па зато и уображена шестица. Ти не слутиш колико сам ја већа од тебе кад само легнем на леђа овако: ∞.

И осмица леже.

— А шта је то? упита шестица запрепашћена.

— То је бесконачност, то је бескрајност, то је тако велики број какав се никаквим бројкама не може написати. Оборена осмица је оно што ни најпаметнији човек не може да замисли, а камоли ти, глупа шестицо! Оборена осмица је дужина свемира која нема ни почетка ни краја, оборена осмица

је трајање времена које никада није ни постало и никада се неће свршити! Ја те мало вређам, али знај, само су глупаци уображени. Ти се мени хвалиш, а ни појма немаш шта сам ја.

На земљи живи див

На земљи живи див. Његове су руке такве да без муке диже жељезницу. Има такве ноге, да за дан превали хиљаде километара. Иза таква крила да лети изнад облака, много више од сваке птице. Има такве пливаће опне да плива и на води и под водом боље, лакше и брже од сваке рибе. Има очи које виде и оно што је невидљиво и уши које чују оно што се говори и на другом континенту. Тако је јак да пробија планине и зауставља водопаде. По својој вољи преуређује земљу, сади шуме, спаја мора и натапа пустиње.

А ко је тај див? — То је човек. Човек који је умео да савлада природу и да је потчини себи.

(По М. Иљину)

Јовичин одговор

— Колико је девет мање три? — пита учитељ малог Јовицу.

— Шест — одговара Јовица.

— А девет мање девет?

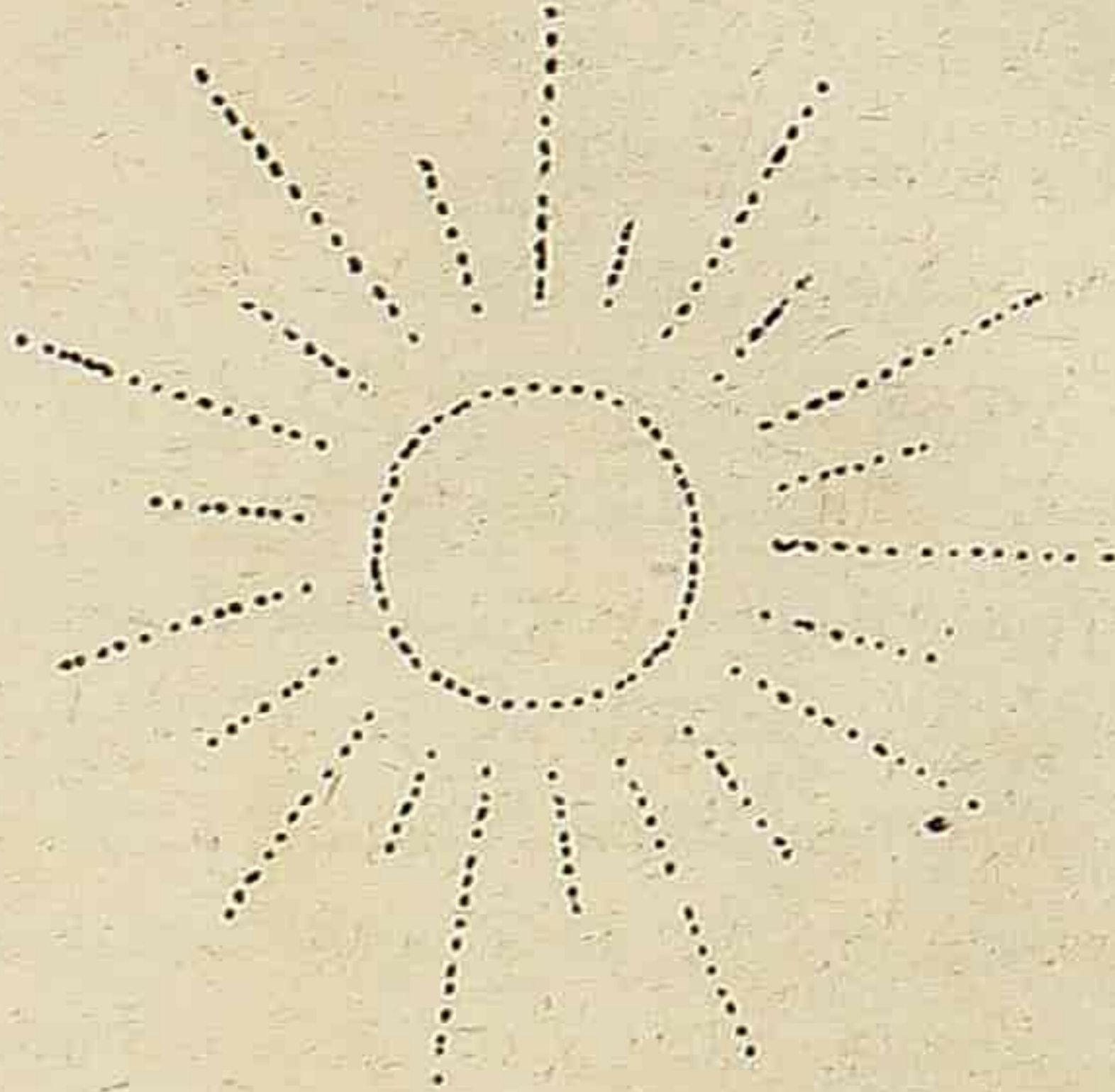
Јовица ћути.

— Како да не знаш! Кад у џепу имаш девет динара, па их изгубиш, шта ће ти у џепу остати?

— Руца — одговори Јовица.

Ретко где је подне баш у подне

Свако место на земљи које је мало више на западу или на истоку има друго време, своје месно

време. Али на Земљиној лопти времена су подељена у двадесет четири дела и сваки се део разликује за један сат. Зато је у Москви 12 часова, кад је у Вар-

шави 11, у Београду 10, а у Паризу 9. То су тако-
звана званична времена. Потребна су и због реда
вожње и због реда пловидбе. Не стигне Земља да
у исто време окрене најближе према Сунцу и Заје-
чар и Београд, али ипак зато оба та града треба да
имају исто званично време.

Ако хоћеш да видиш колико се минута разли-
кује време твога места, твоје месно време, од зва-
ничног времена, а ти забоди штап и чекај да скоро
буде подне. Мери онда сенку и када сенка буде нај-
краћа, погледај часовник. А часовник прво удеси
према радију. И онда ћеш знати за колико минута
твоје месно време жури или заостаје од званичног
времена Југославије, такозваног средњоевропског.

А знаш ли зашто је у подне најмања сенка?

Зато што се у том тренутку Сунце привидно пе-
ње на највиши део небеског свода.

А зашто привидно? У идућој књизи причаћемо
ти нешто о великом пољском научнику Копернику.

Азбука

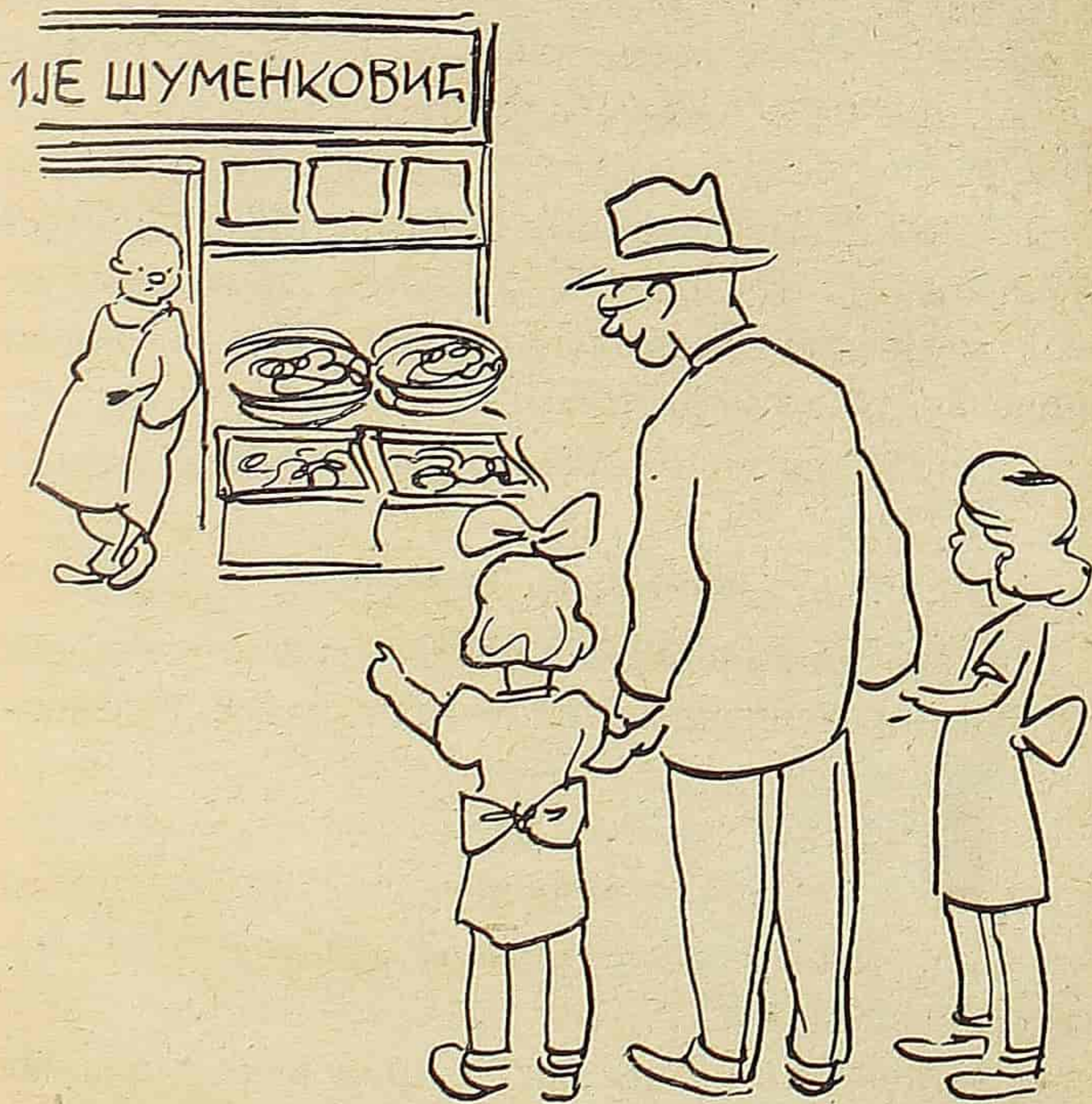
Биле тако две сестре: Зора и Јелка. Зора ста-
рија, Јелка млађа. И Зора, разуме се, прва дохва-
тила новине, па по насловима новина научила до-
бар део ћирилице, а после допунила азбуку уз ма-
мину и татину помоћ. Пре првог разреда.

Јелка, мала, паче једно годину и по млађа од
Зоре, али јој криво што Зора чита, а она још то не
уме.

И пођу оне тако у шетњу, заједно с мамом и татом. И Зора ако наиђе на улици на неку таблу, поносно чита:

— А . . . П . . . О . . . Т . . . Е . . . К . . . а

— Апотека.

Или

— Т . . . р . . . а . . . м . . . в . . . а . . . ј . . . с . . . к . . .
а . . . с . . . т . . . а . . . н . . . и . . . ц . . . а . . . — Трамвај-
ска станица.

А Јелка видела шта је то. Прво треба рећи нека слова, па казаги реч, а она већ зна да разликује апотеку од трамвајске станице.

И наиђе породица на пиљарницу. Јелка види да је то пиљарница. Додуше, горе на фирми пише: »Онуффрије Шуменковић«. Али она храбро чита тобоже ту таблу:

— Ч... м... р... п... њ... ђ... ц... — Пиљарница.

А кад је на бакалницу наишла, опет је тако читала:

— М... њ... ш... б... ц... т... — Бакалница.

»Време је истекло«

Један од прастарих прибора за мерење времена био је водени часовник — клепсидра. Ти часовници појавили су се у Грчкој у IV веку прије наше ере. У клепсидри се време мерило количином воде, која је равномерно истицала из резервоара. Отуда и произлази узречица: »Колико је воде одонда истекло!«

На судским расправама старих Грка код првих речи тужитеља или туженога, стављала се крепсидра у покрет, и кад би сва вода истекла, дотични би морао умукнути. Обим странкама се одмеравала иста количина воде. Ето одакле произлази израз: »време је истекло«.

Претходници тенка

»Борна кола« перзијског цара Кира, који је живио прије 2.500 година, била су први претходник тенка. Кирова кола су имала страшан изглед и по облику су потсећала на коњско копито. Таква кола су у борби нападала противника и ножевима који су им били причвршћени са стране, и тако су косили непријатељске редове.

*

Године 906 руски је кнез Ољег, у време свог похода на Цариград (Константинопол), дао ставити своје речне галије на точкове. Са надувеним једрима оне су јуриле по копну као по води. Грке је захватила страва. Ољег је извојевао победу и окачио свој бојни штит на вратима Цариграда.

*

Кад су Руси 1530 године освајали Казањ од Татара*), употребљени су у борби помични торњеви — »гуљај-города« (шетајући градови). То су биле направе, које су личиле на дугачку сушницу, са двоструким кровом. »Гуљај-город« стављао се на точкове, и зато се могао помицати. У његовим зидовима остављени су невелики отвори — пушкарнице, иза којих су борци сасвим безопасно могли нападати непријатеља.

*

Први руски тенк »на гусеницу« био је саграђен у августу 1915 године. Њега су изумили и са-

*) Дивље монголско племе.

градили капетан руске армије инжењер Лебеденко и данашњи Херој Социјалистичког Рада А. А. Микулин.

*

ПУТ »КАНТЕМИРОВАЦА«

Дечаци седе крај школе на пожутелој трави. Они су управо завршили игру са лоптом, и сад живо разговарају:

— Борја, а какав оклоп има »Кантемировац«?

— Борја, да ли се »Кантемировац« врти на месту?

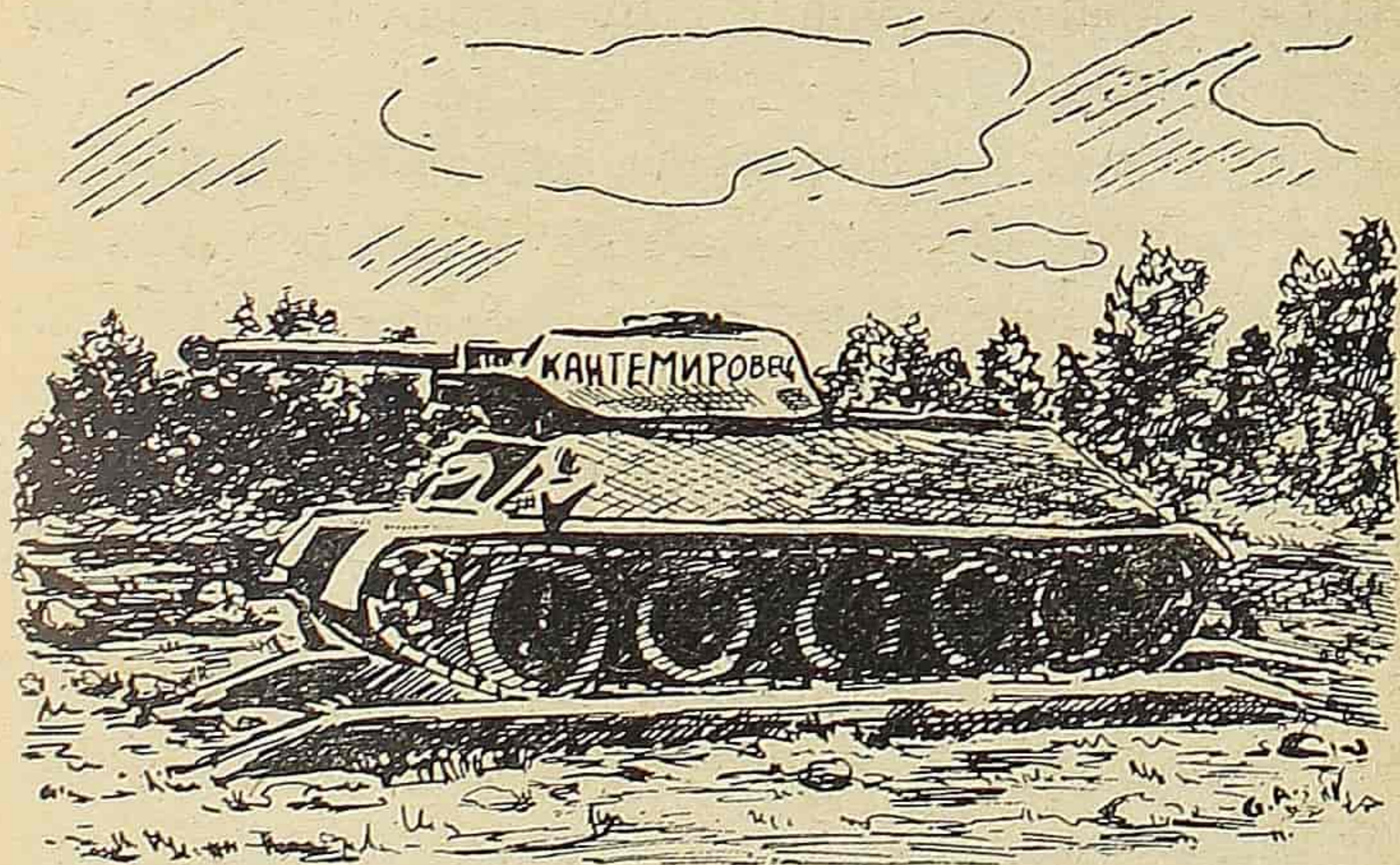
— А зашто тенк има куполу?

Борја Зинелевски непрестано одговара на питања другова. Дечаци с поштивањем гледају на свога старијег друга, претседника пионирског савета: њему на грудима бљеште три ратне медаље и знак гардисте, а на раменима — еполетушке старешине.

Питомац тенкиста Борис Зинелевски учи се у 5-ом разреду средње школе. Његови разредни другови знају већ све о Борјиној тенковској дивизији: и где је она војевала, и како је она тукла Немце, и ко се од војника и официра истакнуо у борбама. Но највише је момке интересовао тенк »Кантемировац«, који је прошао од тихога Дона у Русији до престонице Чехословачке — Прага.

Једном је Борја у име тенкиста позвао пионире свога одреда у јединицу. И момци су, напоследку, својим очима видели легендарни тенк.

... У шуми мирише влага. Осећа се приближаваће јесени. Цвате вресак. На зеленом простору, као огромни слоновии из бајке, — стоје тешки тенкови. Сви су они са затвореним отворима, под навлакама од дебелог воштаног платна. Само један тенк је без навлаке. На његовој широкој куполи блиста златни натпис: »Кантемировац«, а нешто

ниже, на самом оклопу, нацртан је бојни пут ове славне гардијске машине.

На њој је војевао Херој Совјетског Савеза Г. П. Виноградов, бивши пионир из града Јошкар-Ола.

Овај се тенк 1942 године први пребацио преко реке Дона, и, проваливши у Кантемировску, спасио је совјетску омладину, коју су Немци хтели да спале.

Крај тенка стоји и његов власник, — поручник Виноградов. Он прелази руком по љубљеној ма-

шини, као по врату вернога коња, и прича пионирима како су кантемировци уништавали фашисте.

Једном, хладне зиме 1943 године, за време крстарења по непријатељској позадини, био је рањен командант пука. Посада »Кантемировца« добила је заповест да га одмах изведе у болницу. Кренули су ноћу, заједно са 20 аутоматиска. Код невеликог украјинског села тенк се зауставио, да извиди околину. Наједном се појавио један немачки мотоциклиста (њег су одмах погодили једним метком), а за њиме се појавила цела мотоциклистичка колона. Лајтнант Виноградов залушио је отворска враташца на тенковој куполи, увукао се унутра и тенк је појурио равно на фашисте. Око 100 немачких војника уништили су кантемировци у овом боју!

Као омађијани слушали су пионери лајтнанта. Затим се Борја Зинелевски успео на тенк и почео показивати момцима куполу, топ и осматрачке отворе, о којима је он толико већ говорио момцима. А лајтнант Виноградов допустио им је да се спусте кроз отвор на купули у сам тенк.

Тешко је описати оно силно одушевљење које је захватило млада пионирска срца у утроби тог снажног и непобедивог жељезног дива, којих Совјетска армија има на стотине хиљада.

Заменик

На једном углу највећег америчког града Њу-Јорка стајао је наслоњен на зид небодера један слепац. Неки пролазник му је добацио новац, али је промашио шешир, и новац се закотрљао по плочнику. Слепац скочи и одмах побере новац.

— А ја сам мислио да сте ви слеп! — разочарано рече пролазник.

— Не, ја нисам слепац. Ја га само замењујем док се не поврати из биоскопа.

Рибари

Два друга, Марко и Жарко, приповедали су један другом како су провели своје летње празнике.

— Ја сам толико риба упецао, — рекао је Марко, — да их ни на два рибарска чамца не би могло превести!

— А ја сам, — похвалио се Жарко, — ухватио сома тешког тридесет килограма! Цело лето смо јели, јели, али га до сада нисмо све још могли појести.

— А ја, — дометнуо је Марко, — ухватио сам ајкулу велику попут трамваја. Али она је, бештија, подерала мрежу и подигла такове таласе, да се умало не удавих.

— А ја сам...

И дуго би се они још хвалили један пред другим, да их није прекинуо старац који је онуда пролазио.

— Чему сувишни разговори, — рече он, — извршите ви рађе ово. Дајем вам следећа слова: а, е, о, у, д, г, ц, ч, ј, к, л, м, н, п, р, с, ш, т, в, Од ових деветнаест слова саставите девет имена риба. Тада ћу вам поверовати да сте прави рибари.

— За мене је то ситница, — рекао је Марко.

— За мене је то лаганије чак од таблице множења, — изјавио је Жарко.

А за вас, децо?

ЗАШТО СЕ ТАКО ГОВОРИ?

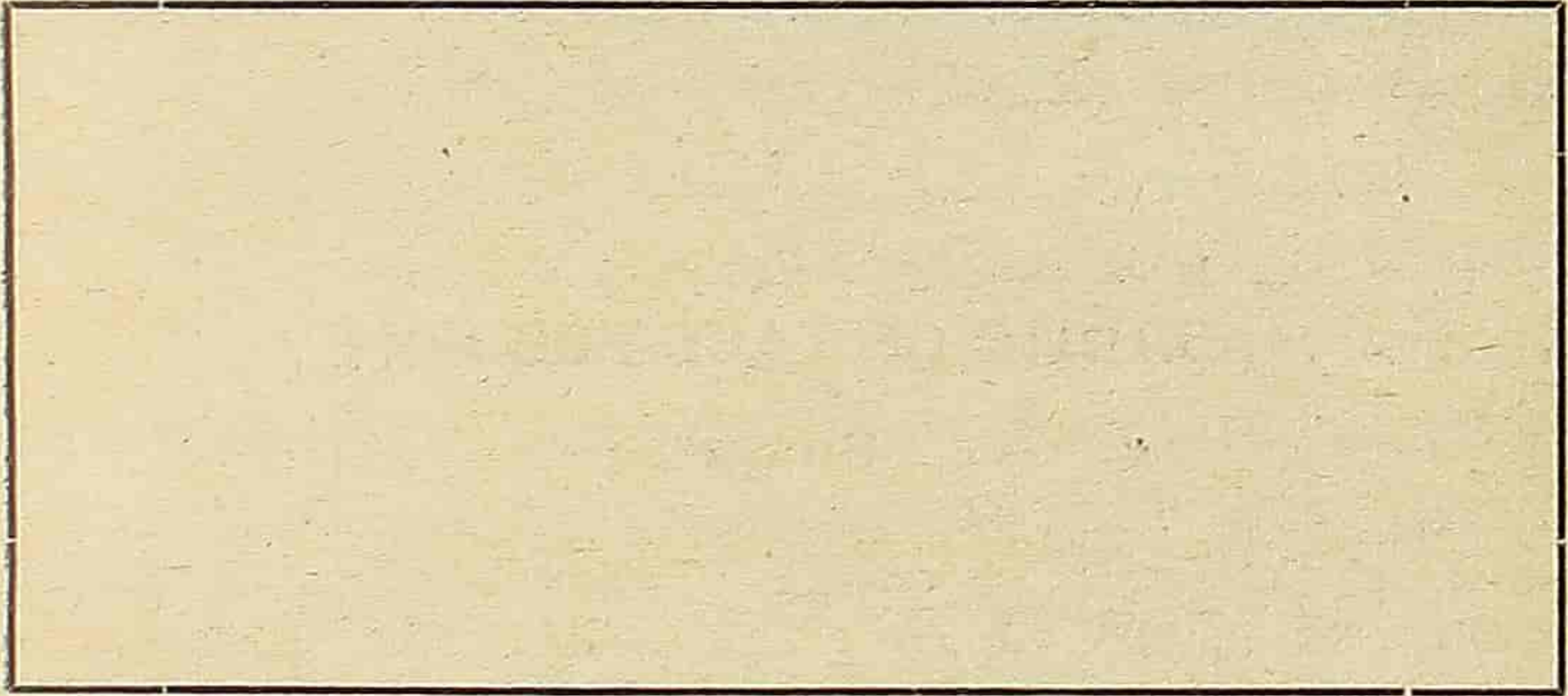
»Силуета«

Сенасти цртеж или нејасне контуре добили су назив по имену француског министра финансија **XVIII** века Е. де Силуета. Он је ступио на дужност кад су државне финансије биле поколебане. Он је повећао порезе и проводио најстрожу штедљивост, чак у толиком размеру, да је ограничио расходе краљевског двора и присилио га да се одреће неких скуних забава. Време министровања Силуета пало је у исто време са појавом моде сенчаних портрета. Фотографије још није било, жеља да имају портрет била је код многих, те је зато и процвала веома скупа минијатура, која није по својој цени била сваком доступна, а силуете су биле јевтине и сваком приступачне. Зато су се јевтини сенасти портрети почели називати »а ла (по начину на) Силует«, а после једноставно — сулуете.

Задатак

Нацртајте на хартији исти такав правоугаоник, као што је овде нацртан. Разрежите га на два једнака дела и покушајте их сложити тако, да од њих добијете квадрат.

Задатак је врло лаган, али ипак треба да мало промислите.

Животиња која не спава

Природа је одредила да сваки живи створ мора да спава. Човек преспава једну трећину свога живота. То су утврдили научници. Они су вештачким начином створили несаницу малим кунићима. Од десет кунића четворо је липсало после неспавања од 90 до 120 сати. Осталима су повратили сан, али то их више није могло да окрепи, па су и они липсали после неких четири до пет дана.

Спавање је одмор организму; у сну се цело тело одмара. Настаје накнађивање утрошене снаге. Зато је сан свакоме потребан.

Али прородњаци, зоолози успели су да докажу да постоји једна животиња која не спава. То је такозвано »морско прасе«. Једна врст глодара слична питомим зечевима, али много питомија од њих.

Иако је Јужна Америка постојбина морског прасета, оно се већ давно удомаћило у Европи. Многи га нарочито гаје као пријатну и безопасну забаву својој деци.

Знало се да морско прасе дремуцка, и то обично дању. Ако женка задрема, мужјак је будан и чува стражу. Али дуго не стражари. После неколико минута пробуди женку. Чим она отвори очи, он задрема. Тада женка стражари неколико минута па буди мужјака. То им је цело спавање, а у стању су да једу и ноћу и дању.

Кад је тачно срачунато њихово дремуцкање, утврђено је да морско прасе »спава« десет минута дневно. Пошто се тако кратко спавање не може назвати спавањем, проглашено је морско прасе за животињу која не спава.

Један дан у недељи

АК АК АК АК АК

Вуци у ноћи

Путници се реше да заноће. Испрегну коње и даду им овса. Утабају около снег и ту се разместе. Две секире, које су се код њих нашле, употребе за сечу сувог грања, слажући га у гомиле да би, кад се увече смрачи, могли њиме ложити ватру.

Потап Максимовић извуче из санки кожну торбу и извади из ње хлеб, лукац, нешто мало купуса и бакрени лонац с квасом*). Пошто вечерају, полежу да спавају.

Наједном се, издалека, зачу неко завијање. То се понови неколико пута. А тада се све смири, али само за кратко време, да би се после сасвим јасно чуло режање и шкргутање зуба.

У шумској тишини сваки се звук чује јаче него обично.

— Вукови! — уплашено прошапта Потап Максимовић, мунувши задремалог Стуколова.

Диков и остали радници увелико су већ били заспали.

— А... Што кажеш!... — промрмља Стуколов долазећи себи. — Што то говориш?

— Чујеш ли како завијају? — понови Потап Максимовић.

— Јест, урлају... па што? — равнодушно одговори његов сабеседник. — Мора да их је тамо читав чопор. Намирисали су месо.

— Невоља! — туробно ће Потап Максимовић.

*) Квас је врст руског безалкохолног пића.

— Каква невоља? Нема ту никакве невоље... Треба само што више ватре... Хеј, момци! — дрекну Стуколов радницима, — пробудите се већ једном!

Радници се нерадо дигоше, и заједно са Стуколовим и Потаном Максимовићем почеше да ложе велику ватру. Дотле сасвим слабачак пламен претвори се у велики, прождирући огањ.

— Да их само видите, сва сила их је! . . . — причао је Потан Максимовић, док му је уши парао непријатан шкргут вучјих зуба.

Звери су се већ јасно могле назирати. Осветљени светлошћу ватре, вукови су седели и једнако режали.

— Штета што немам пушке, да их мало ућуткам, — рече Стуколов.

— Боље да ћутиш... каква пушка! Гледај да нас шиве не прождру! — заплашено ће Потан Максимовић.

Вукови прилазе све ближе и ближе, и отстојање се све више смањује. Они насрћу. Узнемире ни коњи већ одавна су оставили своје зобнице; стрижу ушима и стишчући се, напрегнуто мотре у ноћ.

Прође читав час откако су путници у власти крвожедних звери. До сванућа још је далеко, а кад би и свануло, које ли вајде од тога, јер тада се ватра слабо види. Али Стуколов је човек који се не препушта тако лако. Када вукови приђоше сасвим близу, тако да би их могао мотком гађати, Стуко-

лов поређа своје другове и нареди им, да на његову заповест сви бацају на њих горуће буктиње.

— Један... два... три! — узвикну Стуколов и први ступи испред ватре, те их са осталим радницима обасу кишом жеравице.

Престрављена зверад заурла. Али кад Стуколов дохвати скоро метар пламтећи угарак и с њим пође право на вукове, они се разбегоше куд који, и већ кроз неколико часака нису се чули.

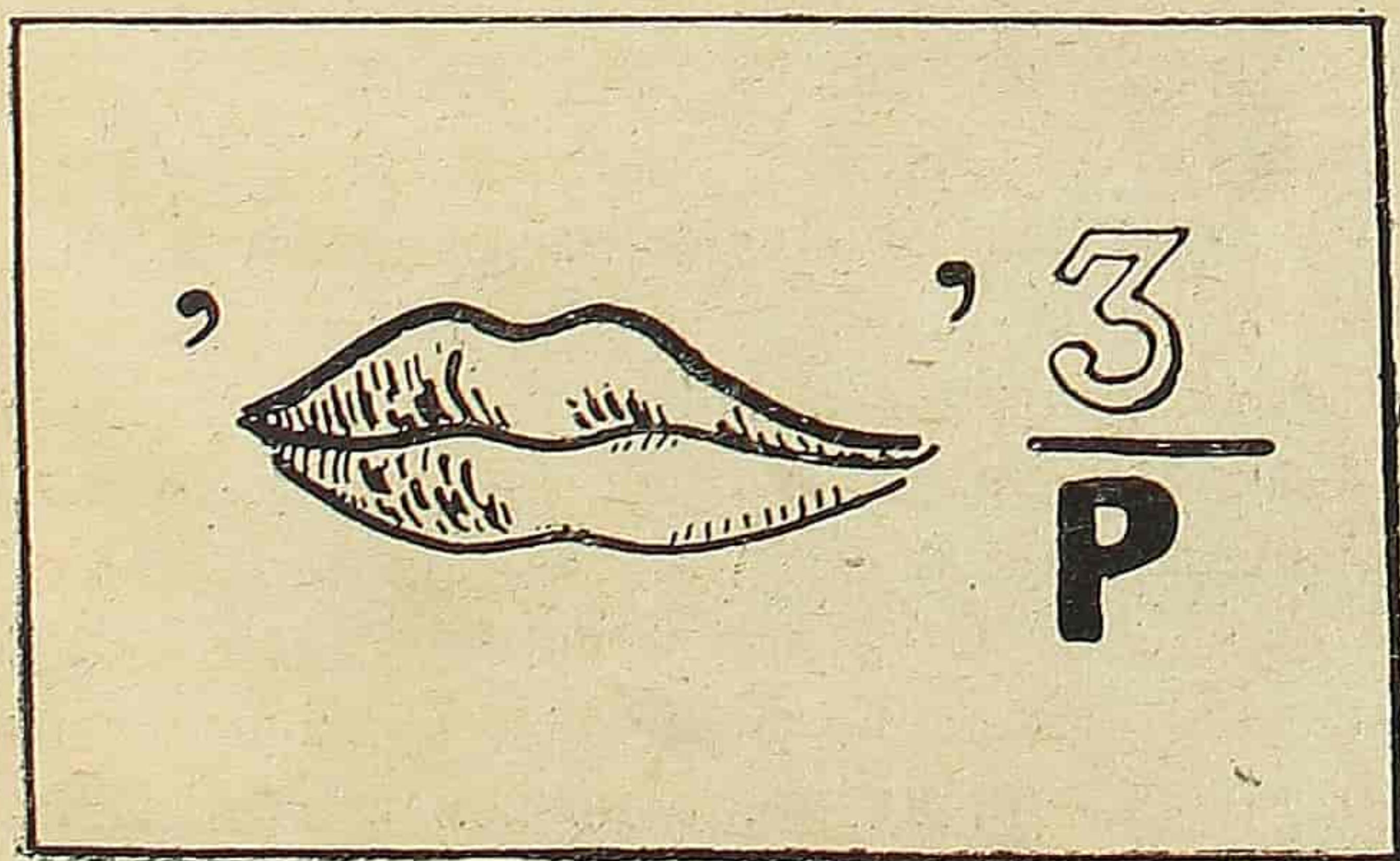
— Више се неће вратити, — рече Стуколов, навлачећи топли зубун и лежући у санке.

— Чудан си ти човек Јакиме Прохорићу, — бално изговори Патоп Максимовић, кад виде да је опасност минула.

— Да није тебе, можда би нас и смотали ти прождрљивци!

Стуколов на то ништа не одговори... Он се добро зави у свој зубун и крешко заспа.

Шта је овај човек?

Дашто ми ти дашто?

Ја сам речца свега од три слова,
Дед погоди сва значења ова:

Са **В** значим појаву на води,
Са **Ж** оно, што на храсту роди;
Са **Ч** нешто, што ко рана боли,
Са **П** значим то, што многи воли;
Са **С** значим једно јело млечно,
Са **М** људство кад је сложено, срећно.

Загонетка

Погодите децо, ово:
Налазим се посред лица;
Кад ми збришу прво слово
И **К** ставе место њега,
Тад сам птица-певачица
Која не боји се снега.

Ребус

